

KLAIPĖDOS UNIVERSITETO
Socialinių ir humanitarinių mokslų fakulteto
Psichologijos katedra

Karolina Švanytė

**JAUNIMO SUBKULTŪROS NARIŲ IR JOKIAI SUBKULTŪRAI
NEPRIKLAUSANČIŲ ASMENŲ EGO TAPATUMO IR
PSICHOLOGINĖS GEROVĖS SAŠAJOS.**

Psichologijos studijų programos
Magistro baigiamasis darbas

Vadovė prof. dr. Audronė Liniauskaitė

Klaipėda, 2019

TURINYS

IVADAS	4
1. LITERATŪROS APŽVALGA	7
1. 1. Asmens psichologinė gerovė ir skirtingų subkultūrų ypatumai.....	7
1. 2. Ego tapatumas subkultūroms save priskiriančių tarpe.....	12
1. 3. Jaunimo subkultūrų grupių charakteristika.....	17
1. 4. Psichologinės gerovės ir ego tapatumo sąsajos	28
2. TYRIMO METODIKA	34
2. 1. Tyrimo dalyviai.....	34
2. 2. Įvertinimo būdai	34
2. 4. Tyrimo eiga	36
2. 3. Duomenų apdorojimas	37
3. TYRIMO REZULTATAI	38
3. 1. Psichologinė gerovė jaunimo subkultūrų narių ir jokiai subkultūrai savęs nepriskiriančių jaunimo grupėse	38
3. 2. Ego tapatumo formavimasis jaunimo subkultūrų ir jokiai subkultūrai savęs nepriskiriančių jaunimo grupėse	39
3. 3. Psichologinės gerovės ir ego tapatumo formavimosi būsenų sąsajos jaunimo subkultūroms save priskiriančių tiriamųjų grupėje.....	41
3. 4. Psichologinės gerovės ir ego tapatumo formavimosi būsenų sąsajos jaunimo subkultūroms savęs nepriskiriančių tiriamųjų grupėje.....	44
3. 5. Psichologinė gerovė skirtingų jaunimo subkultūrų narių grupėse	47
3. 6. Ego tapatumo formavimosi būsenų ypatumai skirtingų jaunimo subkultūrų narių grupėse....	49
3. 7 Psichologinės gerovės vaidmuo prognozuojant jaunimo savęs priskyrimą subkultūrinei grupei	51
3. 8 Ego tapatumo vaidmuo prognozuojant jaunimo savęs priskyrimą subkultūrinei grupei	54
4. REZULTATŲ APTARIMAS	56

IŠVADOS	64
LITERATŪRA	65
SANTRAUKA	74
SUMMARY	75
PRIEDAI	77

ĮVADAS

Psichologinė gerovė yra reiškinys, galintis atskleisti žmogaus funkcionavimo, jausmų ir savo gyvenimo kintamųjų vertinimą (Kumar, 2014). Šis reiškinys yra tvarus ir geba atskleisti ne tik kaip asmuo gerai jaučiasi, bet ir kaip jis susidoroja su neigiamomis emocijomis, kaip toleruoja susidariusias sudėtingas situacijas. Nusivylimas, nesėkmė, sielvartas tai yra normalaus gyvenimo dalis, labai svarbu yra gebėjimas naudotis savo stiprybėmis ir dorybėmis, susidoroti su skausmingomis emocijomis. Psichologinė gerovė susideda iš daugelio komponentų, tokių kaip žmogaus džiaugsmingumas, savikontrolė, gebėjimas susidoroti su iššūkiais, gebėjimas toleruoti vienatvę. Psichologinės gerovės tyrinėjimais buvo atskleista, kad socialinis palaikymas, parama iš aplinkinių turi teigiamos įtakos psichologinei gerovei (Kumar, 2014). Psichologinė gerovė taip pat siejama su biologiniais (žmogaus genetika, išorės poveikis sveikatai), psichologiniais (streso valdymas, asmenybės bruožai) ir socialiniais (socialinės grupės, aplinkinių įtaka, vyraujantys papročiai, elgesys) faktoriais (Green & Shellenberger, 1991).

Vienas iš socialinių faktorių yra siekis priklausyti socialinei grupei, pvz., šeimai, klasės grupei, būrelių ar subkultūrinei grupei. Noras priklausyti grupei yra socialinis žmogaus poreikis, atskleidžiantis troškimą būti bendruomenės nariu (Talmage, Peterson & Knopf, 2016). Bendraminčių grupės ypač svarbios jaunystės metais, nuo 14 m. iki 25 m. (Dijkstra, Lindenberg & Veenstra, 2008). Bręstant troškimas būti bendruomenės nariu įgauna didesnę reikšmę, nes poreikis bendrauti išauga. Socialinės grupės jaunystėje formuojamos pagal panašumus, tokius kaip lytis, pomėgiai, rasė, stilius ir bendravimo tipas. Nagrinėjant socialinių grupių formavimąsi, pastebima, kad asmenys jaunystėje įsitraukia į grupes siekdami tyrinėti kitų asmenų elgesį, išbandyti įvairias atsipalaidavimo priemones, tokias kaip rūkymą, alkoholį (Espelage, Holt & Henkel, 2003). Socialinės grupės, į kurias įsitraukia jaunuoliai, gali būti subkultūros. Jaunimo įsitraukimas į subkultūras yra nuolatos vykstantis procesas (Hodkinson, 2016). Polinkis į subkultūras gali būti jaunuolio elgesio vertybių ir interesų atspindys, nes dažnai jauni žmonės buriasi į tas grupes, kuriose jaučiasi panašūs į jos narius, savo vertybėmis, mąstymu (Hodkinson, 2016). Žmogaus siekis priklausyti grupėms apima daugelį dimensijų, tokių kaip siekis įsipareigoti, tobulinti save, narystės poreikis, poreikis turėti bendrus rūpesčius, patenkinti savo socialinius poreikius, dalintis turima įtaka su kitais, turėti bendrą istoriją ir dalintis simbolika (Talmage, Peterson & Knopf, 2016).

Jaunystės laikotarpiu išauga bendravimo poreikis. Ieškodamas savo tapatybės, žmogus siekia kontakto su jam patraukliomis kitų asmenų grupėmis, tačiau ši reikmė ne visuomet gali būti patenkinama (Kaffemanas & Gerulaitis, 2001). Šiuo periodu išauga socializacijos poreikis, kartu atsiranda sunkumų, nes asmuo pajaučia būtinumą atsiriboti nuo šeimos, tėvų, siekia tapti savarankiškesniu, nutrūksta

vaikystės draugystės, tačiau socializacijai nenaudojami tokie bendravimo ir gyvenimo aspektai, kaip ilgalaikių santykių ieškojimas, kas neretai siejama su suaugusiųjų gyvenimu. Šio laikotarpio bendravimo poreikis jau nebegali būti patenkintas įprastų, pažįstamų žmonių grupėse, bet dar negali būti patenkinamas ir suaugusiųjų, pilnai subrendusių asmenų grupėse (Rosenthal, Gurney & Moore, 1981). Šiame periode jaunuolis gali įsitraukti į subkultūrines grupes, siekiant patenkinti bendravimo poreikį ir leisti formuotis tapatumui. Į subkultūras įsitraukiama siekiant konstruoti tapatumą (remiantis muzika, apranga ir veikla), patenkinti smalsumą, bendrumo poreikius, priklausyti grupei, tačiau gali būti ir kitos priežastys, kaip siekis eiti prieš taisykles, maištauti. Taip pat tai gali būti atsakas į žiniasklaidos, medijų teikiamą informaciją (Chernoff & Widdicombe, 2014), kurioje rodomos kitaip save išreiškiančios, patrauklios jaunuolių grupės (Arnett, 1995). Priklausantis subkultūrai jaunuolis gali turėti terpę, kurioje nagrinės „kas jie yra“, derindami savo socialinius vaidmenis, roles ir pasaulio suvokimą ir jungdami į nuoseklų tapatumą. Tapatumas formuojasi integruojant visus patyrimus, kurie įvyko prieš brandos periodą, siekiant tinkamai pasiruošti pačiam brandos periodui (Erikson, 1968).

Tapatumo formavimasis ypač aktualus jaunystės periode. Erikson (1968) teigė, kad ego tapatybės formavimasis yra susijęs su psychosocialine krize vėlyvojoje paauglystėje, kurios metu jaunas žmogus integruoja savo ideologinį įsipareigojimą, nustato savo santykį su visuomene ir išlaiko tęstinumo jausmą. Jaunystės periodu pasireiškia savybės, kuriomis galima remtis norint suprasti, kad ego tapatumas susiformavo. Pagrindinė sritis, kurioje galima pamatyti tas savybes – psychosocialinė (Marcia, 2014). Pastebėta, kad tapatumo formavimasis susijęs su savęs supratimu ir stabilumo jausmu, jaučiama mažiau neapsisprendimo, nerimo ir lengviau išgyvenamos neigiamos emocijos, ką taip pat atskleidžia psichologinės gerovės darinys (Marcia, 2014). Psichologinės gerovės ir ego tapatumo sąsajų tyrinėjimai ir lyginimai su visuomene gali atskleisti ar priklausydamas jaunimo subkultūrai jaunuolis jaus didesnę pasitenkinimą gyvenimu ir savimi, ar subkultūra yra tik terpė, kurioje formuojamas jaunuolio tapatumas ir kaip skiriasi psichologinė gerovė ir ego tapatumas skirtingų subkultūrų grupėse, tačiau Lietuvoje ši sritis tyrinėjama retai.

Darbo tikslas: nustatyti tyrime dalyvavusių 16 – 25 metų amžiaus subkultūros narių ir jokiai subkultūrai nepriklausančių asmenų ego tapatumo ir psichologinės gerovės sąsajas.

Darbo uždaviniai:

1. Palyginti tyrime dalyvavusių subkultūros narių ir jokiai subkultūrai savęs nepriskiriančių asmenų psichologinę gerovę.

2. Palyginti tyrime dalyvavusių subkultūros narių ir jokiai subkultūrai savęs nepriskiriančių asmenų ego tapatumo formavimosi būsenų ypatumus.
3. Nustatyti sąsajas tarp ego tapatumo būsenos ir psichologinės gerovės subkultūros narių ir jokiai subkultūrai savęs nepriskiriančių asmenų grupėse.
4. Palyginti skirtingų subkultūrų narių psichologinę gerovę ir ego tapatumo būsenas.
5. Įveirtinti psichologinės gerovės ir ego tapatumo būsenų prognostinę vertę asmens priklausymui/nepriklausymui jaunimo subkultūroms.

1. LITERATŪROS APŽVALGA

1. 1. Asmens psichologinė gerovė ir skirtingų subkultūrų ypatumai

Terminas „psichologinė gerovė“ yra naudojamas daugelyje mokslinių tyrimų, tačiau suvokiama nevienodai, nes nagrinėjami skirtingi aspektai, kurie nulemia asmens gerovę. Nagrinėjant tyrimus suduriama su *gerovė* ir *psichologinė gerovė* sąvokomis, kurios vartojamos, kai kalbama apie žmogaus subjektyvų pasitenkinimą gyvenimo kokybe, atskiromis gyvenimo sritimis, taip pat kai kalbama apie jo fizinę ir psichinę sveikatą (Kaliatkaitė ir Bulotaitė, 2014). Psichologinės gerovės komponentai yra suvokiami ir vertinami subjektyviai, taigi, siekiant įvertinti asmens psichologinę gerovę, turėtų būti vertinamas asmens subjektyvus pasitenkinimas fizine ir protine sveikata, gyvenimu, socialine gerove ir kt. Galima būtų nagrinėti objektyvius žmogaus gyvenimo rodiklius, resursus, kaip uždirbami pinigai, pragyvenimo lygis, nekilnojamas turtas ir kt. Visgi pats asmuo savo resursus vertina subjektyviai, galima nejausti pasitenkinimo nors turi pakankamai resursų, ar net jausti didžiulį pasitenkinimą, turint mažai (Kairys, Bagdonas, Linauskaitė ir Pakalniškienė, 2013).

Pasak Diener, kuris kartu su Seligman ir kt., buvo vienas iš psichologinės gerovės tyrinėjimų pradininkų, psichologinę gerovę asmuo suvokia ir vertina subjektyviai, ji susideda iš emocinio ir kognityvinio savo gyvenimo vertinimo. Emocinis vertinimas grindžiamas jausmais, patiriamomis nuotaikomis, išgyvenimais, o kognityvinis vertinimas – tai mąstymas apie savo gyvenimo pasiekimus ir pasitenkinimą gyvenimu (Seinauskiene, Mascinskiene, Petrike ir Rutelione, 2016). Psichologinės gerovės vertinimas apima teigiamus ir neigiamus išgyvenimus, nagrinėjant pomėgius, mąstymą ir jausmus, pasitenkinimą savo fizine sveikata, poilsiu, darbu, santykiais. Taip pat afektines reakcijas, tokias kaip liūdesys, pyktis, džiaugsmas ir jaučiamas subjektyviai reikšmingų gyvenimo tikslų ir kitų svarbių sričių pasitenkinimas (Diener & Ryan, 2009).

Psichologinė gerovė lietuvių autorių apibūdinama kaip „asmens pasitenkinimas savimi ir įvairiomis gyvenimo sritimis“ (Kairys et al., 2013 p.8). Tai – platus konstruktas, kurį sudaro teigiami psichologinio prisitaikymo indikatoriai, tokie kaip jaučiamos teigiamos emocijos, pasitikėjimas savimi ir savo jėgomis, pasitenkinimas gyvenimu bei neigiamų indikatorių nebuvimas, prasto psichologinio prisitaikymo, tokie kaip neigiamos emocijos, psihopatologiniai bruožai.

Psichologinės gerovės aspektus galima būtų apibrėžti kaip hedoninius (jaučiama daugiau teigiamų, nei neigiamų emocijų) ir eudaimoninius (savo funkcionavimo ir gyvenimo sąlygų vertinimas) (Houben, Noortgate & Kuppens, 2015). Tai – nagrinėjamos sritys, kurios asmenų vertinamos subjektyviai, remiantis dvejais teoriniais modeliais, t.y. hedoninės ar eudaimoninės krypties. Hedoniniai aspektai

grindžiami malonumo jutimu, teigiamų emocijų atspindžiu, kai jaučiamas žemas neigiamų ir didelis teigiamų emocijų lygis, laimė, taip pat pasitenkinimas įvairiomis gyvenimo sritimis. Eudaimoniniai aspektai, grindžiami savęs atskleidimu, savirealizacija, laisve, nepriklausomybe, taip pat santykiais su kitais, kontrolės lygiu ir pan. Dar vienas skirtumas tarp šių teorinių modelių randamas jų išskiriamų vertinimo aspektų matavimo objektyvume. Išskirtų hedoninės krypties aspektų vertinimas labiau šališkas, nes atskleidžia subjektyviai patiriamus malonumus, emocijas, o eudaimoninės krypties aspektus galima vertinti objektyviau, nes jie atskleidžia pasiekus tikslus, patenkinus poreikius, kurie, manoma, yra žmogaus prigimtyje (Mayordomo–Rodríguez, Meleández–Moral & Viquer–Seguí & Sales–Galán, 2014). Hedoniniai aspektai akcentuoja subjektyvų asmens teigiamų emocijų išgyvenimą, teigiamą psichinę būseną, o eudaimoniniai aspektai akcentuoja teigiamų patyrimų situacijas, poreikių patenkinimus (McMahan & Estes, 2011). Eudaimoniniai poreikiai, pagal Ryff (2014) būtų: kokiu mastu respondentai jaučia, kad jų gyvenimas yra ar buvo prasmingas, tikslingas ir kryptingas (gyvenimo tikslas); ar jie gyvenime laikosi savo nuosprendžių, asmeninių įsitikinimų (autonomija); kiek jie atrado ar pasinaudojo asmeniniu talentu ir atskleidė savo potencialą (kiek vyko asmeninis augimas); kaip gerai jie susidorojo su gyvenimo situacijomis ar iššūkiais, valdė savo gyvenimo situacijas (meistriškumas valdyti aplinką); kokia buvo jų tarpasmeninių santykių kokybė su artimaisiais (teigiami santykiai); žinios ir priėmimas, kurį jie turėjo ar turi apie save, įskaitant asmeninių apribojimų suvokimą (savęs priėmimą). Norint nustatyti žmogaus psichologinę gerovę, vertinamas ne vienas jai turintis įtakos veiksnys, kaip emocijos ar poreikių tenkinimas. Abiejų teorinių modelių sritys skiriasi, bet jos nuolat sąveikauja tarpusavyje. Remiantis abiem teoriniais modeliais, tiksliausiai nustatoma asmens psichologinė gerovė (Kairys et al., 2013).

Kylant neigiamoms emocijoms, pasireiškus pykčiui, nusivylimui, jaunam žmogui reikia vietos, kur tai galima laisvai išreikšti. Asmenims, kuriems kyla daugiau pykčio, nusivylimų, tačiau, kurie jaučiasi susvetimėję, dažnai nuo vyraujančios visuomenės jaus didesnę poreikį ieškoti tarpasmeninių solidarumo santykių. Asmenys, turintys tokius santykius savo aplinkoje, jaus didesnę pasitenkinimą gyvenimu ir savimi, jausis priimti, suprasti, patirs mažiau neigiamų emocijų (Ulusoy, 2016).

Moksliniuose tyrimuose buvo pastebėta, kad psichologinei gerovei įtakos turi asmenybės bruožai, kaip neurotiškumas, ektraversija, atvirumo, sutarimo su kitais, sąžiningumo ir bendri veiksniai, kurie turi įtakos penkiems asmenybės bruožams (Weiss, Bates & Luciano, 2008). Nagrinėjant įgytus bruožus, jaunuolio psichologinė gerovė gali pasikeisti po atitinkamų įvykių, pvz., traumų ar ligų, po kurių pasikeičia jo mąstymas ir pasitenkinimas savo fizine sveikata, nors asmuo ir pasveiksta. Kai jaunuolis praranda atitinkamą savo gyvenimo kontrolę, dėl ligos, traumos ar kitos ekstremalios situacijos, jis jaučia mažesnę pasitenkinimą savimi, savo fizine savijauta, galimybėmis, mažiau pasitiki savo jėgomis (ypač, jei traumos ar ligos pasekmės neišgydomos) (Shaw & Linley, 2005).

Nors ankstesnės gyvenimo aplinkybės psichologinei gerovei tiesioginio poveikio neturi, bet jos išlieka ne ką mažiau svarbios, tai vaikystės patyrimai, auklėjimas, kurie daro įtaką žmogaus asmenybei, pažinimui ir emociniams elementams. Tiesioginio poveikio nedaro ir dabartinės vidinės ir išorinės aplinkybės, tačiau jos atsiranda veikiant kitoms sritims. Dabartines aplinkybes galima apibrėžti veiksniais, tokiais kaip finansinė padėtis, sveikata, tikėjimas, žmogų supanti aplinka, išsilavinimas, visuomeninė asmens padėtis, šeimos statusas (Kairys et al., 2013). Nagrinėjant sąryšį tarp subjektyviai jaučiamos psichologinės gerovės ir auklėjimo, pastebėta, kad religingose šeimose, kuriose vaikai buvo auklėjami remiantis tam tikra religija, jaunuoliai jautė didesnę pasitenkinimą gyvenimu ir savimi. Finansiškai pasiturinčiose šeimose pastebėta panaši tendencija – kuo turtingesnė šeima, kurioje paauglys auga, tuo mažiau problemų jiems apskritai buvo, jautė mažiau emocinių sunkumų, dažniau demonstravo socialiai priimtina elgesį, jautė didesnę pasitenkinimą savo gyvenimu ir savimi (De Roos, De Boer, & Bot 2016). Svarbu paminėti, kad ne pats veiksnys turi įtakos žmogaus psichologinės gerovės vertinimui, bet kaip tai yra matoma visuomenės atžvilgiu (pozityviai ar negatyviai) (Kairys et al., 2013). Nagrinėjant psichologinę gerovę pastebėta, kad ji minimaliai kintanti žmogaus gyvenimo eigoje, nors ir vyksta ne tik kognicijų ir fiziniai pokyčiai, socialiniai nuostoliai ir kt. (Braun, Schmukle & Kunzmann, 2017). Galima manyti, kad ankstyvi psichologinės gerovės įvertinimai, kaip vaikystėje, paauglystėje, kurie gali atskleisti ne tik esamą, bet ir būsimą žmogaus psichologinę gerovę.

Siekiant geriau įvertinti asmens psichologinę gerovę, reikia atsižvelgti ir į kitus veiksnys, tokius kaip bendravimas. Šis veiksnys yra neatsiejama gyvenimo dalis, o socialinių ryšių kokybiškumas turi įtakos psichologinei gerovei. Bendraudamas su kitais žmogus gali jausti ryšį su aplinka, gauti pripažinimą, jausti supratimą, saugumą, asmenų paramą ir pagalbą, tačiau svarbu yra ne su kiek žmonių palaikomi santykiai, o jų kokybė (Reimeris, 2012). Ulusoy (2016) pastebėjimu, reikalingi priimantys ir palaikantys santykiai, taip gali būti sukuriama terpė, kurioje žmogus gebės išlieti neigiamas emocijas, jausis priimtas koks yra ir jaus didesnę pasitenkinimą gyvenimu ir savimi. Kai bendraujant galima vystyti produktyvius dialogus, kai žmogus gali jaustis suprastas ir priimtas, galima manyti, kad ryšys yra kokybiškas (Ryan & Deci, 2001). Turint tokį kokybišką ryšį su kitu asmeniu, tikėtina, kad bus jaučiamas didesnis pasitenkinimas socialiniais ryšiais, tarpasmeniniu bendravimu, o toks bendravimas (priimantis) randamas ir subkultūrų grupėse. Tarpasmeninių santykių įtaka asmens psichologinei gerovei aprašoma Diener ir Ryan (2009) darbuose, kuri atskleidžia, kad yra pastovi koreliacija, rodanti abipusį ryšį tarp subjektyviosios psichologinės gerovės ir socialių santykių. Duomenys atskleidė, kad asmenys, kurie turi didesnę artimųjų ratą, pasižymi aukštesne subjektyvia psichologine gerove. Artimųjų ratas yra svarbus, tačiau taip pat buvo minima apie ryšių kokybę, pastebėta, kad subjektyvios psichologinės gerovės rodikliai didesni tų tiriamųjų, kurių santykiai su artimaisiais yra artimesni, palaikantys. Tai atskleidė, kad artimųjų palaikymas yra vienas svarbesnių psichologinės gerovės veiksnių. Jaunuolis, neradęs jį

priimančios aplinkos, kurioje jaustų palaikymą ir kokybišką bendravimą, jų siekia kitomis formomis. Jis sieks patenkinti savo bendravimo poreikį, tapatindamas save su jaunimo grupėmis, subkultūromis, nes tam turi motyvą (Leary, 2005). Nagrinėjant psichologinę gerovę buvo pastebėta, kad bendravimas su tam tikra žmonių grupe, kurioje vyksta kokybiškas bendravimas, jaučiami artimi ryšiai yra vienas svarbiausių psichinei, psichologinei ir emocinei gerovei turintis įtakos komponentas (Ryff, 1989). Remiantis Ryff ir kitų autorių darbais, galima manyti, kad asmenys, kurie subjektyviai jaučia didesnę pasitenkinimą savo tarpasmeniniais santykiais, pasižymės ne tik aukštesniais tarpasmeninių santykių vertinimais, bet ir bendrai jaus didesnę pasitenkinimą savo gyvenimu ir savimi. Siekiant gauti terpę, kurioje gali būti patenkinamas poreikis kokybiškų ir priimančių tarpasmeninių santykių, visgi gali likti nepatenkinti kiti lūkesčiai, kas, kitą vertus, taip pat turi įtakos psichologinei gerovei. Įsitraukus į atitinkamas subkultūras, siekiant socialinių ryšių kokybiškumo bei vietos, kurioje galima jaustis priimtam ir vertinamam, gali priklausyti grupei, subkultūrai, kuriose jaunas žmogus jausis priimtas, nes pripažinimo, priėmimo standartas yra žemesnis nei įprastos visuomenės reikalavimai (Leary, 2005).

Moksliniai tyrimai atskleidė, kad subkultūrų nariai jaučia daugiau neigiamų emocijų, tokių kaip atstūmimo, nepasitenkinimo, priešiško (Šatūnienė, 2009), vyrauja pesimizmas, nusivylimas (Gutauskas, 2010). Jie dažniau jaučiasi nepripažinti prie vyraujančios visuomenės, socialinės aplinkos ir net prie savo šeimos (Hodkinson, 2011). Nagrinėjant jaunimo subkultūras pastebėta, kad galimai į jas įsitraukiama dėl jau esamo neigiamo emocingumo, pesimizmo, nusivylimo, galimos depresijos. Jaunuoliai, kurie buvo linkę į savęs žalojimus, savižudybę, jautė nusivylimą gyvenimu, taip pat dažniau įsitraukė į subkultūrinę veiklą. Galima manyti, kad subkultūra pritraukia jaunimą, kuris turi polinkį į savęs žalojimą (Vince, 2006). Remiantis ankstesnių mokslinių tyrimų rezultatais, manoma, kad ir šiame tyrime subkultūrų nariai pasižymės didesniu neigiamu emocingumu, nei jokiai subkultūrai savęs nepriskiriantys asmenys. Psichologinei gerovei įtakos darantis neigiamas emocingumas taip pat gali turėti atitinkamas priežastis, tokias kaip ligos ir kiti fiziniai ar psichologiniai negalavimai. O'Connor ir Portzky (2015) atliktame tyrime pastebėta, kad jaunimo subkultūrai save priskiriantys jaunuoliai pasižymi tris kartus didesne tikimybe sirgti klinicine depresija, nei jaunuoliai, kurie savęs nepriskiria subkultūroms. Cooper ir Berwick (2001) atliktame tyrime buvo pastebėta, kad asmenys linkę į depresiją, savęs žalojimą, savižudybę, taip pat jautė daugiau įtampos, pasireiškė dažnesni depresijos simptomai, bendras pasitenkinimas savo fizine sveikata buvo mažesnis, kaip ir bendros psichologinės gerovės rodiklis, nei asmenų, kurie nepasižymėjo tokiais polinkiais. Remiantis subkultūrų tyrinėjimais, galima manyti, kad jų nariai, kurie pasižymi didesniu neigiamu emocingumu (Šatūnienė, 2009), depresiskumu (Vince, 2006), atskirtimi, nepripažinimu prie visuomenės (Hodkinson, 2011), turėtų pasižymėti ir prastesne fizine savijauta.

Pragyvenimo lygis turi įtakos jaučiamai psichologinei gerovei, buvo pastebėta, kad kuo labiau pasiturinčioje šeimoje gyvena jaunuolis, tuo jis jautė didesnę pasitenkinimą savo gyvenimu ir savimi (De Roos, De Boer, & Bot, 2016). Vis dėlto atitinkamoms iš roko muzikos ir kultūros transformacijų kilusioms subkultūroms būdinga kritikuoti vartotojiškumą, tai ši tendencija jaunimo subkultūrų grupių imtyje gali neatsispindėti (Ramanauskaitė, 2004, Mattson, 2001). Remiantis Haenfler (2013) ir Peleckio (2011) subkultūrų nagrinėjimais, šiame tyrime taip pat turėtų atsiskleisti jaunimo subkultūrose vyraujančios tendencijos, tokios kaip materialaus aprūpinimo nereikšmingumas ir turėtų būti jaučiamas pasitenkinimas pragyvenimo lygiu, nors ir minimaliai tenkinant šį poreikį, jį apribojus. Manoma, kad save ribodami jauni žmonės atsiskiria nuo visuomenės kontrolės ir perima ją į savo rankas, jie galimai išlaisvina save nuo visuomenės normų per vartojimo įpročius. Jaunuoliai kontroliuoja savo vartotojišką elgesį, pabrėždami savo pasipriešinimą visuomenės normoms (Schiele & Venkatesh, 2016).

Atsižvelgiant į atliktus tyrimus, pastebėta, kad jaunimo subkultūrų nariai turėtų skirtis nuo jokiai subkultūrai savęs nepriskiriančių tiriamųjų, psichologinės gerovės sričių vertinimu. Subkultūrų nariai turėtų pasižymėti didesniu neigiamu emocingumu, nes jų tarpe vyrauja pesimizmas, nusivylimas (Gutauskas, 2010), dažniau sergama klinicine depresija (O'Connor & Portzky, 2015), jaunuoliai būna linkę į savęs žalojimus (Vince, 2006), taip pat turėtų jausti mažesnę pasitenkinimą savo fizine sveikata, nes emocijos turi tiesioginę įtaką fizinei savijautai (Cooper & Berwick, 2001). Subkultūrų nariai nuo jokiai subkultūrai savęs priskiriančių tiriamųjų taip pat turėtų skirtis jaučiama gyvenimo kontrole ir tikslingumu, nes subkultūros nariai priešinas visuomenės normoms, kontrolei, nesiekia aiškių tikslų, kurie yra žmogaus prigimtyje (Mayordomo–Rodríguez et al., 2014), tai turėtų pasižymėti didesne kontrole, tačiau nepasižymėti tikslingumu. Panašumas būtų, kad nors subkultūrų nariai nesiekia atitinkamų tikslų, kaip atitinkamo pragyvenimo lygio, turėtų jausti pasitenkinimą esamu minimaliu pragyvenimo lygiu (Peleckis, 2011). Jokiai subkultūrai savęs nepriskiriantys asmenys, turėtų jausti pasitenkinimą, nes turėtų pasižymėti didesne savikontrole, tikslingumu ir užimti atitinkamas pozicijas organizacijose (De Roos, De Boer & Bot, 2016). Bendravimas yra vienas svarbesnių psichologinės gerovės komponentų. Asmenys, kurie subjektyviai jaučia didesnę pasitenkinimą savo tarpasmeniniais santykiais, pasižymės ne tik aukštesniais savo santykių vertinimais, bet ir bendrai jaus didesnę pasitenkinimą savo gyvenimu ir savimi, taip pat ir didesne bendra psichologine gerove. Pastebėjus, kad subkultūroje galimai yra dažniau palaikantys, priimantys santykiai, to priežastimis gali būti laikomi žemesni standartai nei socialiai priimtinesnių grupių ar visuomenės (Leary, 2005), turėtų jausti didesnę pasitenkinimą. Vis dėlto, atsižvelgus į Ulusoy (2016) pastebėjimus, asmenys, kurie jaučia didesnę pasitenkinimą savo tarpasmeniniais santykiais, taip pat turėtų jausti mažiau neigiamų emocijų. Tikėtina, kad nors subkultūroje santykiai yra priimantys, jokiai subkultūrai savęs nepriskiriantys jaunuoliai gali džiaugtis aukštesnę santykių kokybę ir gali jausti didesnę pasitenkinimą jį palaikančiais santykiais.

1. 2. Ego tapatumas subkultūroms save priskiriančių tarpe

Mokslinėje literatūroje tapatumo tema, idėja nagrinėjama įvairiai. Tapatumo sąvoka minima kaip identiteto sinonimas, apibrėžiama kaip asmens idėja, kas yra asmuo ir kaip save apibūdina. Šeštame dešimtmetyje Marcia pasiūlė modelį, kuris skatino plėsti supratimą apie būdus, kuriais paaugliai atlieka tapatybės formavimosi užduotį. Po Marcia pastebėjimų, pradėta labiau domėtis jaunuolių vystymosi (ar ne) reikšmingų profesinių siekių, tinkamų ideologinių vertybių ir seksualinės raiškos formų srityse, o tai vyksta tam tikruose socialiniuose kontekstuose (Kroger, 2000). Tapatumo formavimasis socialiniuose kontekstuose buvo pastebėtas ir Erikson darbuose, kur buvo pabrėžtas, kaip vienas iš paauglystės uždavinių. Siekiant įgyvendinti šį uždavinį jaunuolis turi rasti balansą tarp susiformuoto tapatumo, tačiau nesumaišyti savo gyvenimo vaidmenų (Lerner, Brindis, Batanova & Blum, 2018). Legkauskas (2000) jaunuolio tapatumo formavimąsi apibūdino kaip „žmogaus ir jo socialinės aplinkos pastangas apibrėžti tarpusavio santykią“ (p.55). Manoma, kad sėkmingą tapatumo susiformavimą parodo aplinkinių pritarimas ir pripažinimas (Černevičiūtė, 2006).

Ego tapatumo formavimasis yra svarbus įvykis asmenybės vystymosi procese, jis pasireiškia nuo paauglystės pradžios ir pabrėžia vaikystės pabaigą bei brandos pradžią (Marcia, 1993). Iki paauglystės jaunas žmogus neskatinamas ieškoti savo tapatumo, to priežastis – tapatumo poreikio nebuvimas, tačiau „paauglystėje žmogui pradeda vertis draugų, darbo, pažiūrų pasirinkimo galimybės“ (Legkauskas, 2000, p.54) ir tuo metu jis pradeda formuoti suvokimą „kas jis yra“. Paauglystės amžiuje sprendžiama ego tapatumo krizė, nagrinėjama, kuo pasitikėti, kas buvo pasiekta ankstesniuose gyvenimo tarpsniuose, kokių įgūdžių įgyta, keičiasi savęs vertinimas, pasitikėjimas savimi, keičiasi ir asmens vaizdas kitiems (Kalpokienė, 2005). Šiuo periodu vyksta varginančios transformacijos, kūno pasikeitimai ir bendravimo pokyčiai tarp bendraamžių, kurios gali būti problematiškos, susijusios su savęs suvokimu ar neapibrėžtu tapatumu. Problemos kyla, jei jaunuolis negeba atsiskirti nuo bendravimo tėvų aplinkoje ir pereiti į bendravimą bendraamžių grupėje, taip nukenčia jo socialiniai santykiai ir jų forma (Lerner, Brindis, Batanova & Blum, 2018).

Paauglystėje jaunuoliui atsiranda poreikis rasti „kas jis“ iš tiesų yra, išgryninti savo vaidmenį visuomenėje, šeimoje ir kitoje aplinkoje, taip prasideda tapatumo paieškos (Erikson, 1956). Prasidėjus ego tapatumo paieškoms, prasideda moratoriumo būsena. Tai – kritinis periodas, kuriame yra daug sumaišties ir įtampos, nes paauglys nagrinėja savo gebėjimus, norus ir bando save skirtingose srityse. Pasiiekti susikonstravusio tapatumo būseną galima tik perėjus moratoriumo būseną. Pasiiekę tapatumo būseną asmenys žino savo tikslus, troškimus, jų siekia, yra mažiau paveikiami aplinkinių nuostatų ir yra

susikonstravę savo pasaulėžiūrą. Nors vienas iš paauglystės keliamų tikslų yra suformuoti savo paties vaizdą, susikurti pasaulėžiūrą ir išnagrinėti savo asmeninius tikslus bei vertybes, galima rasti asmenų, kurie to dar savyje netyrinėja. Toks pasyvumas būtų prilyginamas difuzijos būsenai, kai paauglys nesvarsto, kas jis yra ir ko jis nori, tačiau difuzijos tapatumo formavimosi lygyje asmuo net nenagrinėja visuomenėje siūlomų tapatumo variantų, tai žemiausias tapatumo formavimosi lygis. Šalia difuzijos būsenos galima pastebėti išankstinio sprendimo būseną. Ši būseną yra aukštesnio tapatumo formavimosi lygis negu difuzijos, tačiau asmuo nemąsto asmeniškai, kas jam būtų geriausia, jis prisiima aplinkinių grindžiamus tikslus, vaidmenis ir vertybes, dažnai išorės autoritetingų asmenų (Bubnys ir Rudnickaitė, 2010).

Paaugliai siekia sukurti asmeninį tapatumą, remdamiesi savo ryšiais su jų socialine ir kultūrine aplinka (Erentaitė, Vosylis, Gabrielavičiūtė, & Raižienė, 2018). Ego tapatumo formavimasis vyksta tam tikruose socialiniuose kontekstuose (Kroger, 2000), todėl jo formavimasis turėtų būti nagrinėjamas remiantis asmens socialiais kontekstais. Socialinė tapatumo teorija patį ego tapatumą apibrėžia kaip reflektyvų objektą, kuris gali būti kategorizuojamas, klasifikuojamas, todėl asmuo formuodamas savo tapatumą gali klasifikuoti save atitinkamame socialiniame kontekste. Kai jaunuolis save klasifikuoja ir kategorizuoja – jis formuoja savo tapatumą (Stets & Burke, 2000). Nagrinėjant tapatumą socialiniame kontekste, pastebėta, kad tapatumas yra asmens žinojimas, kad jis ar ji priklauso socialinei kategorijai arba grupei, o socialinė grupė yra rinkinys individų, turinčių panašų socialinį tapatumą ar matantys save kaip narius panašios socialinės kategorijos. Jaunuoliai lygindami save su asmenimis jų sociainėje aplinkoje, save pradeda kategorizuoti su panašiais į save žmonėmis ir priskiria save atitinkamai grupei, o į save nepanašius asmenis priskiria į „kitų“ grupę. Tapatumo formavimasis apima žmogaus apibrėžimą kas jis, kas jam būdinga (kas gali būti vadinama asmeniniu tapatumu) ir suvokimą į ką jie panašūs, taip pat kuo jie skiriasi nuo kitų (kas gali būti vadinama jų socialine vieta visuomenėje) (Rosen & Skinner, 2016).

Jaunuolio ego tapatumas formuojasi siekiant surasti savo vietą visuomenėje, kur pritaikyti savo žinias, gebėjimus, norus, rasti, kur galima save realizuoti, nepažeidžiant nei vidinės pusiausvyros, nei peržengiant galimybių ribas (Legkauskas, 2000). Tapatumo formavimasis pastebimas integruojant asmenines vertybes, idėjas, tikslus ir vaidmenis į asmeniškai prasmingą ir nuoseklų vaizdą (Erikson, 1968). Ego tapatumo formavimasis susideda iš vaikystėje įgytų įgūdžių, įsitikinimų ir perauga į nuoseklią, unikalią visumą, kuri jaunam žmogui suteikia ateities kryptį, palaikant praeities tęstinumą (Marcia, 1993). Formavimasis dažnai vykdomas individualaus lygio tyrinėjimo procesais (t. y., asmeninės svarbos pagalba, renkamas, kas būtent jam yra svarbu) ir išpareigojimo (skiriamos asmeninės investicijos į galimus pasirinkimus, investuojamas laikas, mintys) (Kroger & Marcia, 2011). Jaunuoliui bręstant, atsiranda papildomas siekis, didėja jo pajėgumas savireguliacijai, ėmimuisi

atitinkamų veiksmų, siekiant gauti daugiau kontrolės vykstančiam vystymuisi. Jaunuolis ima tyrinėti savo norus, renkasi tikslus reguliuoti jį supančius asmenis, t. y., atsiskiria ir/ar prisijungia prie skirtingų draugų, pastebimas vidinio augimo siekis, norint suteikti savo gyvenimui prasmę, gauti pripažinimą (Mascolo & Fischer, 2015). Jaunuoliui bręstant, atsitraukiant nuo pradinės šeimos, vis aktyviau formuojamas jo tapatumas. Tam įtakos turi atitinkamo funkcionavimo visuomenėje augimas, didėjantis strateginis mąstymas, atitinkamo elgesio formų ugdymas. Tai asmeniui gali padėti suvokti save aplinkoje ir padėti jam įgyvendinti ir/ar užsibrėžti tikslus, suvokiant savo gyvenimo prasmę. Augdamas ir formuodamas savo tapatumą, jaunuolis taip pat vysto atitinkamus gebėjimus, kurie padeda veiksmingai kompensuoti tikslus, kai jis nepajėgus jų pasiekti arba kai pasirenkami nauji tikslai, o savo pajėgumų optimizavimas nepakankamas siekiant pradinio tikslo (McClelland, Geldhof, Cameron & Wanless, 2015).

Remiantis Epstein (2003), jaunuolis pasižymi dvejomis pagrindinėmis paraleliomis informacijos apdorojimo sistemomis. Pirma, patyriminė sistema yra greita informacijos apdorojimo sistema, kuri veikia holistiniu automatiniu būdu ir reikalauja minimalių kognityvinių išteklių. Racionali informacijos apdorojimo sistema yra palyginamai lėtesnė, ji veikia kaip analitinė, intencionali, kryptinga, logiška, abstrakti ir reikalauja daugiau pastangų. Patyriminė sistema pasireiškia dažniau, ji yra ekonomiškesnė, lyginant su racionalia sistema, todėl jaunuolis dažniau ja naudojami kasdieniame gyvenime. Pastebėta, kad jei jis daugiau remiasi šia sistema, jo pažinimas gali būti šališkas ir subjektyviai iškraipytas (Epstein, 2003). Šios informacijos apdorojimo sistemos pastebimos jaunuolio tapatybės formavimosi procese. Berzonsky (2011) teigia, kad jaunuolio tapatumo formavimasis bus orientuotas atitinkama linkme, priklausomai nuo to, kaip jis naudosis šiomis sistemomis, kaip jis susidoros su tapatumo kūrimo konfliktais ir problemomis, konstruos savo tapatumą, apdoros gaunamą informaciją, priims su tapatumu susijusius sprendimus.

Remiantis informacijos apdorojimo sistemomis, tapatumas yra susijęs su skirtingais požiūriais į kylančius klausimus, formuojantis asmenybei. Pastebėti trys tapatumo turinio apdorojimo orientacijos arba tapatumo stiliai:

1. Informacinis, kai dažniau naudojama racionalia informacijos apdorojimo sistema, sprendžiant tapatumo klausimus. Šio stiliaus asmenys aktyviai dalyvauja tapatumo tyrinėjimo procese, t. y., ieško, apdoroja ir vertina informaciją apie savo tapatumą, prieš priimant išipareigojančius sprendimus. Jie taip pat rodo aukštesnį kognityvinių sudėtingumo lygį, įsijungia į problemų sprendimus, yra atviri naujai informacijai ir yra pasirengę peržiūrėti savo tapatumo aspektus kai susiduria su nesuderinama informacija (Berzonsky, 2011).
2. Normatyvinis, kuris atspindi vyraujančią patyriminio apdorojimo sistemą, kai susiduriama su tapatybės klausimais. Šis stilius charakterizuojamas internalizacija ir pasiklovimu artimųjų tikslais,

vertybėmis. Tie, kurie priima šį stilių, sprendžia tapatybės klausimus sąlyginai automatiškai, jie taip pat linkę atitikti tradicinius normas ir jų pagrindinis tikslas yra išsaugoti, išlaikyti save, ir saugotis nuo informacijos, kuri gali kelti grėsmę jų vertybėms ir įsitikinimams. Šis tapatybės apdorojimo stilius reikalauja mažiau aktyvių pastangų kurti savo tapatumą, įsipareigoti (Berzonsky, 2011).

3. Difuzinis. Tai – vengiantis tapatumo formavimosi stilius, jis taip pat atspindi patyriminio apdorojimo sistemos naudojimą, sprendžiant tapatybės problemas bei vengimą naudotis racionali apdorojimo sistema. Kurdami savo tapatumą šiuo stiliumi, jaunuoliai gali vengti konfrontuoti sprendžiant tapatybės klausimus. Visgi, kai bus neišvengiamai susiduriama su būtinybe priimti sprendimą, bus iššaukiamos atitinkamos elgesio reakcijos ir bus priimtas sprendimas, tačiau naudojantis minimaliais kognityviniais ištekliais (Berzonsky, 2011).

Prie tapatumo formavimosi priveda sudėtingesnis socialinis emocinis reguliavimas ir pažengęs pažinimo funkcionavimas, kuris pasireiškia nuo paauglystės (Berzonsky, 2011; Crone & Dahl, 2012). Besivystantys gebėjimai leidžia paaugliams įsitraukti į savęs paieškas, savęs atskleidimą, identifikuoti savo gebėjimus, interesus ir potencialą atitinkančias veiklas, gauti pripažinimą atitinkamoje grupėje, kurioje save kategorizuoja (Eichas, Meca, Montgomery & Kurtines, 2015). Černevičiūtė (2006) teigia, kad „jei individui nuolat nepavyksta pasiekti pripažinimo grupėje, jis turi rasti kitą grupę, kuriai priklausytų“ (p. 22). Galima kelti manyti, kad tapatumo formavimosi vertinimui turi įtakos jo socialinė aplinka, kurioje asmuo gali atitikti joje keliamus reikalavimus, atskleisti savo interesus, potencialą ir vertybes (Legkauskas, 2000).

Asmuo formuodamas savo tapatumą perima iš save supančios aplinkos suvokimą apie save, remdamasis ja, jaunuolis vertina savo veiksmus, save patį ir aplinkinius. Tapatumo formavimasis neatsiejamas nuo individo aplinkos, nes jis nuolat kontaktuoja su ja. Tokiai aplinkai priskiriama ne tik šeima, vyraujanti kultūra, aplinkiniai žmonės, bet ir mokymosi įstaigose grindžiami tapatumo pavyzdžiai bei subkultūros. Ruošiantis brandai, jie yra aplinkos skatinami siekti savo potencialo, brėžtis tikslus, nagrinėti vertybes ir konstruoti savo tapatumą, tačiau ne visiems jaunuoliams tai sklandžiai pavyksta. Kai kuriems kyla pavojus susitapatinti su savo problemomis, neigiamomis emocijomis, nes tapatumo formavimas neatsiejamas nuo emocijų (Dornan, Pearson, Carson, Helmich & Bundy, 2015). Matydami save iš neigiamos pusės, jie apriboja atitinkamos problemos sprendimus ir šiuo pagrindu konstruoja savo tapatumą, tai apibrėžiama, kaip asmenybės dalis (Crocetti, Klimstra, Hale, Koot & Meeus, 2013). Neigiamos emocijos turėdamos įtakos tapatumo formavimui, gali jį pakreipti neigiama linkme, galima save pradėti apibrėžti neigiamai, taip pat jausti mažiau pasitenkinimo savimi ir aplinkiniais, nerealizuoti savęs ir savo potencialo (Crocetti, 2017). Jaunimo subkultūrose pastebimas didesnis neigiamas emocingumas gali turėti atspindį jų tapatumo formavime, į subkultūras galimai įsitraukiama dėl jau pradėto neigiamai formuoti tapatumo. Paauglio jaučiamos neigiamos emocijos, tokios kaip liūdesys,

bejėgiškumas, kontrolės neįtampa gyvenimo srityse, jaunimo subkultūrose dažniau pastebimas, o tai gali būti įsitraukimo į subkultūras priežastys (Purcell, 2015), nes jaunuolis tokias grupes mato kaip turinčias panašų socialinį tapatumą asmenų grupę arba mato patį save kaip narį panašios socialinės kategorijos (Rosen & Skinner, 2016). Haenfler (2004) savo akademinuose darbuose teigė, kad kontakto su subkultūromis metu pastebimas ryškus kolektyvinio tapatumo kūrimas. Kolektyvinis tapatumas – tai, kaip žmogus suvokia save grupėje (Reimeris, 2012). Subkultūrose kontaktuojantys asmenys apibūdina, kad patyrę artimą su aplinkiniais ryšį, kuris jautėsi realus, o ne apsimėtinis. Toks ryšys, net su nepažįstamais žmonėmis, privedė prie bendrumo jausmo, kuomet asmuo nesijautė keistas, nepritaęs, užtat jautėsi priimtas ir socialiai pripažintas (Haenfler, 2004), o tai ir yra sėkminga tapatumo išraiška (Černevičiūtė, 2006). Haenfler (2004) stebėjimai taip pat atskleidė, kad subkultūros nariai suteikia jiems bendrumo jausmą, o tai gali būti priežastis įsitraukimo į subkultūrinę grupę.

Neigiamas savęs susitapatinimas dažniau pastebimas tarp žemesnės finansinės ir socialinės klasės priklausančių jaunuolių (Lannegrand–Willems & Bosma 2006), kurie dažniau ir būna subkultūrų grupių nariai (Teagle & Kidd, 2012). Pastebėta, kad jaunuoliams iš mažiau pasiturinčių šeimų dažniau būna sunku sukurti nuoseklią vertybių ir įsitikinimų sistemą arba jie gali būti linkę vengti įsitraukimo į savo tapatumo tyrinėjimą (Lannegrand–Willems & Bosma 2006). Vis dėlto į subkultūras dažniau įsitraukiama būtent tai ir atlikti, tyrinėti save socialinėje aplinkoje, kurioje atsispindi jo socialinės klasės pozicija, pozicija visuomenėje ir atrasti „kas aš esu“, kas iš tiesų tinka pačiam jaunuoliui, lyginant save, savo vertybes, interesus ir jų svarbą su subkultūrose vyraujančiu kolektyviniu tapatumu (Muggleton, 2000).

Tapatumo formavimo procese gali kilti sunkumų kuriant nuoseklią vertybių ir įsitikinimų sistemą, iškilusios problemos gali būti ir eksternalizuojamos, kai problemos matomos iš šalies ir sau pačiam nepriskiriamos. Tai – jo elgesio ir emocinė savijauta, kuri nuo jo nepriklauso, o yra veikiamą aplinkinių, išprovokuojama, o pačios problemos ir kylantys sunkumai tapatumo formavimosi procese priskiriamos šeimai, socialinėms grupėms, tačiau ne pačiam asmeniui (Crocetti et al., 2013). Sunkumai, susiję su tapatumo formavimu ir nesėkmėmis, siekiant pasiekti tam tikrą tapatybės išsipareigojimą, paauglystės metu gali trukdyti palankiam vystymuisi ir savireguliacijai (Eichas et al., 2015). Hardy, Bean ir Olsen (2014) nagrinėdami jaunuolių tapatumo formavimąsi pastebėjo, kad yra ryšys tarp sėkmingo tapatumo formavimosi ir visuomenėje socialiai nepriimtino elgesio formų reiškimosi kaip taisyklių laužymo, impulsyvumo, agresyvumo (kas būdinga jaunimo subkultūrų nariams (Hodkinson, 2011)). Remiantis šio tyrimo duomenimis, galima manyti, kad subkultūrų nariai turės daugiau sunkumų formuodami savo tapatumą, nes jie pasižymi visuomenėje socialiai nepriimtiniu elgesiu, kuris gali būti eksternalizuojamas, tai taip pasižymės mažesne savireguliacija ir prasčiau formuojamu tapatumu.

Tapatumo formavimas yra nuolatinis procesas, jis vyksta visą žmogaus gyvenimą. Šio proceso metu asmuo įgyja, šalina ar keičia būdo bruožus, savybes, adaptuojasi ir atskleidžia psichinį prisitaikymą prie socialinės aplinkos (Ramanauskaitė, 2002). Ego tapatumo formavimas pasireiškia nuo paauglystės pradžios ir pabrėžia žingsnius į brandą (Marcia, 1993). Tam įtakos turi atsiradęs poreikis rasti „kas jis“, savo vietą visuomenėje (Legkauskas, 2000), savo gyvenimo prasmingumą (Mascolo & Fischer, 2015) ir išauga pajėgumas patenkinti šias reikmes. Vis dėlto, paauglystės periode yra daug sumaišties ir įtampos, nes paauglys nagrinėja savo gebėjimus, norus ir bando save skirtingose srityse, siekiant formuoti save bei suvokti, kas būtent jam būdinga. Bandydamas tai pasiekti pereina per kelis tapatumo formavimosi lygius (būsenas), kaip difuzijos, išankstinio sprendimo, moratoriumo, kol galima būtų apibrėžti, kad tapatumas yra pasiektas (Bubnys ir Rudnickaitė, 2010). Tai pasiekti padeda rėmimasis ryšiais su socialine ir kultūrine aplinka (Erentaitė, Vosylis, Gabrielavičiūtė ir Raižienė, 2018), nes tapatumo formavimasis neišvengiamai vyksta tam tikruose socialiniuose kontekstuose (Kroger, 2000). Tapatumo kūrimo proceso metu neišvengiamai susiduriama su būtinybe priimti sprendimą kaip švietimo ir profesinių kelių pasirinkimai, romantiškų santykių kūrimas, o tam reikalingi bent jau kai kurie tapatumo įsipareigojimai (Erentaitė et al., 2018). Tapatumo įsipareigojimai pastebimi ir tarp subkultūrų, tačiau kiekviena jaunimo subkultūra turi savitą tapatumą, kurį formuoja subkultūros nariai. Jį nuo dominuojančios kultūros skiria savitas stilius, atitinkama kalba, elgesys, vertybės ir interesai (Blackman, 2014). Tapatumas yra subjektyvus, individualus ir besikeičiantis reiškinys, to negalima būtų priskirti tik vienam kultūriniam vaidmeniui, kaip subkultūrai. Tikėtina, kad jaunas žmogus, kuris formuojasi savo tapatumą, bandys save skirtingose aplinkose ir tapatins save su ta aplinka, kurioje pavyko rasti savo vertybes, pažiūras, elgesio modelį (Haenfler, 2004).

1. 3. Jaunimo subkultūrų grupių charakteristika

Lamy ir Levin (1985), Fornas (1995), Ramanauskaitė (2004), Pilkington (2012), Blommaert ir Varis (2013) darbuose apie subkultūras jas apibūdina kaip visuomenės modernizavimo padarinį, taip jie pabrėžia, kad subkultūroms reikštis reikalinga atitinkama terpė – žmogaus laisvė. Nagrinėjant subkultūras, apibūdinami joms būdingi apibrėžimo parametrai ir įvardijami būdingi bruožai. Dažniausiai subkultūros apibūdinamos kaip alternatyvios kultūros grupės, kurioms būdingas poreikis neigti ir priešintis visuomenės iškeltiems gyvenimo standartams. Tai yra savotiškas maištas prieš visuomenės stereotipus (Ramanauskaitė, 2004).

Moksliniuose darbuose minima, kad subkultūros egzistavimo tikslas dažnai būna atskleisti visuomenės iškreiptą veidrodį. Šiam veidrodžiui įtakos turi jų noras priešintis pasiturinčiųjų žmonių

įtakai, bendrai ir mąstymo ar elgesio kontrolei (Božilović, 2010). Dažnai remdamiesi savo menine veikla, subkultūrų nariai siekia atrasti save kitoje erdvėje, integruoti savo patyrimus, aplinką į konstruktyvią tapatybę (Blackman, 2005). Aptarinėjant jaunimo subkultūrų fenomeną, pravartu išanalizuoti jos išskirtinumus, kurie pastebimi dominuojančioje kultūroje.

Dominuojanti kultūra dažnai apibūdinama kaip dominuojančios žmonių grupės gyvenimo būdas, kuriame pasireiškia atitinkamas gyvenimo modelio demonstravimas, išreiškiamas socialinis ir materialinis statusas. Laisvėjant visuomenei ir maišantis kultūroms, atsiranda skirtingos elgesio ir bendravimo formų disciplinos ir sistemos, kitoks požiūris į gyvenimą, į vaidmenis (Clarke, Hall, Jefferson & Roberts, 2000). Kultūros laisvėjimas duoda kelią subkultūroms, kurios apibūdinamos, kaip „kultūra kultūroje“ (Šatūnienė, 2014). Ji egzistuoja toje pačioje erdvėje, kaip ir dominuojanti kultūra, tačiau pasižymi savitomis normomis, bendravimo, gyvenimo būdu, elgesiu, vertybėmis. Šalia subkultūrų verta paminėti ir panašius reiškinius kaip deviantinė subkultūra ir deviantinis elgesys. Deviantinė subkultūra yra asmenų grupė, kuri neprisiderina prie dominuojančios kultūros, jai oponuoja, todėl vyraujanti kultūra laiko ją netinkama ir iškreipta kultūros forma (Teagle & Kidd, 2012). Subkultūrų deviantinis elgesys dažniau apibūdinamas kaip „grąžinimo mechanizmas“, tai yra reakcija į vyraujančią situaciją, negu siekiamas veiksmas (Macdonald, 2001). Deviantinis elgesys dažnai susijęs su paauglystės, ankstyvosios brandos amžiumi, kai nagrinėjamos, tikrinamos ir laužomos taisyklės, apibūdinamas kaip narkotinių medžiagų, alkoholio vartojimas ir atsakomybių vengimas (Leliūgienė, 2002).

Šiandieninė kultūra, kaip ir bet kuri subkultūra, yra nuolat besikeičianti, nes laiko perspektyvoje šios abi kultūros perima dalį viena kitos bruožų. Kas anksčiau subkultūroje buvo požymis to, kuo ji išsiskyrė iš vyraujančios kultūros, laikui bėgant tapo masinės kultūros elementu ir atvirkščiai – subkultūros perėmė vyraujančios kultūros elementus (Hodkinson, 2002).

Vienos turėjusių didžiausią įtaką apibrėžiant ryšį tarp kultūros ir subkultūros, buvo Mertono 1930m. funkcionalistinės idėjos, tai – „Įtampos teorija“. Ši teorija apibūdina kaip esanti įtampa tarp galimybių, reikiamų išteklių ir kultūros brėžiamų siekių. Kultūriniai siekiai apima kiekvienam kultūros nariui keliamus gyvenimo tikslus. Vakarų kultūrose tai reikštų gerai apmokamą darbą, užimamą atitinkamą socialinį statusą, gerą šeiminių gyvenimą ir pan. Kadangi šie siekiai nėra lengvai prieinami visiems kultūros nariams, pradėjo kurtis subkultūros, siekiančios išlyginti susiklosčiusią nelygybę tarp vidurinėsios klasės asmenų ir aukštuomenės. Jaučiama nelygybė tarp visuomenės sluoksnių, kaip dažnai manoma, išprovokuoja, iššaukia subkultūrinį elgesį. Kadangi asmenys gimsta turėdami kitokias sąlygas, jų normos (tai, kas yra normalu), vertybės, požiūris, pomėgiai, taip pat būna kitokie, o tai juos suburia į atitinkamas grupes (Teagle & Kidd, 2012).

Hodkinson (2015) teigia, kad iš esmės, jaunimo subkultūros išlieka neatsiejamai susijusios su suvokimu, kad jaunimas gali pasipriešinti klasėms ir „stebuklingai“ išspręsti struktūrines problemas, buriantis į grupes ir remiantis savo kolektyviniu stiliumi. Verta pastebėti, kad jų būrimasis yra nuolatos vykstantis procesas, tačiau esant atitinkamom sąlygom, laisvei, jos prisideda prie visuomenės ir atlieka savo užsibrėžtą vaidmenį (Hodkinson, 2016). Kolektyvinis stilius ir įsipareigojimai, gali būti ir jaunuolių įsitraukimo priežastis, nes siekiama save atitraukti nuo tėvų aplinkos ir atrasti, kas iš tiesų tinka pačiam jaunuoliui (Muggleton, 2000). Jaunuolis pradėjęs konstruoti savo tapatumą, gali savęs ieškoti laisvai susietose grupėse, kurios pasirodo jiems neaiškios, kaip jie patys atrodo sau. Siekiama iš fiksuoto, aplinkos sukurto jo vaizdo, pamatyti besikeičiantį, tačiau ne tokį stabilų save, kuris atspindėtų savo poziciją visuomenėje ir jo paties interesus (Bennett, 1999). Jaunimas yra linkęs burtis ir kurti įvairias sociokultūrines grupes, kurios pasižymi atitinkamais subkultūriniais bruožais. Tokios grupės tarpusavyje skiriasi ne tik savo išvaizda, bet ir pasaulėžiūra bei elgesiu. Jaunimo propaguojamos subkultūrinės grupės ir kultūros dalis gali paveikti kaip jie suvokia dominuojančią aplinkos kultūrą (Libinienė, 2009). Nors subkultūros terminas ir apima religines, nusikaltėlių subkultūras, etnines mažumas, tačiau jaunimo subkultūros yra fenomenas, kuris nepriklauso nuo asmens tikėjimo, tautybės ar rasės (Kaffemanas & Gerulaitis, 2001).

Į subkultūrų atsiradimą ir tolimesnį formavimąsi, anksčiau suprastą kaip atskiram raidos laikotarpiui būdingą bruožą, kuriame dalyvauja paaugliai, vėlyvieji paaugliai, pastebima, kad vis labiau įsitraukia ir vyresnio amžiaus asmenys. Atsiradus galimybėms, tokioms kaip prieinamam aukštesniajam mokslui, antroms studijų pakopoms, laikiniems ir atsitiktiniems darbams, moterų karjeros galimybėms, taip pat atsirado galimybės uždelsti „perėjimą į suaugusius“. Tokio uždelimo pavyzdžiai būtų vėlesnis išsikėlimas iš tėvų namų, vėlesnės santuokos, šeimos kūrimas, vaikų gimimas (Hodkinson, 2011). Remiantis Arnett (2000) pastebėjimais, šie visuomenės pokyčiai turėjo įtakos, kad 18–25 m. laikotarpis tapo nauju tiriamuoju „kylančio suaugusio amžiumi“ laikotarpiu, kuris dabar tikėtų paauglystei ir ankstyvo suaugusiojo periodui. Siekiant lankstumo, šį laikotarpį galima nagrinėti kaip periodą, kuris neturi griežtų ribų ir neturėtų būti pritaikomas visiems, nes tai aktualiau subkultūrų nariams. Jaunimo subkultūrų nariai pasižymi dažnesniu svyravimu tarp jaunatviškų poelgių, impulsyvumo ir labiau suaugusiųjų orientacijos, dažnai turi dvigubus gyvenimus, vienas pogrindyje, kitas – viešumoje (Haenfler, 2013). Taip pat verta atsižvelgti į galimas nelygybes, susijusias su visuomenės pokyčiais, nes vidurinėsios klasės jaunuoliai, kurie dažniausiai ir tampa subkultūrų nariais gali neturėti tokių pačių galimybių, kaip aukštesnio mokslo prieinamumas ar darbas (Hodkinson, 2011).

Visgi jaunimo įsitraukimas į subkultūras yra nuolatos vykstantis procesas (Hodkinson, 2016) ir šio įsitraukimo priežastys gali būti įvairios. Dažniausiai įsitraukiama siekiant konstruoti tapatumą (remiantis muzika, apranga ir veikla), tačiau gali būti ir aplinkos spaudimas neatsilikti nuo mados tendencijų, siekis

eiti prieš taisykles, maištauti, gali būti atsakas į žiniasklaidos, medių spaudimą, patyčių, diskriminacijos sprendimas arba idėja, kad tai – jaunystėje vykstantis praeinamasis žingsnis, kurį turi praeiti ir jis (Chernoff & Widdicombe, 2014). Aptarinėjant jaunuolių polinkį į subkultūras galima pastebėti, kad dažnai buriama į tas grupes, kuriose jaučiamas panašumas į jos narius, savo vertybėmis, mąstymų, kaip siekis priešintis per stilių (Hodkinson, 2016). Šis priešinimasis arba bent siekis skirtas pakartotinai patikrinti vidurinėsios klasės grindžiamas vertybes (Chernoff & Widdicombe, 2014). Į jaunimo subkultūras galimai įsitraukiama ir dėl hedonistinių priežasčių (Blackman, 2005), siekio patirti, kuo daugiau malonumų. Pagal Mueller (2008), patys malonumai gali būti suvokiami skirtingai priklausomai nuo tam tikros subkultūros. Vienoje subkultūroje seksas gali būti matomas kaip malonumo šaltinis, tačiau kitoje – kaip pavojaus šaltinis. Pastebėta, kad į kai kurias subkultūras įsitraukiama, nes jaunuolis pasižymi tam tikru mąstymu, atlieka atitinkamus veiksmus, kurie ir traukia jį link vienos ar kitos subkultūros, o ne perima joje vyraujančią mąstymą, vertybes (Blackman, 2005, Vince, 2006).

Jaunimo subkultūros fenomenas siekiamas plačiai tyrinėti moksliniuose darbuose, paliečiant atsiradimo istoriją, priežastis, terpe, kurioje jis išryškėjo, galimas teorijas (Williams, 2007). Aiškiausiai darbuose matomas jų tikslas atskleisti visuomenės iškreiptą veidrodį (Ramanauskaitė, 2004), siekiama išspręsti problemas, buriantis į grupes ir remiantis savo kolektyviniu stiliumi, veikla, elgesiu (Hodkinson, 2016). Dažnai to siekiama renkantis deviantinį elgesį, kuris nėra kaip siekiamas veiksmas, tai artimiau būtų reakcijai, į vyraujančią situaciją, kuriai jaučiamas nepasitenkinimas, nelygybė (Macdonald, 2001, Leliūgienė, 2002, Teagle & Kidd, 2012). Jaunimo subkultūros tarpusavyje turi panašius bruožus, tokius kaip oponavimas, dominuojančios aplinkos kultūros suvokimas, vyraujantis mąstymo modeliai subkultūrose (Libinienė, 2009), įsitraukimo būdai (Chernoff, & Widdicombe, 2014). Tačiau jos taip pat turi ir skirtumų, kuriuos verta aptarinėti kiekvienoje subkultūroje individualiai. Įsitraukimas į subkultūras gali būti apibrėžiamas, kaip nuolatos vykstantis procesas (Hodkinson, 2016), nes tai – pastebimas visuomenės modernizavimo padarinys (Lamy & Levin, 1985, Fornas, 1995, Ramanauskaitė, 2004, Pilkington, 2012). Vyraujančiai kultūrai besikeičiant, subkultūros joje taip pat keičiasi, nes tai – „kultūra kultūroje“ (Šatūnienė, 2014). Vis dėlto šiomis dienomis, subkultūrų tyrinėjimai yra praradę savo inerciją, nes dauguma mokslininkų apleido šią sritį, siekiant tyrinėti naujesnes temas, galimai naudingesnes visuomenei (Williams, 2007).

Pankai

Pankų subkultūros nariai dažniausiai būna baltaodžiai vidurinėsios klasės, vyriškos lyties atstovai, kurių amžius yra nuo 15 iki 25 metų (Haenfler, 2004). Šios subkultūros atsiradimui indelį turėjo istorinis kontekstas. Pankų atsiradimo laikotarpiu visuomenėje vyravo daug neigiamo emocingumo, JAV buvo

vienas didžiausių jaunų žmonių savižudybių skaičius, išpopuliarėjo chaotiška, triukšminga muzika. Manoma, kad pankų jaunimo subkultūra buvo jaunosios kartos atsakas į kilusį nepasitenkinimą dėl taikos ir meilės revoliucijos, kuri prie jokių pokyčių neprivedė (Eglish, 2010). Pankų subkultūra išryškėjo kaip judėjimas, aktyvi jėga, iššūkis kultūroms, papročiams ir visuomenės elgesiui, buvo trokštama realių pokyčių (Bentley, 2018).

Pagal Ramanauskaitę (2004), pankai atlikinėja kultūrinės transformacijos, rodo lyg iškreiptą visuomenės veidrodį, kuris pabrėžė jos ydas, tai atskleidžia savo dainų žodžiais, provokuojančia išvaizda. Pankų subkultūra atsiskleidžia savitu roko muzikos stiliumi, kurioje nenagrinėjama didybė, kovos, dažniau kasdienės problemos, politinė situacija, darbas, finansiniai sunkumai ir gyvenimo prasmingumas (Ramanauskaitė, 2004; Mattson, 2001). Muzikoje taip pat atsiskleidžia galimai turtingų žmonių kontrolė visuomenei, jų daroma įtaka mąstymui, elgesiui. Dainose minima, kad reikia nepasiduoti kontrolei (Božilović, 2010). Dainų tekstuose ir aprangoje pastebimas groteskas, atsisakoma pripažinti estetinius visuomenės standartus, jie apverčiami, prabanga keičiama į šiukšles, švara į nešvarius, apiplyšusius drabužius (Ramanauskaitė, 2004).

Siekiant atlikti iškreipto veidrodžio funkciją, pankų subkultūros nariai turėjo egzistuoti šalia dominuojančios kultūros ir pastebėta, kad domimasi kaip žmogus susivokia pačioje dominuojančioje kultūroje, save apibrėžia ir formuoja savo tapatumą (Mattson, 2001). Žiniasklaidoje vyravo nuomonė, kad šios subkultūros nariai palaiko nihilistines idėjas (Mattson, 2001), vyrauja pesimizmas ir nusivylimas (Gutauskas, 2010). Tačiau pastebėta, kad šios subkultūros pagrindinis siekis buvo pabrėžti kiekvieno žmogaus autentiškumą kultūroje, priimti jo išraiškos formą, be dirbtinės šypsenos, vienodos aprangos ir kt. (Mattson, 2001). Pankų subkultūrai būdingos anarchistinės idėjos, pastebėtos nuo šios subkultūros nagrinėjimo pradžios ir anarchija pradėta vartoti lyg sinonimas pankams (Clark, 2003). Pankų dainų tekstais ir pačių subkultūros narių pokalbiuose šiepiamos dominuojančios kultūros ydos, aptarinėjamas pasaulis ir jame vykstantys procesai, smerkiamas karas ir nagrinėjamas „pasidaryk pats“ principas (Šatūnienė, 2009).

Šioje subkultūroje pabrėžiama laisvė būti autentišku ir liberalumas, priėmamas, koks tu esi (Parkinson, 2017). Xiao (2015), nagrinėjęs pankų subkultūrą Kinijoje, pastebėjo dėsningumus pankų subkultūroje, kurie būdingi ir vakarų pasaulio pankams, tai – jaučiama laisvė. Pankų kultūriniai reikiniai ir bendravimas pačioje subkultūroje nariams suteikia lygybės ir laisvės jausmą, priešingai nei išoriniame pasaulyje, kuris pilnas suvaržymų, apribojimų, taisyklių ir hierarchijos (Xiao, 2015). Renginiuose elgesys nėra varžomas taisyklių, atsiribojama nuo pareigų, tokių kaip darbas, taip pat pasireiškia troškimų tenkinimai, kurie dominuojančioje kultūroje gali būti varžomi kaip agresyvaus elgesio rodymas, seksualiniai patyrimai, skandalingas elgesys (Langman, 2008), tam įtakos gali turėti eksesyvus alkoholio

vartojimas. Tai susiję su pankų subkultūra, nes joje dažniau nei kitose, pastebimas alkoholio vartojimas (Smith, Moulton, Burge & Turnbull, 2010; Šatūnienė, 2013).

Pankų subkultūra išsiskiria ir savo išvaizda, ne tik iš dominuojančios visuomenės, bet ir tarp kitų jaunimo subkultūrų, per ją pankai vis perteikia savo nepasitenkinimą ir maištą (Moore, 2004). Jie dažnai rengiasi apiplyšusiais, bet jiems reikšmingais rūbais, dažnai apranga pabrėžia jų lytį ir kūno formas, nebandoma nuslėpti ar keisti savęs, o siekiama autentiškumo (Ryan, 2009). Vyraujant „pasidaryk pats“ principui (Šatūnienė, 2011), apranga dažnai būna unikali, švarkai papuošti mėgiamų grupių emblemomis, pačių išsiuvinėtomis detalėmis ar simboliais, prisegimai pakeisti į žiogelius. Moterys dažnai rengiasi paprasčiau, dominuojančioje kultūroje būdinga apranga, tačiau ją perdaroma, išardo dalimis ir kartu vėl sujungia batraiščiais ir kitokiomis medžiagomis (Ryan, 2009).

Pankų subkultūra yra ryški jaunimo subkultūra, išsiskirianti savo stiliumi ir idėjomis, taip pat atliekama funkcija – visuomenės iškreipto veidrodžio. Tai – judėjimas kaip aktyvi jėga, kuri kelia iššūkį kultūroms, papročiams ir visuomenės elgesiui (Bentley, 2018). Subkultūra pabrėžia dominuojančios kultūros ydas, dažnai kritikuoja vartotojiškumą, nagrinėjama politinė situacija, darbas, finansiniai sunkumai ir gyvenimo prasmingumas (Ramanauskaitė, 2004; Mattson, 2001). Šiai subkultūrai būdingas neigiamas emocingumas, pesimizmas (Gutauskas, 2010), anarchistinės idėjos (Clark, 2003), deviantinis elgesys (Šatūnienė, 2013), „pasidaryk pats“ principas (Šatūnienė, 2011) ir laisvės, autentiškumo jausmai (Parkinson, 2017; Xiao, 2015).

Metalistai

Metalistų subkultūros šaknys taip pat kyla iš roko muzikos ir kultūros transformacijų. Jaunuoliai siekė susikurti sau malonią socialinę aplinką, atrasti mėgstamas pramogas, tačiau ne visi tampa subkultūrų dalimi, ypač tokios atžarnos ir „brutalios“ kaip metalistai (Purcell, 2015). Šios subkultūros nariai dažniausiai būna baltaodžiai vyrai. Nuo 1980 m. į šią subkultūrą vis dažniau įsitraukia ir moterys, daugiausia šios subkultūros narių fiksuojama Šiaurės Amerikoje ir Šiaurės Europoje (Haenfler, 2013). Gross (1990) metalo muzikos žanrą ir pačią subkultūrą apibrėžia dvejais požūriais. Pirmasis, kad tai – jaunimo subkultūros judėjimas, kuris socialiai ir dvasiškai subversyvus vyraujančioms vertybėms ir kultūrai. Antrasis, kad tai – muzikinis ir kultūrinis fenomenas, kuris nukreipia subkultūros narius į fantazijų pasaulį, siekiant jiems suteikti pramogą ir iš to pasipelnyti.

Nagrinėjant metalistų subkultūros narius, pastebėta, kad į šią subkultūrą įsitraukiama siekiant maištauti, o save priskiriantys jaunuoliai tapatina, kuria ir koreguoja savo vertybes ir požiūrį į visuomenę, remiantis šio muzikos žanro tekstais ir subkultūroje vyraujančiomis idėjomis. Pastebėta, kad būvimas metalistų subkultūroje taip pat suteikia individualizmą (Purcell, 2015), socialinį požiūrį, kai asmeniniai

interesai laikomi svarbesniais už visuomenės. Individualizmas gali atspindėti metalistų pojūtyje kaip veikimas kažko ypatingo, kitoniško, laisvo ir nevaržomo, priešinamasi būti prisitaikėliu prie visuomenės (Straw, 1984). Pastebimas panašumas su pankų subkultūros narių anarchijos idėjomis.

Visgi susiduriama su individualizmo priešingybe dainų tekstuose, nes dažniausiai aptariama tai, ko kiti norėtų nematyti, kaip karas, mirtis, tarša, melas, politika ir jos korupcija, pasaulėžiūros kraipymai, terorizmai, savižudybės ir kt. Taip pabrėžiamos visuomenės problemos ir jaučiamas skausmas, siekiama priešintis jo plitimui. Nors šios temos gali pabrėžti pačių narių sunkiai pakeliamas neigiamas emocijas, visgi atsigręžiama į visuomenės interesus (Purcell, 2015). Šios temos dažnai nagrinėjamos, nes tai tikra, nors ir sunkiai pakeliamas, ne tik dėl nemalonių temų, kurios nagrinėjamos, bet ir dėl įtempto, triukšmingo muzikos stiliaus (Straw, 1984). Visgi atitinkamoje aplinkoje, kaip koncertuose, yra suteikiama galimybė išgyventi ne tik skaudžias temas, bet ir kylančias emocijas. Pačioje subkultūroje yra atitinkamos taisyklės, elgesio formos, kodas, kuris leidžia išlieti, išreikšti pyktį dėl situacijos, kaip atitinkamas galvos kratymas į ritmą (Hill & Spracklen, 2010; Sinclair & Dolan, 2015).

Petrusevičiūtė (2009) pabrėžė, kad kaip ir pankų subkultūros nariai, metalistai maištauja prieš dominuojančios visuomenės materializmą ir komerciją. Jie pageidautų, kad šios subkultūros muzika liktų pogrindyje, netaptų pop kultūra, nelįstų į jos vandenį, netaptų komercinė, neskatintų elgtis pagal kažkokius nubrėžtus rėmus, neprarastų kūrybos laisvės (Petrusevičiūtė, 2009). Šios subkultūros nariai pabrėžtinai kuria muziką dėl „teisingų“ priežasčių, tokių kaip kūrybinės ekspresijos, reikšmingų ir laimę bei pasitenkinimą keliančių akimirų, o ne dėl pinigų ir šlovės (Haenfler, 2013). Materialus aprūpinamas yra mažiau reikšmingas, nei užsibrėžtos kūrybos priežastys. Saviraiškos laisvė, tokios kaip laisvė elgtis, rengtis, mąstyti yra viena esminių metalistų subkultūros idėjų (Petrusevičiūtė, 2009).

Pastebima, kad šios subkultūros nariai turi neigiamas nuostatas apie vyraujančią religiją, bet pastebėta, kad jie linkę save sieti su pagoniškąja kultūra ir tikėjimu, o tai atspindi dainų tekstuose, aksesuaruose, tatuiruotėse, tokiose kaip „Toro“ kūjis, pentagrama, keltų kryžius ir pan. (Petrusevičiūtė, 2009). Metalistų subkultūrai būdinga ir apranga, gali būti siejama su homoseksualumu ar lyčių vaidmenų maišymusi, tokiais kaip vaikinų ilgi plaukai, merginų avimi kareiviški batai (Nordström & Herz, 2013). Merginų įsitraukimas į šią subkultūrą yra retas, nes joje dominuoja hiper vyriškumas, muzikoje pabrėžiamos temos, tokios kaip seksualinė, vyrų galia, stiprybė, ir rizikingas elgesys (Krenske & McKay, 2000). Vienas iš būdų, kaip moterys gali įsitvirtinti tokioje grupėje, tai bandymas perteikti vyriškus bruožus, pavyzdžiui, taip pat kaip ir grupės vyrai pasirenkant tam tikrą apsirengimo stilių ir kalbos manierą (Lumsden, 2010). Toks moterų elgesys – tai bandymas parodyti, kad ji atsisakė atitinkamų moteriškų savybių, siekiant perimti daugiau vyriškų, kurios leistų joms dalyvauti subkultūrinėje aplinkoje ir veikloje, jos gali būti linkusios savo tapatumą konstruoti remiantis vyro vaidmeniu (Rogers, 2015).

Jaunimo metalistų subkultūra yra viena nedaugelio subkultūrų, kuri ne vieną dešimtmetį yra išlikusi ir plinta po visą pasaulį, aiškiausiai ji pastebima Šiaurės Amerikoje ir Šiaurės Europoje (Haenfler, 2013), kuriai priskiriamos ir Baltijos šalys. Metalo muzika yra pagrindinė meninė išraiška šioje subkultūroje, kurioje pabrėžiamos vyraujančios vertybės, tapatumo konstravimo ypatumai, atsisakoma komercinio požiūrio į kultūrą, kritikuojama korupcija, politika, religija, masinės informacijos priemonės, nes jos nepadedą kritiškai mąstyti, o gali būti paperkamos, skatina neapykantą vienos ar kitos grupės narių. (Purcell, 2015). Pastebimas neigiamas emociingumas, pesimizmas, dažnai remiamasi chaoso teorija, kad nėra nieko suvaldomo, racionalaus. Dažnai dainų tekstuose pabrėžiami istoriniai įvykiai, karas, kuris vedą į susinaikinimą, apdainuojami žuvę didvyriai, pabrėžiama kiekvieno žmogaus laivė, siekiama netapti prisitaikėliu prie visuomenės (Petruševičiūtė, 2009). Pastebimas panašumas su pankų subkultūrų idėjomis, siekiant perteikti visuomenei jos ydas ir anarchijos idėjų atžvilgiu.

Gotai

Gotų subkultūra kilusi iš Anglijos pankų judėjimo, pradžia pastebėta Didžiojoje Britanijoje ir ji buvo pesimistinis kultūrinis ir meninis atsakas į neramumus, kurie kilo nuo Šaltojo karo, tokius kaip socialinė ir ekonominė suirutė. Gotų subkultūra buvo alternatyvi anglų nacionalizmo forma, susieta su gotų muzikos stiliumi. Gotiškam muzikos stiliui ir subkultūrai indelį turėjo gotikos literatūra, klasikiniai siaubo ir ankstyvieji ekspresionistiniai filmai (Mueller, 2008).

Pastebėta, kad šioje subkultūroje remiamasi gotika, jos estetika, siekiant tęsti ir paaštrinti socialinį pankų judėjimą. Visgi ne kaip metalistų ar pankų subkultūrose, pabrėžiama, kad vyriška galios troškimo logika ir siekis kontroliuoti yra pagrindinė daugelio socialinių problemų priežastis, pradėtas liaupsinti moteriškumas. Gotų muzikos grupės atsisakė vyriškumo įvaizdžio, kūrė dainas, susijusias su moterų patirtomis psichologinėmis traumomis, skausmu (Mueller, 2008). Dėl gotų asociacijų su tamsesnėmis, trikdančiomis jėgomis, subkultūra nukentėjo nuo neigiamų žiniasklaidos stereotipų, kad tai – sergantys depresija jaunuoliai. Visgi šios subkultūros tyrinėjimai atskleidė, kad tai – dažniau kūrybingi asmenys, kurie mėgaujasi išskirtiniu stiliumi, atspindinčiu jų interesus ir asmenybę. Gotų subkultūros nariai dažnai gėrisi tokiais rašytojais, kaip Edgar Allen Poe ir Mary Shelly, save apibūdina ne tik muzikiniu stiliumi, bet ir literatūra, meninė estetika (Goulding, Saren, Maclaran & Follett, 2004).

S. Nordström ir M. Herz (2013) nagrinėdami subkultūras, pastebėjo atitinkamą lyčių maišymąsi ir galimas homoseksualumo išraiškas. Gotų subkultūroje nors yra demonstruojamas skirtingų lyčių seksualumas, išryškėjo būtent moterų vaidmuo ir moteriškos savybės. Šioje subkultūroje vykstantis lyčių maišymasis dažniau sukeliamas vyrų, besistengiančių atrodyti moterims (Goulding, et al. 2004). Pastebėta, kad gotų subkultūroje, nepaisant narių lyties, moterys ir vyrai deda daug pastangų siekiant

pabrėžti savo moteriškumą, moteriškus bruožus, kūno formas (Swami, 2017). Moteriški bruožai ryškinami sutraukiant liemenį korseto pagalba, klubai ir krūtinė pabrėžiami imantrių kostiumų, aksesuarų pagalba (Goulding, et al. 2004). Šios subkultūros nariai dažnai pasižymi ypatingai liekna figūra, naudodamiesi makiažo pagalba moterys ir vyrai pabrėžia savo veido kontūrus, kad atrodytų dar lieknesni, vyrauja vampyro įvaizdis (Swami, 2017). P. Hodkinson (2011) pastebėjo, kad gotų subkultūroje skiriama daug dėmesio išvaizdai ir jos puoselėjimui, tai tapatinama su hierarchiniais santykiais pačioje subkultūroje. Siekiant atitinkamo statuso, jaunimas turi skirti ne tik laiko, bet ir didelius kasdieninius energijos išteklius asmeninės išvaizdos tobulinimui, kas gali privesti prie disfunkcinio kūno suvokimo.

Nagrinėjant gotų subkultūrą, verta paminėti jų neigiamą emocingumą ir pastebėta polinkį žalotis. Gotų subkultūrai būdinga depresiška nuotaika, liūdesys ir nusivylimas, dažnai išaukštinama mirtis (Goulding, et al. 2004). Remiantis (2006) G. Vince aprašyto tyrimo duomenimis, kuris buvo atliekamas Jungtinėje Karalystėje gyvenusių 1258 gotų subkultūros narių imtyje, pastebėta, kad jaunuoliai, kurie laikė save gotais, 53% yra save žaloję (bandę pjaustyti ar deginti save) ir 47% bandė nusižudyti. Glazgo universiteto mokslininkai nustatė, kad nors daugelis save žalojančių jaunuolių šiuo elgesiu pasižymėjo nuo 12 iki 13 metų amžiaus, jie nebuvo šios subkultūros nariais, o tapus gotais tai darė rečiau arba visiškai nustojo. Tyrimas parodė, kad daugiau jaunų žmonių pranešė apie savęs žalojimą prieš tapdami gotų subkultūros nariu, tai atskleidė, kad gotų subkultūra pritraukia jaunimą, kuris turi polinkį į savęs žalojimą.

Į gotų subkultūrą įsitraukiama dažniausiai 15–16 m., dauguma narių baltaodžiai, vidurinėsios klasės atstovai, siekiantys palaikymo, ekspresijos laisvės, kaip ir daugumos subkultūrų grupių. Tačiau gotų subkultūroje dažniau susiburia lengviau pažeidžiami, turintys polinkį žalotis (Vince, 2006) ir matomi kaip socialiai nepriimtini mokslininkai, kurie vertina savo protą, apsiskaitymą ir akademinius pasiekimus, nors ir sunkiai pritampantys socialinėje aplinkoje (Hodkinson, 2011). Šiai subkultūrai save priskiriantys asmenys dažnai domisi atitinkama gotikos literatūra, romantizmu, kraupiomis istorijomis, mėgsta klasikinius siaubo filmus (Mueller, 2008). Gotų subkultūroje vyksta atitinkamas lyčių maišymasis, kuris unikalus būtent šiai subkultūrai, nes dažniau sukeliamas vyrų, besistengiančių atrodyti moterims (Goulding, et al. 2004). Aprangos detalėmis pabrėžiamos moteriškos formos, vyrauja liekos figūros siekiamybė, pabrėžiamas vampyro įvaizdis (Swami, 2017).

Skinhedai

Skinhedų, dar įvardijamų kaip skinų, subkultūra atsirado Anglijoje (Kavolis, 2008), o pradėta nagrinėti siekiant aiškiau suprasti deviantinio elgesio pasireiškimą, priežastis ir elgesio pasirinkimą, taip pat pasipriešinimą per ritualus. Skinhedų subkultūra tikėtina atsirado siekiant pateikti visuomenei

„sąskaitą“, kuri buvo suteikta už nacionalizmo grindimą karo ir pokario periodu. Ši subkultūra ir pasireiškiantis deviantinis elgesys joje, suprantamas kaip kolektyvinė jaunimo reakcija, o greičiau darbo, vidurinėsios klasės jaunimo, į struktūrinius pokyčius, kurie vyko britų pokario visuomenei (Bennet, 1999).

Skinų subkultūra atsirado, siekiant pabrėžti to meto socialinę situaciją, taip pat siekė atsišakoti nuo pankų subkultūros (Borgeson, Valeri, 2005), nes nesijautė galintys save tapatinti su pankais, kuriuos matė kaip hipius, kurie nešvarūs ir tinginiai (Johansson, Andreasson & Mattsson, 2017). Skinhedų subkultūra išryškėjo kartu su muzikos stiliumi – RAC (rokas prieš komunizmą). Skinhedų muzikoje pasireiškė keli rūpestį keliantys reiškiniai ir šioje jaunimo subkultūroje grindžiamos vertybės. Skinhedų subkultūros nariai kritikavo politiką, keldavo muštynes, kuriose jie turėdavo įrodyti savo vertę, platino nacionalizmo idėjas ir ksenofobiją (Kavolis, 2008). Skinus tyrinėjantis T. Kavolis, nacionalizmo ir ksenofobijos apraiškas pastebi ir Lietuvos skinhedų ideologijoje, kurios atsispindi eisenose kartojant žodžius „Lietuva lietuviams“.

Skinhedų subkultūrai būdinga darbo klasės, vyriškas ir agresyvus simbolizmas (Johansson, et al. 2017). Šios subkultūros nariai išsiskiria savo vienoda „skinhedo uniforma“, skustomis galvomis, juodomis plačiomis striukėmis, balintais džinsais arba kareivinėmis kelnėmis ir sunkiais, dažnai plieniniais priekiais, kareiviškais batais (Pollard, 2016). Lietuvoje pastebima, kad šios subkultūros nariai turi papildomą atributiką, aprangoje akcentuojama Lietuvos vėliava arba Gedimino stulpai, didžiuojamasi būvimu lietuviu (Gavėnaitė, 2003), galima manyti, kad jaučimas pasitenkinimas gyvenimu Lietuvoje. Nuo kitų subkultūrų jie skiriasi savo agresyvumu visuomenei, tačiau šios subkultūros nariai puoselėja ir grindžia savo nariams švaraus ir sveiko gyvenimo idėjas, kovą su narkotikais, savo kūno puoselėjimą sportu. Priešiškai matoma bet kokia narkotikų vartojimo forma, išskyrus tabaką ir alkoholį (Pollard, 2016). Tai leidžia tikėtis, kad palaikydami sveiko ir švaraus gyvenimo idėjas, skinhedai gali jausti didesnę pasitenkinimą savo fizine sveikata.

Skinhedų subkultūroje aiškiai matomas vyriškumas, vyrų vertybės, tokios kaip dominavimas, jėga, stiprybė, smurtas, viršenybė virš moters, panieka homoseksualams, grindžiamas tradicinės šeimos vaizdas, vertybės, kaip buvo nacių Vokietijoje ir fašistinėje Italijoje (Pollard, 2016). Aiškiai apibrėžiami vyrų ir moterų vaidmenys ir elgesys, moterys neturi pasižymėti fizine jėga ir ja neturėtų naudotis, jos turi būti jautrios, švelnios būtybės, auginančios vaikus (Borgeson, 2003). Skinhedų subkultūroje vyriškumas ir aiškūs lyčių vaidmenys atsispindi ir militaristinėse šios subkultūros narių vertybėse, matoma, kad vyrai turi pasižymėti kariniu pasirengimu, būti stiprūs ir sportiški, siekiant apginti savo šalies moteris bei vaikus (Kavolis, 2008). Šioje subkultūroje pabrėžiamas gebėjimas apsiginti ir apginti kitus, dažnai tikrinamas pasirengimas kovai „už savus“, nariai mokina vienas kitą boksuotis ir kartu treniruojasi (Pollard, 2016). J. Pollard (2016) skinhedus apibūdino kaip karius ar gatvės kovotojus, kurie

dažnai save lygina su vikingais berserkeriais (praėjęs iniciacinius ritualus vikingų karys, bebaimis, įkvepiantys siaubą priešui, nenugalimas kovotojas (Protevi, 2017)). Pastebėta, kad ir skinų jaunimo subkultūroje vyksta atitinkama iniciacija. Nauji subkultūros nariai dažnai pripažinami kaip skinų subkultūros nariai, atlaikius išbandymus arba sudalivavus gatvės muštynėse ir įrodžius, kad geba kovoti ir bus patikimas. Tokių iniciacijų metu priešininkai būna panašaus amžiaus vaikinai, ar jų grupės, kitais atvejais kylantys konfliktai ignoruojami (Kavolis, 2014).

Skinhedų subkultūra yra viena jaunimo subkultūrų, kuri išsiskoko iš pankų subkultūros, tačiau nesijautė galintys save tapatinti su jais (Johansson, et al. 2017). Ji pasižymi savitu muzikos stiliumi, kuriam būdingas nacionalizmas ir ksenofobija, vertybėmis, tokiomis kaip tradicinė šeima, homofobija, švarus gyvenimo būdas, sportas, agresija (Kavolis, 2014; Pollard, 2016). Aukštinamas vyriškumas, jėga, militarizmas (Kavolis, 2008). Šios subkultūros nariai save dažnai sieja su vikingais berserkeriais (Pollard, 2016), išskiriami aiškūs vyrų ir moterų vaidmenys, tokie kaip vyrai – gynėjai ir švelnaus būdo, židinio kurstytojos moterys (Kavolis, 2008; Borgeson, 2003).

Hipsteriai

Pasauliui modernėjant, 1960-aisiais, hipsterių jaunimo subkultūra išryškėjo kaip priešprieša dominuojančiai (baltųjų) kultūrai, tai aiškiausiai pastebėta Amerikoje (Maly, Varis, 2015). Subkultūros kūrimuisi įtakos turėjo po Antrojo pasaulinio karo prasidėjęs masinės gamybos laikotarpis, kuomet pakilo vidurinėsios klasės gyvenimo lygis. Kartu su tuo atsirado daugiakultūrė visuomenė, išpopuliarėjo juodaodžių kultūros bruožai, ypač – džiazas (Reeve, 2013). Ši subkultūra buvo reakcija į masinę produkciją ir siekį žmones paversti pavaldžiais dominuojančiai kultūrai. Jaunuoliai linkę domėtis kultūra, bet ne iš aukštesnio ekonominio sluoksnio, miestuose kaip Niujorkas, Čikaga ir San Franciskas pradėjo jaustis nesuderinami su dominuojančia kultūra. Džiazas ir juodaodžių kultūra jiems tapo tapatumo kūrimo tašku, ne tik muzikos, bet ir kalbos atžvilgiu (Maly, Varis, 2015).

21-ajame amžiuje hipsterių subkultūra vėl išryškėja, tačiau jau skirtingu laiku: laisvos ekonomikos ir globalizacijos eroje, kuriai būdinga masinė gamyba, vartojimo mąstymas, globali rinka. Visuomenė formuojama žiniasklaidos priemonėmis, tarptautiniais televizijos kanalais, globalizuotos medijos technologijos (Maly, Varis, 2015). Naujai pasireiškusi hipsterių subkultūra yra karaliaujanti, viena iš populiariausių bei dažniausiai pastebima (Smith, 2016). Pastebėta, kad hipsteriai, kaip ir subkultūros atsiradimo pradžioje, puoselėja kiekvieno autentiškumą, jo stilių ir vengimą atrodyti kaip dauguma (Hairon, Zahari, Majid & Akbarruddin, 2017). Hipsterių subkultūra sparčiai auga, kaip ir jų įtaka madai ir jų plintanti ideologija. Jie dažnai pabrėžia savo madą, stilių, autentiškumą ir atitinkamą vartojimą, kuris susijęs su jų asmenybe (Maly, Varis, 2015). Hipsterių autentiškumas apibrėžiamas kaip kažkas tikro,

realu, vietoje kažko įmantraus, išpūsto ir netikro (tai kas būdinga gotams), apima originalius ir tradicinius elementus (Franzese, 2009). Jų vartotojiškumas, didžiausias iš anksčiau aptartų subkultūrų, jie teigia, kad vartotojiškumas yra gerai, tačiau kapitalizmas yra visuomenės blogis (Henke, 2013). Hipsteriai sukūrė autentišką rinką, kurioje vyrauja maistas ir produktų unikalumas, kuri palaipsniui įsilieja į dominuojančią kultūrą, keičia jos pomėgius ir išplečia maisto produkcijos galimybes (Hairon, et al. 2017). Taip atsirado įvairiausios maisto ir gėrimų variacijos, kaip „craft“ alus, gyvūnų kavinės ir kt. (Jester, 2015).

Hipsteriai dažnai save apibrėžia pagal atitinkamų produktų vartojimą ir jų gyvavimui įtakos turi šių produktų prieinamumo plitimas, kaip puoselėjami gyvos muzikos koncertai, populiarėjanti kava, plintantis mažmeninis, nepriklausomas verslas, technologinis vystymasis, antrų rankų rūbų parduotuvių plitimas. Šios subkultūros nariai dažnai domisi naujausiomis technologijomis, kompiuteriais (Jester, 2015), o šiandieninė, globali rinka, jiems suteikia galimybes jas turėti (Maly ir Varis, 2015). Nors technologinės naujovės – prabangos prekės, tačiau jų apranga būna iš antrų rankų, dėl jos unikalumo (Smith, 2016). Hipsteriai dažnai savo aprangoje siekia apjungti tradicinį vidurinėsios klasės, kaip darbininko įvaizdį, su modernumo detalėmis. Turi atitinkamus stiliaus orientyrus, tačiau nepaklūsta kažkokioms taisyklėms, dažnai renkasi alternatyvinius aprangos būdus, apranga dažnai adaptuojasi prie vietovės tradicijų, tačiau jai suteikiamas naujas stilius (Chang, 2017). Hipsterių stilius susideda iš kelių detalių, dažniausiai tai aptempti džinsai, languoti marškiniai, taip pat gali vyrauti marškinėliai su senoviniais pop kultūros personažais (Haenfler, 2013). Vyrų stiliuje pastebima stiliaus detalė – ūsai, barzda (Hairon, Zahari, Majid & Akbarruddin, 2017). Hipsteriai, kitaip nuo anksčiau aptartų subkultūrų, mažiau susirūpinę politika ir visuomenės gėriu, bendruomeniškumu, o labiau susitelkę į savo asmeninį stilių ir autentiškumo ekspresiją (Henke, 2013).

Hipsterių subkultūra nėra viena roko subkultūrų transformacijų, tačiau tai viena populiariausių ir dažniausiai pastebima jaunimo subkultūra (Smith, 2016). Ji išsiskiria savo stiliumi, kartais dar apibūdinamu kaip modernizuotu medkirčio ar žvejo stiliumi (Jester, 2015) ir požiūriu, kaip vartotojiškumas (Henke, 2013). Hipsterių subkultūroje pastebimas siekis unikalumo, tiek nesirūpinant visuomenės pokyčiais, užsibrėžiant atskleisti jos ydas ir problemas, tačiau jie labiau susitelkę į asmeninį autentiškumą (Henke, 2013; Hairon, et al. 2017; Franzese, 2009), dažnai remia mažmeninę prekybą, nepriklausomus aludarius (Jester, 2015).

1. 4. Psichologinės gerovės ir ego tapatumo sąsajos

Nuo paauglystės iki ankstyvojo suaugusiojo amžiaus pabaigos jaunuolis intensyviai ieško vieningo savo tapatumo vaizdo, jausmo. Tai atsispindi keliuose srityse: akademinuose pasiekimuose, karjere, jaunas žmogus ieško sau tinkamos politinės, religinės ideologijos, svarsto sau prasmingas alternatyvas

(Erikson, 1968). Susiformavus aiškiam ir jaunuoliui tinkamam tapatumo jausmui, pastebimi ir teigiami psichologinės gerovės rezultatai, tokia kaip mažas neigiamas emocingumas, aukšta savivertė, vidinis kontrolės lokusas, aukštas moralinis motyvavimas ir aukštas bendras psichologinis žmogaus funkcionavimas jį supančioje aplinkoje. Ego tapatumo formavimasis yra procesas, kuris suteikia prasmę ir tikslą jaunam žmogui, jo metu formuojasi kompetencijos jausmas, suteikiama kryptis, tikslas, kuris reikalingas adaptyviai ir be didesnių sunkumų veikti vyresniame amžiuje (Louis, Liem, 2005).

Asmenys, suformavę savo ego tapatumą ar esantys moratoriumo būsenoje, laisviau reiškia savo nuomonę, be didesnių sunkumų priima sprendimus, pasiekia aukštesnes karjeras, gauna didesnius atlyginimus, labiau pasitenkinę savo finansine padėtimi. Tuo tarpu nepasiekę šių būsenų asmenys, kaip išankstinio sprendimo ar difuzijos, sunkiai išgyvena stresą, neigiamas emocijas, pasižymi žema savigarba, siekia socialinio palaikymo, patvirtinimo ir neturi tvirtos nusistatymų sistemos, leidžia aplinkiniams kontroliuoti jų pasirinkimus (Marcia, 1993). Šie tapatumo formavimo požymiai neatsiejami ir nuo subjektyvios psichologinės gerovės veiksnių, tokių kaip neigiamas emocingumas, pasitenkinimas savo finansine padėtimi, tarpasmeniniais santykiais, tikslingumas ir kontrolės jausmas. Einant aiškaus tikslo link yra didesnė tikimybė, kad bus pasiekti sėkmingi rezultatai, kurie suteiks didesnę pasitenkinimą savo gyvenimu ir didesnę psichologinę gerovę (Waterman, 2007). Daugelis mokslinių tyrimų nagrinėjo ryšius tarp J. E. Marcia tapatumo būsenų ir asmeninės gerovės rodiklių. Pavyzdžiui, W. Meeus (2011) longitudinaliame tyrime atsiskleidė, kad asmenys, kurie pagal duomenis priskiriami moratoriumo būsenai, pasižymi mažiausiais psichologinės gerovės vertinimais, o tuo tarpu tie, kurie jau galimai pasiekė susiformavusio tapatumo būseną, pasižymi didžiausiais. Vis dėlto verta paminėti ir kelis kitus tyrimus, S. L. Beaumont ir R. Zukanovic (2005) atsiskleidė, kad difuzinės, vengiančios būsenos jaunuolis bus linkęs į tapatumo konfliktus, o ne į informuotus savarankiškus tyrinėjimus. Šios būsenos asmuo taip pat nuosekliai pasižymės prastos psichologinės gerovės rodikliais, tokiais kaip žema savigarba, nepasitenkinimu gyvenimu ir savimi, bloga savijauta ir neigiamomis emocijomis, depresija, stresu, neurotiškumu, nerimu. Jei jaunuolis yra difuzijos būsenoje, kurios metu dar savyje netyrinėja pasaulėžiūros, savęs vaizdo, tikslų ir vertybių, jo įvairūs psichologinės gerovės rodikliai turėtų būti maži, nes jis neturėdamas aiškių tikslų jaus mažesnę pasitenkinimą savimi, savo gyvenimo kontrolės lygiu (Waterman, 2007).

Nors ego tapatumas dar nėra pilnai susiformavęs, pastebima, kad jaunuolis gali jausti pakankamai aukštą psichologinės gerovės lygį, tai nutinka, kai išorės grindžiami tikslai, vaidmenys ar vertybės iš tiesų sutampa su jaunuolio gabumais, talentais ir nuomone, jam esant išankstinio sprendimo būsenoje. Nors jis dar nenagrinėja savo norų, nebando savęs skirtingose srityse, yra pasyvus, tačiau asmuo, pagal kurį projektuoja save ar išorės grindžiamas nuostatas, susiderina su jaunuolio pagrindiniais talentais, potencialu toje srityje. Visgi tikimybė, kad mažiau susiformavusio tapatumo jaunuolis jaus didesnę

psichologinę gerovę dėl gebėjimų ir reikalavimų susiderinimo, su kuo taip pat ateina aplinkinių pripažinimas, yra maža (Waterman, 2007).

Nagrinėjant JAV vidurinėsios klasės baltaodžius jaunuolius nustatyta, kad jų tapatumo formavimuisi turi įtakos kaip susitvarkoma su neigiamomis emocijomis, neigiamu savivaizdžiu, stresu, tai atskleidžia ir per samprotavimus, savo gyvenimo kontrolę (Marcia, 1993), kas yra ir psichologinės gerovės sudadamosios dalys. E. Samman (2007) straipsnyje buvo išskirti keli pagrindiniai psichologinės gerovės kriterijai, tokie kaip gyvenimo prasmingumas, autonomija, jaučiama gyvenimo kontrolė, saviveiksmingumas, pasitenkinimas darbo sritimi ir gyvenimu bei džiaugsmingumas, teigiamos emocijos.

Analizuojant psichologinės gerovės konstruktus, tokius kaip džiaugsmingas gyvenimas, galima pastebėti, kad nagrinėjami smulkūs, kasdien jaučiamos laimės aspektai, kurie bendrai sudaro pilną žmogaus psichologinę gerovę. Svarbu pastebėti, kad psichologinė gerovė yra subjektyvi, svarbu kaip žmogus interpretuoja gyvenimo įvykius, laimingus ar nesėkmingus. Tapatumas ir jaučiamos neigiamos emocijos turi tarpusavio ryšį, nes jos abi veikiamos ir keičiasi priklausomai nuo kultūros ir galios grupėje santykio (Zembylas, 2006). Asmuo gali jausti daugelį emocijų, pvz., pozityvias (laimę, pasididžiavimą) ir neigiamas (nusivylimą, frustraciją). Šios emocijos, gali veikti asmenų patirčių interpretavimą, suvokimą apie save, savo gebėjimus (Yuan, Lee, 2015). Pastebėta, kad jei asmuo dažniau išgyvena neigiamas emocijas, jis gali formuoti tapatumą interpretuodamas savo patyrimus neigiamai, tai tampa jo asmenybės suvokimu. Jis nesies savęs su teigiamu savęs vaizdu, dažniau su neigiamu ir susidarys atitinkamai neigiamą savęs suvokimą (Yuan & Lee, 2016). Pagal M. Zembylas, (2006) jaučiamos emocijos gali apibrėžti tapatumą, padeda emociškai įsisąmoninti sprendimus ir kilusias savo reakcijas. Remiantis S. Shapiro (2010) apibrėžimu, tai galima pavadinti „emociniu tapatumu“, nes tai nurodo, kaip asmuo reflektuoja, suvokia save remdamasis emocijomis, kurios kyla jo socialinių santykių terpėse, sociokultūrinėse aplinkose. Pastebima, kad atitinkamos neigiamos emocijos gali kili ir dėl nesamo palaikymo, paramos socialinėje aplinkoje. Jaunuoliai, kurie jautė mažiau palaikymo ar jo neįėjutė, dažniau išgyveno nerimą, nusivylimą savimi, prasčiau formavosi tapatumas, nes jausmai buvo siekiami slopinti ir nebuvo su kuo jais pasidalinti (Ulusoy, 2016).

Kylant neigiamoms emocijoms, jaunuoliui reikia vietos, socialinės aplinkos, kurioje galėtų jas išreikšti, pasidalinti. Socialinėje aplinkoje vyraujančios tarpasmeninės sąveikos turėtų būti palaikančios, priimančios, jaunuolis turėtų jaustis saugiai (Ulusoy, 2016). Neigiamas emocingumas, atstūmimo, nepasitenkinimo, priešiško jausmai, dažniau pastebimi tarp jaunimo subkultūrų (Šatūnienė, 2009). Remiantis R. Yuan, I. Lee (2015) ir M. Zembylas (2006) pastebėjimais, subkultūrų nariai gali ne tik jausti mažesnę pasitenkinimą savo gyvenimu ir savimi, nes pasižymi didesniu neigiamu emocingumu, tačiau taip pat jaunuolis gali interpretuoti savo patirtis, veikiant neigiamų emocijų atžvilgiu, bei

konstruoti savo tapatumą neigiamai, manyti, kad jis negabus, neigiamai konstruoti savęs vaizdą arba po atitinkamų nesėkmių riboti savęs tyrinėjimus.

Pastebima, kad malonumą, laimės, džiaugsmingumo jautimas, hedoninis psichologinės gerovės aspektas susijęs su ego tapatumo konstravimu. Gebėjimas apsispręsti, žinoti, ko nori ir pomėgiai susiję su hedoniniais malonumo ir pasitenkinimo jausmais. Nežinodamas kaip išsireikšti ir nežinantis aiškiai „kas jis yra“, jaunas žmogus jaus didesnę neigiamų emocijų lygį, nusivylimą savimi ir ateitimi. Nenagrinėdamas savęs jis gali nejausti kaip galima išreikšti save, rasti savo talentų, kas teikia pasitenkinimą ir pripažinimą (Waterman, Schwartz, Conti, 2008).

Nagrinėjant ego tapatumo lygius, matoma, kad kuo labiau, aiškiau jaunuolis susiformavęs savo tapatumą, tuo lengviau priima sprendimus, turi aiškius tikslus, pasirinkimai būna tikslesni, didesnė tikimybė savirealizacijai, nepriklausomybei, taip patenkinami eudaimoniniai aspektai (Waterman, Schwartz & Conti, 2008). Ego tapatumo formavimo lygis atskleidžia ar jaunas žmogus turi aiškius tikslus, kryptį, ar gebės be didesnių sunkumų veikti vyresniame amžiuje (Louis, Liem, 2005). Visgi, nesant aiškiems tapatybės įsipareigojimams, asmuo jaus didesnę nusivylimą savimi, nežinos, ko siekti, jausis pasimetęs, nesupras, nežinos, kur save realizuoti ir turės mažiau vilčių turėti sėkmingą ateitį, todėl jaus daugiau neigiamų emocijų, mažesnę pasitenkinimą savo finansine padėtimi ir jos ateitimi (Waterman, 2007). Galima manyti, kad neturėdamas aiškių tikslų veiks nekryptingai, jaus mažesnę pasitenkinimą savimi, savo pragyvenimo lygiu, mažesnę savo gyvenimo kontrolę ir tikslingumą. Tapatumo formavimasis turi tiesioginį ryšį su asmens tikslingumu, jaučiama savo gyvenimo kontrole, pasitikėjimu savimi, savo gebėjimais ir atitinkamais akademiniiais ir karjeros rezultatais. P. Berrone, J. Surroca, J. A. Tribo (2007) savo atliktame tyrime pabrėžė, kad, kuo labiau, aiškiau susiformavęs darbuotojo tapatumas, tuo geresni jo rezultatai firmoje, lengviau priimami sprendimai, jie tikslesni, asmuo jaučia didesnę kontrolę firmoje, užima aukštesnes pareigas, taip pat jo finansinė padėtis visuomenėje būna geresnė. Labiau finansiškai pasiturintys asmenys turėtų jausti mažiau neigiamų emocijų, didesnę pasitenkinimą savo pragyvenimo lygiu, gyvenimu ir savimi (De Roos, De Boer, & Bot, 2016).

Jaunimo subkultūrose remiamasi kolektyviniu tapatumu. Anksčiau aptartose jaunimo roko subkultūrose atsispindi, kad jų nariai nesiekia atitinkamos finansinės padėties visuomenėje, tačiau pasitenkina minimaliu uždarbiu (Peleckis, 2011). Galima manyti, kad turėtų būti jaučiamas pasitenkinimas pragyvenimo lygiu, nors ir minimaliai tenkinant šį poreikį, jį apribojus. Tapatumo formavimosi procese visgi atsiskleidžia ir jaučiamos gyvenimo kontrolės, tikslingumo jame dėsningumai, tačiau subkultūrose dažniau pastebimas kontrolės priešinimosi siekis ir tikslingumo nebūvimas (Mayordomo–Rodríguez et al. 2014).

Nuo gimimo iki mirties žmogus būna socialiai susijęs su aplinkiniais, taip vystosi bendravimo formos, nuolatos auga patirtys ir jis galimai apibrėžiamas esamuose socialiniuose ryšiuose. Įsitraukus į atitinkamus santykius, atsiskleidžia, kuo galime tapti ir koks galimas mūsų veikimas bus visuomenėje laikui bėgant. Tapatumas formuojasi atsižvelgiant į žmogaus socialinį kontekstą, nes internalizuojamos mintys ir elgesys iš išorės aiškiausiai pasireiškia per tapatumo formavimąsi ir jo metu besikeičiančius socialinius ryšius. Jaunuolis perimama atitinkamą mąstyseną ir elgesio formas iš ankstesnių patirčių socialinėje aplikoje ir siekia tai integruoti į nuoseklią, unikalią visumą (Kerpelman, Pittman, 2018). Socialinių ryšių subjektyvus reikšmingumas taip pat pastebimas ir psichologinės gerovės tyrinėjimuose, nes jaunuoliai, kurie pasižymi kokybiškais, palaikančiais ir reikšmingais santykiais, su kitais jaučia mažiau neigiamų emocijų, daugiau pozityvių, tokių kaip laimė, džiaugsmas, jaučia statistiškai reikšmingai didesnę pasitenkinimą savimi, gyvenimu ir jo dalimis (Gross, John, 2003).

Nagrinėjant ego tapatumą pastebėtas ryšys tarp tapatumo ir socialinių santykių kokybės, intymumo. Aiškiau ryšys atsiskleidžia remiantis kultūrine orientacija, kuo labiau jaunuolis remiasi individualiu tapatumu, o ne kolektyviniu, mažiau save sieja su kultūrine grupe, tuo stipresnis ryšys tarp ego tapatumo ir intymių, palaikančių santykių (Beaumont, 2017). G. Jhington (2012) atliktame tyrime daugybinės regresinės analizės pagalba buvo atskleista, kad į brandą žengiantis ir siekiantis patenkinti bendravimo poreikį jaunuolis, turės didesnę pasisėkimą, jei prieš tai susiformavo stiprus asmens individualus tapatumas. Pastebėta, kad ego tapatumo susiformavimo lygis teigiamai koreliuoja su santykiu palaikymu ir intymumu. Asmenys pasižymintys didesniu ego tapatumo susiformavimu, taip pat pasižymi kokybiškesniais, intymiais santykiais (Jhington, 2012), o pasitenkinimas tarpasmeniniais santykiais ir su artimaisiais yra vienas svarbesnių psichologinės gerovės komponentų (Diener, Ryan, 2009). Ryšys tarp ego tapatumo statuso ir santykių atitinka ir teorinį Eriksono teiginį. Pasak jo, pasitenkinimas socialine aplinka yra susijęs su jaunuolio individualiu tapatumo formavimusi (Erikson, 1968). Santykių intymumas aiškiausiai atsiskleidė J. L. Orlofsky, J. E. Marcia, I. M. Lesser (1973) tyrimo metu. Pastebėta, kad asmenys, kurie buvo susiformavę ego tapatumą ar moratoriumo būsenoje, gebėjo kurti ir palaikyti intymius santykius, jie pasižymėjo kokybiškumu, palaikymu ir atsidavimu. Steriotipiniai ryšiai vyravo ego tapatumo, difuzijos ir išankstinio sprendimo būsenų žmonių santykiuose. Pastebėta, kad difuzijos būsenos žmonės buvo linkę save izoliuoti nuo aplinkinių, nedalyvauti socialinėje veikloje, nebūti socialinių grupių nariais. Galima manyti, kad nevyksta savęs tyrinėjimas ir jaunuolis galimai nėra atviras jiems, tai pabrėžiama ir M. D. Berzonsky (2011) tapatumo nagrinėjimuose, nes jaunuolis konstruoja tapatumą sąveikaudamas su aplinkiniais ir nagrinėdamas save jį supančioje socialinėje aplinkoje.

Jauni žmonės dažnai įsitraukia į subkultūras siekdami tyrinėti save, atrasti, kas iš tiesų jam tinka (Muggleton, 2000). Jie nelinkę savęs izoliuoti ne tik nuo aplinkinių, bet ir nuo nestandartinių socialinių

grupių. Subkultūrose dažnai pabrėžiamas individualumas, bet vyrauja kolektyvinis tapatumas, kuris pasižymi atitinkamais subkultūriniais bruožais ir skiriasi nuo vyraujančios visuomenės savo bendravimo forma ir simbolika (Libinienė, 2009; Petrusėvičiūtė, 2009). Jų satykiuose neturėtų vyrėti stereotipinis bendravimas, kas būdinga menkai susiformavusio tapatumo būsenoms, tokioms kaip difuzijos.

Verta pastebėti, kad įsitraukiama dėl įvairių priežasčių, taip pat dėl atitinkamo elgesio formų, kuriomis remiasi jaunuolis dar nesantis subkultūroje, tačiau joje suradęs panašų elgesio modelį, pvz., kaip alkoholio vartojimas, socialinių normų nesilaikymas, deviantinis elgesys (Leliūgienė, 2002). Socialinėse grupėse, kaip atitinkamose subkultūrose, taip pat pastebimi dažnesni nusiskundimai sveikata, nes dažnai vartojamas alkoholis, todėl atitinkami apibendrinimai apie jaunuolių ego tapatumo formavimosi ypatumus ir jų ryšį su psichologine gerove gali būti klaidingi (Mawson, Best, Beckwith, Dingle, & Lubman, 2015).

Daugybė tyrimų rodo, kad jaunuoliai, turintys ego tapatybės pasiekimo statusą, turi aukštesnius pageidaujamų psichologinės gerovės požymių lygius, palyginti su jaunuoliais kitose būsenose. Tai apima aukštesnį savarankiškumo lygį, savikontrolę ir kryptingumą, tenkinančius socialinius santykius, pasitenkinimą gyvenimu, mažesnę antisocialinę elgesį ir jaučia mažiau sunkiai pakeliamų, neigiamų emocijų, depresijos ir nerimo (Arseth, Kroger, Martinussen & Marcia, 2009; Kosaka, 2010; Laghi, 2009; Li, Ling & Liu, 2011). Pagal E. Erikson (1968), nuoseklus tapatybės jausmas apima esmines asmenybės ypatybes, kurios leidžia žmonėms efektyviai prisitaikyti ir veikti kasdieniame gyvenime. Tvirtos tapatybės pasiekimas daugelyje gyvenimo sričių (pvz., švietimas, darbas, santykiai) lemia stabilumą, saugumą ir mažesnę baimę (Crocetti et al. 2012). Iki šiol daugelis tapatybės ir koregavimo tyrimų analizavo, kaip tapatumas yra susijęs su gerovės nebuvimu, atskleidė identiteto ir nerimo bei depresijos tarpusavio ryšius (Kroger, Marcia, 2011). Vis dėlto trūksta tyrimų apie tai, kaip tapatumas yra susijęs su teigiama gerove, pavyzdžiui, pasitenkinimu gyvenimu, jaučiamomis teigiamomis emocijomis ir socialine gerove bei prisitaikymu socialinėje aplinkoje (Karaš, Ciecuch, Negru & Crocetti, 2014)

2. TYRIMO METODIKA

2. 1. Tyrimo dalyviai

Tyrime dalyvavo 178 tiriamieji – 84 jokiai subkultūrai nepriklausantys žmonės ir 94 save priskiriantys subkultūroms (18 – pankai; 36 – metalistai; 11 – gotai; 12 – skinhedai; 17 – hipsteriai). Tiriamųjų amžius buvo nuo 16 iki 25 m., tiriamųjų amžiaus vidurkis – 20 metų. Penkiasdešimt vienas tiriamasis turi, arba šiuo metu siekia vidurinio išsilavinimo, 37– profesinio, 21– aukštojo neuniversitetinio ir 69– aukštojo universitetinio. Dvidešimt penki tiriamieji buvo vedę/ištekėjusios, 153– nevedę/netekėjusios, 80– turi pastovų darbą, 22– dirba laikiną darbą, 3–priimti bandomajam laikotarpiui ir 73– nedirba. Tyrime dalyvavo 86 vyrai (48,3% tiriamųjų) ir 92 moterys (51,7% tiriamųjų). Tyrimas buvo atliekamas didmiesčiuose – Klaipėdoje, Kaune ir Vilniuje.

2. 2. Įvertinimo būdai

Naudoti įvertinimo instrumentai:

1. L. Bennion ir G. R. Adams, asmenybės tapatumo įvertinimo metodika, (EOMEIS–2), lietuvišką variantą parengė A. Vaičiulienė 2000m.
2. A. Kairio, L. Bagdono, A. Liniauskaitės ir V. Pakalniškienės Lietuvos gyventojų psichologinės gerovės skalė, skirta jaunimui (LPGS–J).
3. Klausimai, skirti išsiaiškinti socialines – demografines tiriamųjų charakteristikas ir klausimai ar save priskiria jaunimo subkultūrai, bei kokiai subkultūrai save priskiria.

1. L. Bennion ir G. R. Adams, asmenybės tapatumo įvertinimo metodika, (Objective Measure of Ego Identity Status, the extended version) (EOMEIS–2), kurios lietuvišką variantą parengė A. Vaičiulienė (2000m.). Leidimas skalę naudoti šiame darbe buvo gautas elektroniniu paštu susiekus su Aldona Vaičiulienė. Klausimynas buvo parengtas pagal J. E. Marcia pasiūlytą tapatumo būsenų modelį, kurį sudaro 64 teiginiai, kiekvieną teiginį tiriamasis/–oji įvertino atitinkamais balais, 6 – visiškai sutinku, 5 – sutinku, 4 – beveik sutinku, 3 – beveik nesutinku, 2 – nesutinku, 1 –visiškai nesutinku, Likerto skale. Teiginių pagalba, galima įvertinti ideologinį (asmenybės) tapatumą tokiose srityse kaip profesija, politika, religija bei gyvenimo būdus ir tarpasmeninių santykių (socialinį) tapatumą, tokiose srityse kaip lyčių vaidmenys, draugystė, laisvalaikio leidimas, partnerio ieškojimas. Kiekvienas teiginys buvo priskiriamas atitinkamai tapatumo būsenai: difuzijos, išankstinio sprendimo, moratoriumo ir pasiekto

tapatumo. Atitinkamų teiginių įverčiai buvo sumuojami į subskales–būsenas ir suskaičiuoti šių subskalių vidurkiai, atskleista kiekvienos būsenos raiška. Kiekvienai iš aštuonių sričių skirta po aštuonis teiginius (po du kiekvienai tapatumo būsenai). Suskaičiuoti subskalių vidurkiai ir abiejuose srityse, kuo didesnis vidurkis – tuo labiau asmuo pasižymi atitinkama tapatumo būseną. Verta pastebėti, kad vienu metu individas gali išgyventi nebūtinai tik vieną būseną, tai nagrinėjama atitinkamos būsenos raiška.

1 lentelė. Šio tyrimo metu EOMEIS–2 metodikos subskalių Cronbach α reikšmės gautos:

Ideologija	Difuzijos būseną	Cronbach $\alpha=0.611$
	Išankstinio sprendimo būseną	Cronbach $\alpha=0.871$
	Moratoriumo būseną	Cronbach $\alpha=0.751$
	Pasiekto tapatumo būseną	Cronbach $\alpha=0.729$
Tarpasmeniniai santykiai	Difuzijos būseną	Cronbach $\alpha=0.617$
	Išankstinio sprendimo būseną	Cronbach $\alpha=0.952$
	Moratoriumas būseną	Cronbach $\alpha=0.754$
	Pasiekto tapatumo būseną	Cronbach $\alpha=0.881$

2. Siekiant įvertinti jaunimo psichologinę gerovę, naudota Kairio, Bagdono, Linauskaitės ir Pakalniškienės sukurta metodika – „Lietuviškoji psichologinės gerovės skalė – J“ (2013) Vilniaus universiteto leidykla. Leidimas naudoti šią metodiką buvo gautas iš VU specialiosios psichologijos laboratorijos. Skalė skirta jaunuoliams nuo 18 metų iki 24 metų, ją sudarė 69 teiginiai, subskalių skaičius 9.

Nagrinėjamos subskalės įvertinti jaunimo psichologinę gerovę buvo:

1. Pasitenkinimas gyvenimu ir savimi
2. Neigiamas emocijųumas
3. Tikslingumas
4. Pasitenkinimas tarpasmeniniais santykiais
5. Pasitenkinimas santykiais su artimaisiais
6. Kontrolė
7. Pasitenkinimas fizine sveikata
8. Pasitenkinimas pragyvenimo lygiu
9. Pasitenkinimas gyvenimu Lietuvoje

Taip pat buvo skaičiuojama bendras tiriamųjų psichologinis pasitenkinimas (sumuojant subskales).

Skalėje buvo pateikiami teiginiai ir tiriamieji galėjo pasirinkti pagal tinkamumą: N (Tikrai ne), jei teiginys jiems visiškai netiko, DN (Daugiau Ne, negu Taip), jei teiginys šiek tiek netiko, A (Nei Ne, nei Taip), jei negalėjo apsispręsti arba abejojo, DT (Daugiau Taip negu Ne), jei teiginys šiek tiek tiko, T (Tikrai taip), jei teiginys visiškai tiko. Kiekvienam pasirinkimui buvo priskiriama atitinkama skaitinė išraiška: N–1, DN–2, A–3, DT–4, T–5. Remiantis skalės vadovu, kelių teiginių rezultatai buvo apgretinami, suskaičiuoti subskalių vidurkiai ir bendras skalės vidurkis, kuo didesnis vidurkis – tuo didesnis psichologinio pasitenkinimas ta sritimi, komponentu ir bendra (sumuojant subskales).

2 lentelė. Šio tyrimo metu gautų duomenų Cronbach α reikšmės gautos:

1. Pasitenkinimas gyvenimu ir savimi	Cronbach $\alpha=0.902$
2. Neigiamas emocingumas	Cronbach $\alpha=0.900$
3. Tikslingumas	Cronbach $\alpha=0.806$
4. Pasitenkinimas tarpasmeniniais santykiais	Cronbach $\alpha=0.809$
5. Pasitenkinimas santykiais su artimaisiais	Cronbach $\alpha=0.778$
6. Kontrolė	Cronbach $\alpha=0.846$
7. Pasitenkinimas fizine sveikata	Cronbach $\alpha=0.786$
8. Pasitenkinimas pragyvenimo lygiu	Cronbach $\alpha=0.846$
9. Pasitenkinimas gyvenimu Lietuvoje	Cronbach $\alpha=0.742$
10. Bendras psichologinis pasitenkinimas (sumuojant subskales)	Cronbach $\alpha=0.878$

3. Siekiant išsiaiškinti socialines–demografines tiriamųjų charakteristikas, buvo klausiama apie tiriamųjų lytį, amžių, išsilavinimą, šeiminių padėčių ir dabartinį profesinį statusą. Subkultūros nariai klausimyne turėjo pažymėti, kad priskiria save subkultūrai ir kokiais. Duomenų analizei priklausymas subkultūrai buvo koduojamas skaitinėmis reikšmėmis (Taip–1, Ne–0).

2. 4. Tyrimo eiga

Tyrimas buvo atliktas 2018 m. vasario–gegužės mėnesiais, Klaipėdoje, Vilniuje ir Kaune. Darbo autorės pažįstamų rate buvo ieškoma galimų subkultūrų ir jokiais subkultūrai savęs nepriskiriančių 18–25m. asmenų, kurie norėtų dalyvauti tyrime. Imtis – patgioji, formuluota remiantis „sniego gniūžtės“ principu. Tyrimas buvo atliekamas tiesiogiai kontaktuojant su respondентаis, klausimynų atsakinėjimo

laikas nebuvo ribojamas. Tyrimo metu respondentai buvo supažindinami su tyrimo tikslu ir buvo užtikrinta, kad duomenys bus naudojami tik akademiniais tikslais, tyrimas jokios įtakos jų interesams bei asmeniniam orumui neturės, duomenys bus anonimiški ir konfidencialūs.

2. 3. Duomenų apdorojimas

Gauti duomenys buvo tvarkomi ir apskaičiuojami rezultatai naudojant SPSS (angl. Statistical Package for Social Science) 17 versijos programą. Skaičiuojant tiriamųjų psichologinės gerovės rezultatus, atitinkamus teiginius reikėjo apgręžti, tuomet buvo skaičiuojama LGPG–J klausimyno vidinis suderinamumas, patikimumas. Duomenų skirstinys statistiškai reikšmingai skyrėsi nuo normaliojo skirstinio, buvo nustatyta, kad skalių Shapiro–Wilk $p < 0,05$, tai tolimesnei duomenų analizei naudoti neparametriniai kriterijai (Mann–Whitney U, Kruskal–Wallis, Spearman). Siekiant nustatyti ego tapatumo būseną kiekvieno tiriamojo, remtasi dimensių (socialinio ir ideologinio) subskalių įverčiais atitinkamai būsenai. Gavus dimensių įverčius buvo taip pat apskaičiuotas jų patikimumas, suderinamumas, kuris taip pat atskleidė, kad duomenys nepasiskirstė pagal normaliojo pasiskirstymo reikalavimus Shapiro–Wilk $p < 0,05$. Gauti Shapiro–Wilk rezultatai pateikiami prieduose (priedas nr.1).

Norint įgyvendinti pirmąjį uždavinį, t.y. atskleisti, ar skiriasi psichologinė gerovė tarp subkultūrų narių ir jokiai subkultūrai savęs nepriskiriančių asmenų, naudotas Mann–Whitney kriterijus, nes subskalės neatitiko normalaus pasiskirstymo, taikytas neparametrinės statistikos metodas.

Siekiant įgyvendinti antrąjį uždavinį, palyginti subkultūrų narių ir jokiai subkultūrai savęs nepriskiriančių asmenų ego tapatumo formavimosi būsenų skirtumus, naudotasi taip pat Mann–Whitney kriterijumi, nes subskalės neatitiko normalaus pasiskirstymo.

Siekiant nustatyti sąsajas ego tapatumo būsenos ir psichologinės gerovės subkultūros narių ir jokiai subkultūrai savęs nepriskiriančių asmenų grupėse duomenys buvo padalinti į dvi dalis ir naudotasi neparametriniu Spearman statistikos metodu, remtasi koreliacijos koeficientais.

Norint palyginti skirtingų subkultūrų narių psichologinę gerovę ir ego tapatumo formavimosi būsenų ypatumus naudotasi Kruskal–Wallis'o neparametriniu kriterijumi.

Siekiant nustatyti ar savęs priskyrimas jaunimo subkultūrai gali būti prognozuojamas nuo psichologinės gerovės bei ego tapatumo būsenų ideologijos ir tarpasmeninių santykių srityse, naudotasi logistine dvinare regresinė analize, nes subskalių duomenys buvo kiekybiniai, o priklausomas kintamasis dviejų reikšmių.

3. TYRIMO REZULTATAI

3.1. Psichologinė gerovė jaunimo subkultūrų narių ir jokiai subkultūrai savęs nepriskiriančių jaunimo grupėse

Siekiant realizuoti pirmąjį tyrimo uždavinį, palyginti jaunimo subkultūrų narių ir jokiai subkultūrai savęs nepriskiriančių asmenų psichologinę gerovę, naudotasi Mann–Whitney neparametriniu kriterijumi, nes duomenų skirstinys statistiškai reikšmingai skyrėsi nuo normaliojo skirstinio. Remiantis šiuo metodu, nustatyti keli statistiškai reikšmingi skirtumai, kurie lentelėje pateikti paryškintu šriftu.

3 lentelė. Psichologinės gerovės komponentų įverčių skirtumai tarp jaunimo subkultūrų narių ir jokiai subkultūrai savęs nepriskiriančių tiriamųjų

	Tiriamieji	N	Vidutinis rangas	Vidurkis	U	Z	p
Pasitenkinimas gyvenimu ir savimi	Subkultūrų nariai	94	87.45	51.00	3755	-0.563	0.573
	Jokiai subkultūrai nepriskiriantys	84	91.80	51.76			
Neigimas emocijų	Subkultūrų nariai	94	104.53	38.50	2535	-4.121	p<0,001
	Jokiai subkultūrai nepriskiriantys	84	72.68	31.27			
Tikslingumas	Subkultūrų nariai	94	82.68	30.21	3307	-1.872	0.061
	Jokiai subkultūrai nepriskiriantys	84	97.13	31.91			
Pasitenkinimas tarpasmeniniais santykiais	Subkultūrų nariai	94	83.95	33.04	3426	-1.524	0.128
	Jokiai subkultūrai nepriskiriantys	84	95.71	34.74			
Pasitenkinimas santykiais su artimaisiais	Subkultūrų nariai	94	79.57	24.59	3015	-2.728	0.006
	Jokiai subkultūrai nepriskiriantys	84	100.61	26.33			
Kontrolė	Subkultūrų nariai	94	87.90	29.27	3798	-0.438	0.661
	Jokiai subkultūrai nepriskiriantys	84	91.29	29.83			
Pasitenkinimas fizine sveikata	Subkultūrų nariai	94	85.54	13.77	3576	-1.094	0.274
	Jokiai subkultūrai nepriskiriantys	84	93.93	14.05			
Pasitenkinimas pragyvenimo lygiu	Subkultūrų nariai	94	87.85	22.17	3793	-0.453	0.651
	Jokiai subkultūrai nepriskiriantys	84	91.35	22.88			
Pasitenkinimas gyvenimu Lietuvoje	Subkultūrų nariai	94	86.45	7.44	3661	-0.857	0.392
	Jokiai subkultūrai nepriskiriantys	84	92.92	7.76			
Bendras psichologinis pasitenkinimas	Subkultūrų nariai	94	87.74	252.50	3783	-0.481	0.631
	Jokiai subkultūrai nepriskiriantys	84	91.46	253.79			

Trečioje lentelėje pateikiami duomenys, kurie atskleidžia Lietuvos gyventojų psichologinės gerovės skalės (LPGS–J) tyrinėtų komponentų reikšmių skirtumus tarp jaunimo subkultūrų ir jokiai subkultūrai savęs nepriskiriančių asmenų grupių. Pastebėti du statistiškai reikšmingi skirtumai tarp tiriamųjų grupių ($p < 0,05$). Statistiškai reikšmingas skirtumas tarp šių tiriamųjų grupių pastebimas neigiamo emocingumo įverčiuose ($Z = -4.121$, $p < 0.001$). Remiantis vidutinių rangų duomenimis matoma, kad jaunimo subkultūrų nariai pasižymėjo didesniu neigiamu emocingumu, nei jokiai subkultūrai savęs nepriskiriantys tiriamieji. Antrasis statistiškai reikšmingas skirtumas tarp šių grupių pastebimas pasitenkinimo santykiais su artimaisiais komponento įverčiuose ($Z = -2.728$, $p = 0.006$). Atsižvelgus į vidutinius rangus matoma, kad jokiai jaunimo subkultūrai savęs nepriskiriantys asmenys jautė statistiškai reikšmingai didesnę pasitenkinimą savo santykiais su artimaisiais, nei jaunimo subkultūrų nariai.

3. 2. Ego tapatumo formavimasis jaunimo subkultūrų ir jokiai subkultūrai savęs nepriskiriančių jaunimo grupėse

Siekiant realizuoti antrąjį tyrimo uždavinį, nustatyti ar yra statistiškai reikšmingas skirtumas ego tapatumo formavimosi jaunimo subkultūrų ir jokiai subkultūrai savęs nepriskiriančių subkultūroms tiriamųjų grupėse, pasirinktas neparametrinis skaičiavimo kriterijus Mann–Whitney U. Pasitelkus šiuo skaičiavimu ir atsižvelgus į ankstesnius ego tapatumo tyrimus, tapatumo formavimasis buvo lyginamas dviejuose srityse (ideologiniame ir tarpasmeninių santykių). Pastebėjus, kad nagrinėjant ego tapatumą lentelės yra didelės, tapatumo būsenų terminai buvo trumpinami (D – Difuzijos būseną, IS – Išankstinio sprendimo būseną, M – Moratoriumas, PT – Pasiiekto tapatumo būseną). Remiantis vidutiniais rangais buvo atskleista kuriai tiriamųjų grupei labiau būdinga tam tikra ego tapatumo būseną. Atskleista ar yra statistiškai reikšmingas ego tapatumo formavimosi būsenų išreikštumo skirtumas šiose skirtingose tiriamųjų grupėse.

4 lentelė. Ego tapatumo būsenų išreikštumo skirtumai tarp jaunimo subkultūrų narių ir jokiai subkultūrai savęs nepriskiriančių tiriamųjų

		Tiriamieji	N	Vidutinis rangas	Vidurkis	U	Z	p
Ideologija	D	Subkultūrų nariai	94	75.99	27.543	2678	-3.705	p<0,001
		Jokiai subkultūrai nepriskiriantys	84	104.62	31.643			
	IS	Subkultūrų nariai	94	122.62	38.511	835	-9.079	p<0,001
		Jokiai subkultūrai nepriskiriantys	84	52.44	25.286			
	M	Subkultūrų nariai	94	84.86	29.734	3512	-1.272	0.203
		Jokiai subkultūrai nepriskiriantys	84	94.69	31.381			
	PT	Subkultūrų nariai	94	70.56	26.138	2168	-5.193	p<0,001
		Jokiai subkultūrai nepriskiriantys	84	110.69	31.905			
Tarpasmeniniai santykiai	D	Subkultūrų nariai	94	93.99	31.255	3526	-1.231	0.218
		Jokiai subkultūrai nepriskiriantys	84	84.48	29.667			
	IS	Subkultūrų nariai	94	125.97	41.553	520	-10.000	p<0,001
		Jokiai subkultūrai nepriskiriantys	84	48.69	22.310			
	M	Subkultūrų nariai	94	87.33	30.053	3744	-0.595	0.552
		Jokiai subkultūrai nepriskiriantys	84	91.93	30.405			
	PT	Subkultūrų nariai	94	60.83	23.085	1253	-7.860	p<0,001
		Jokiai subkultūrai nepriskiriantys	84	121.58	34.786			

Pastaba. Statistiškai reikšmingi skirtumai pažymėti paryškintu šriftu.

Iš ketvirtosios lentelės duomenų galima matyti penkis statistiškai reikšmingus skirtumus tarp jaunimo subkultūrų ir jokiai subkultūrai savęs nepriskiriančių tiriamųjų grupių. Trys skirtumai ideologinėje ir du tarpasmeninių santykių srityse. Nustatyta, kad šiose tiriamųjų grupėse statistiškai reikšmingai skiriasi difuzijos tapatumo būsenos išreikštumas ideologijos srityje ($Z=-3.705$, $p<0.001$). Remiantis vidutiniais rangais pastebima, kad jokiai subkultūrai savęs nepriskiriantys tiriamieji statistiškai reikšmingai pasižymi labiau išreikšta difuzijos tapatumo būseną, negu jaunimo subkultūrų nariai. Ideologinėje srityje pastebimas statistiškai reikšmingas skirtumas išankstinio sprendimo būsenos išreikštumo įverčiuose šiose tiriamųjų grupėse ($Z= -9.079$, $p<0.001$). Atsižvelgus į vidutinius rangus, galima manyti, kad šią būseną dažniau pasiekę jaunimo subkultūrų nariai, nei jokiai subkultūrai savęs nepriskiriantys tiriamieji. Pasiiekto tapatumo būsenos, ideologinėje srityje, išreikštumo įverčiai taip pat statistiškai reikšmingai skiriasi šiuose tiriamųjų grupėse ($Z=-3.705$, $p<0.001$). Vidutiniai rangai

atskleidžia, kad subkultūrų narių grupėje didžioji dalis tiriamųjų statistiškai reikšmingai rečiau yra pasiekę šią būseną, nei jokiai subkultūrai savęs nepriskiriantys jaunuoliai.

Tarpasmeninių santykių srities išankstinio sprendimo būsenos išreikštumas statistiškai reikšmingai skiriasi šiose tiriamųjų grupėse ($Z = -10.000, p < 0.001$). Gauti vidutiniai rangai atskleidė, kad subkultūrų nariai dažniau išgyvena išankstinio sprendimo būseną, nei jaunimo subkultūroms savęs nepriskiriantys tiriamieji. Remiantis lentelės duomenimis, pasiekto tapatumo būsenos išreikštumo įverčiai tarpasmeninių santykių srityje statistiškai reikšmingai skiriasi tiriamųjų grupėse ($Z = -7.860, p < 0.001$). Jokiai subkultūrai savęs nepriskiriantys tiriamieji dažniau išgyvena pasiekto tapatumo būseną, nei jaunimo subkultūrų nariai.

3.3. Psichologinės gerovės ir ego tapatumo formavimosi būsenų sąsajos jaunimo subkultūroms save priskiriančių tiriamųjų grupėje

Siekiant realizuoti pagrindinį darbo tikslą (trečiąjį darbo uždavinį) – nustatyti sąsajas tarp ego tapatumo būsenų ir psichologinės gerovės jaunimo subkultūrų narių ir jokiai subkultūrai savęs nepriskiriančių tiriamųjų grupėse, naudotasi neparametriniu Spearman kriterijumi ranginiams duomenims. Pastebėjus, kad nagrinėjant sąsajas lentelių apimtys susidaro didelės, tapatumo būsenų subskalių terminai buvo trumpinami. Duomenys buvo padalinti į dvi dalis ir pirmiausia bus aptariamoms statistiškai reikšmingos sąsajos jaunimo subkultūrų narių grupėje.

Tyrimo nustatyta nemažai statistiškai reikšmingų korelacijų ($p < 0,05$), jų reikšmingumas pažymėtas lentelėje tam tikrais ženklais, kaip: *** – koreliacija statistiškai reikšminga ($p < 0,001$); ** – koreliacija statistiškai reikšminga ($p < 0,01$); * – koreliacija statistiškai reikšminga ($p < 0,05$).

5 lentelė. Psichologinės gerovės komponentų ir ego tapatumo būsenų išreikštumo sąsajos jaunimo subkultūroms save priskiriančių tiriamųjų grupėje

	Ideologija				Tarpasmeniniai santykiai			
	D	IS	M	PT	D	IS	M	PT
Pasitenkinimas gyvenimu ir savimi	0.105	0.093	0.261*	-0.191	0.088	0.164	0.168	-0.272**
Neigiamas emocijų	0.003	0.045	-0.242*	0.143	-0.073	0.045	-0.161	0.296**
Tikslumas	0.309**	0.188	0.413**	-0.189	0.132	0.253*	0.096	-0.131
Pasitenkinimas tarpasmeniniais santykiais	0.114	-0.146	0.017	-0.127	0.422**	-0.065	0.127	-0.507**
Pasitenkinimas santykiais su artimaisiais	-0.012	-0.237*	-0.044	-0.188	0.263*	-0.354**	-0.118	-0.329**
Kontrolė	0.362**	0.120	0.493**	-0.091	0.143	0.091	0.150	-0.108
Pasitenkinimas fizine sveikata	-0.040	0.178	0.291**	0.060	0.113	0.077	0.192	-0.165
Pasitenkinimas pragyvenimo lygiu	0.315**	0.246*	0.380**	-0.083	-0.035	0.255*	0.146	0.178
Pasitenkinimas gyvenimu Lietuvoje	0.393**	0.274**	0.180	0.236*	0.135	0.253*	0.020	0.279**
Bendras psichologinis pasitenkinimas	0.392**	0.173	0.371**	-0.125	0.254*	0.170	0.099	-0.170

Pastaba. Statistiškai reikšmingi ryšiai pažymėti paryškintu šriftu.

Iš 5 lentelės duomenų pastebima, kad pasitenkinimas gyvenimu ir savimi statistiškai reikšmingai koreliuoja su ideologinės srities moratoriumo būseną. Koreliacija teigiama, todėl galima manyti, kad subkultūroms save priskyre ir pasiekę moratoriumo būseną ideologinėje srityje jaunuoliai, jautė didesnę pasitenkinimą gyvenimu ir savimi. Tarpasmeninių santykių srities pasiekto tapatumo būsenos tiriamųjų išreikštumo rezultatai, taip pat turi statistiškai reikšmingą ryšį su pasitenkinimo gyvenimu ir savimi komponentu. Remiantis koreliacijos koeficientu ryšys neigiamas, tai gi jaunimo subkultūrų nariams, kurie išgyveno pasiekto tapatumo būseną, buvo būdingas mažesnis pasitenkinimas gyvenimu ir savimi.

Neigiamas emocijų turi statistiškai reikšmingą ir neigiamą koreliaciją su ideologinės srities moratoriumo būsenos išreikštumu įverčiais. Tai jaunimo subkultūrų nariai, kurie pasižymėjo didesniu neigiamu emocijų, rečiau buvo pasiekę moratoriumo būseną ideologinėje srityje. Statistiškai reikšmingas ryšys taip pat pastebimas tarp neigiamo emocijų ir pasiekto tapatumo būsenos jaunimo subkultūroms save priskiriančių tiriamųjų grupėje. Koreliacija teigiama, todėl galime teigti, kad

jaunuoliai, kurie pasižymėjo didesniu neigiamu emocijumu, dažniau išgyveno pasiekto tapatumo būseną.

Tikslingumo įverčio rezultatai statistiškai reikšmingai ir teigiamai koreliuoja su ideologinės srities difuzijos ir moratoriumo būsenomis. Remiantis koreliacijos koeficientais, jaunimo subkultūrų nariai, kurie pasižymėjo didesniu tikslingumu, pasižymėjo labiau išreikštomis ideologinės srities difuzijos arba moratoriumo būsenomis. Tikslingumas taip pat turi statistiškai reikšmingą ryšį su išankstinio sprendimo būseną tarpasmeninių santykių srityje. Koreliacija teigiama, tai rodo, kad jaunimo subkultūrų nariai, kurių išankstinio sprendimo būsenos išreikštumas didesnis, pasižymėjo ir didesniu tikslingumu.

Pasitenkinimo tarpasmeniniais santykiais komponento įverčiai turi statistiškai reikšmingus ryšius su ego tapatumo tarpasmeninių santykių srities difuzijos ir pasiekto tapatumo būsenomis. Difuzijos būsenos koreliacijos koeficientas teigiamas, o pasiekto tapatumo neigiamas. Subkultūrų nariai, pasižymėję labiau išreikšta difuzijos būseną, tarpasmeninių santykių srityje, jautė didesnę pasitenkinimą savo tarpasmeniniais santykiais, o asmenys, labiau išreikštos pasiekto tapatumo būsenos – jautė mažesnę.

Pasitenkinimo santykiais su artimaisiais psichooginės gerovės komponentas jaunimo subkultūroms save priskiriančių tiriamųjų grupėje turi statistiškai reikšmingą ryšį su keturiomis ego tapatumo būsenomis. Ideologinėje srityje išankstinio sprendimo būsenos koreliacija neigiama, galima manyti, kad asmenys labiau išreikštos išankstinio sprendimo būsenos jautė mažesnę pasitenkinimą savo santykiais su artimaisiais. Ego tapatumo tarpasmeninių santykių srityje trys būsenos turi statistiškai reikšmingą ryšį su pasitenkinimo santykiais su artimaisiais ir psichologinės gerovės komponento, įverčiais. Difuzijos būsenos koreliacijos koeficientas teigiamas, tai subkultūrų nariai išgyvenantys labiau išreikštą difuzijos būseną, jautė didesnę pasitenkinimą santykiais su artimaisiais. Tarpasmeninių santykių srities išankstinio sprendimo ir pasiekto tapatumo būsenų koreliacijos su pasitenkinimo santykiais su artimaisiais komponento įverčiais neigiamos, tai asmenys, pasižymintys labiau išreikštomis išankstinio sprendimo ir pasiekto tapatumo būsenomis, jautė mažesnę pasitenkinimą santykiais su artimaisiais.

Kontrolės komponentas šioje tiriamųjų grupėje turėjo dvi statistiškai reikšmingas ir teigiamas koreliacijas su ego tapatumo būsenomis ideologijos srityje. Iš lentelėje pateikiamų duomenų matoma, kad jaunimo subkultūrų nariai, kurie pasižymėjo labiau išreikštomis difuzijos arba moratoriumo būsenomis ideologijos srityje, taip pat pasižymėjo didesne kontrole.

Jaunimo subkultūros narių grupės pasitenkinimo savo fizine sveikata komponento įverčiai teigiamai koreliavo su ego tapatumo ideologinės srities moratoriumo būseną. Galima manyti, kad jaunuoliai, kurie jautė didesnę pasitenkinimą savo fizine sveikata, taip pat pasižymėjo labiau išreikšta moratoriumo būseną ideologinėje srityje.

Pasitenkinimo pragyvenimo lygiu komponento įverčiai statistiškai reikšmingai teigiamai koreliavo su ideologinės srities difuzijos, išankstinio sprendimo ir moratoriumo būsenomis. Galima manyti, kad jaunimo subkultūrų nariai, kurie jautė didesnę pasitenkinimą savo pragyvenimo lygiu, pasižymėjo labiau išreikštomis difuzijos, išankstinio sprendimo arba moratoriumo ego tapatumo būsenomis, ideologinėje srityje. Išankstinio sprendimo būsenos išreikštumą tarpasmeninių santykių srityje taip pat statistiškai reikšmingai teigiamai koreliavo su pasitenkinimo pragyvenimo lygiu komponento įverčiais. Subkultūrų nariai, kurie pasižymėjo labiau išreikšta išankstinio sprendimo būseną, tarpasmeninių santykių srityje, jautė didesnę pasitenkinimą savo pragyvenimo lygiu.

Pasitenkinimas gyvenimu Lietuvoje, šioje tiriamųjų grupėje, turėjo statistiškai reikšmingą ryšį su ideologinės srities difuzijos išankstinio sprendimo ir pasiekto tapatumo būsenomis. Koreliacijos teigiamos, tai rodo, kad subkultūrų nariai, kurie pasižymėjo labiau išreikštomis difuzijos, išankstinio sprendimo ar pasiekto tapatumo būsenomis ideologinėje srityje, jautė didesnę pasitenkinimą gyvenimu Lietuvoje. Tarpasmeninių santykių srityje taip pat pastebima statistiškai reikšmingų korelacijų tarp pasitenkinimo gyvenimu Lietuvoje komponento įverčių ir ego tapatumo būsenų išreikštumo. Ryšys pastebimas su išankstinio sprendimo ir pasiekto tapatumo būsenomis, koreliacijos teigiamos. Remiantis duomenimis, subkultūrų nariai, kurie pasižymėjo labiau išreikštomis išankstinio sprendimo arba pasiekto tapatumo būsenomis tarpasmeninių santykių srityje, jautė didesnę pasitenkinimą gyvenimu Lietuvoje.

Jaunimo subkultūroms save priskiriančių tiriamųjų grupės bendras psichologinis pasitenkinimas statistiškai reikšmingai koreliavo su ideologinės srities difuzijos ir moratoriumo būsenų išreikštumo įverčiais. Koreliacijos teigiamos, tai subkultūrų nariai, kurie pasižymėjo didesniu bendru psichologiniu pasitenkinimu, taip pat pasižymėjo labiau išreikštomis difuzijos arba moratoriumo būsenomis ideologinėje srityje. Tarpasmeninių santykių srityje pastebima, kad difuzijos būsenos išreikštumas turėjo statistiškai reikšmingą ryšį su bendra psichologine gerove, koreliacija teigiama. Galima manyti, kad šios tiriamųjų grupės nariai, kurie pasižymėjo labiau išreikšta difuzijos būseną tarpasmeninių santykių srityje, jautė didesnę bendrą psichologinį pasitenkinimą.

3. 4. Psichologinės gerovės ir ego tapatumo formavimosi būsenų sąsajos jaunimo subkultūroms savęs nepriskiriančių tiriamųjų grupėje

Siekiant nustatyti sąsajas tarp ego tapatumo būsenų ir psichologinės gerovės jaunimo subkultūroms savęs nepriskiriančių tiriamųjų grupėje, taip pat naudotasi Spearman kriterijumi.

Nagrinėjama buvo LPGS–J skalės subskalių ir bendros psichologinės gerovės koreliacijos su keturiomis ego tapatumo būsenomis dviejose srityse (ideologijos ir tarpasmeninių santykių). Dėl susidariusio lentelės dydžio ego tapatumo būsenų subskalių terminai buvo trumpinami.

6 lentelė. Psichologinės gerovės komponentų ir ego tapatumo būsenų išreikštumo sąsajos jokiai subkultūrai savęs nepriskiriančių tiriamųjų grupėje

	Ideologija				Tarpasmeniniai santykiai			
	D	IS	M	PT	D	IS	M	PT
Pasitenkinimas gyvenimu ir savimi	-0.231*	0.168	-0.328**	-0.035	-0.309**	-0.044	-0.218*	0.236*
Neigiamas emocingumas	0.140	-0.221*	0.288**	-0.047	0.180	-0.045	0.137	-0.258*
Tikslingumas	-0.341**	0.087	-0.336**	0.028	-0.321**	-0.165	-0.307**	0.274*
Pasitenkinimas tarpasmeniniais santykiais	-0.184	0.233*	-0.289**	0.073	-0.295**	0.077	-0.140	0.411**
Pasitenkinimas santykiais su artimaisiais	-0.327**	0.081	-0.470**	-0.148	-0.561**	-0.123	-0.321**	0.200
Kontrolė	-0.199	0.098	-0.209	0.089	-0.137	0.002	-0.079	0.205
Pasitenkinimas fizine sveikata	0.004	0.247*	0.063	0.159	0.167	0.181	0.195	0.488**
Pasitenkinimas pragyvenimo lygiu	-0.119	0.098	-0.131	0.022	-0.341**	-0.134	-0.234*	0.190
Pasitenkinimas gyvenimu Lietuvoje	-0.213	0.288**	-0.210	-0.161	-0.303**	0.063	-0.265*	0.012
Bendras psichologinis pasitenkinimas	-0.244*	0.138	-0.268*	0.016	-0.351**	-0.050	-0.166	0.367**

p<0,001 ***; p<0,01 **; p<0,05*

Pastaba. Statistiškai reikšmingi ryšiai pažymėti paryškintu šriftu.

Šeštoje lentelėje pateikiami duomenys atskleidžia, kad pasitenkinimas gyvenimu ir savimi statistiškai reikšmingai koreliavo su ideologinės srities difuzijos ir moratoriumo būsenomis. Koreliacijos neigiamos, tai rodo, kad asmenys, pasižymintys labiau išreikšta difuzijos ar moratoriumo būsenomis ideologijos srityje, jautė mažesnę pasitenkinimą savo gyvenimu ir savimi. Tarpasmeninių santykių srityje pastebimos trijų būsenų statistiškai reikšmingos koreliacijos su pasitenkinimo gyvenimu ir savimi psichologinės gerovės komponento įverčiais. Difuzijos ir moratoriumo būsenų koreliacijos neigiamos, tai asmenys, kurie labiau išgyvena šių būsenų išreikštumą, jautė statistiškai reikšmingai mažesnę

pasitenkinimą savo gyvenimu ir savimi. Pasiekto tapatumo būsenos koreliacija teigiama, tai leidžia teigti, kad jokiai subkultūrai savęs nepriskiriantys asmenys, pasižymintys labiau išreikšta pasiekto tapatumo būseną, jautė didesnę pasitenkinimą gyvenimu ir savimi.

Neigiamo emociingumo komponento įverčiai statistiškai reikšmingai koreliavo su ideologinės srities išankstinio sprendimo ir moratoriumo būsenomis. Išankstinio sprendimo būsenos koreliacija neigiama, tai rodo, kad jokiai subkultūrai savęs nepriskiriantys tiriamieji, kurie pasižymėjo labiau išreikšta išankstinio sprendimo būseną ideologinėje srityje, jautė mažiau neigiamo emociingumo. Moratoriumo būsenos koreliacija teigiama, tai leidžia teigti, kad šios grupės tiriamieji, kurie pasižymėjo labiau išreikšta moratoriumo būseną, jautė didesnę neigiamą emociingumą. Tarpasmeninių santykių srityje, pasiekto tapatumo būseną turėjo statistiškai reikšmingą ryšį su pasiekto tapatumo būseną. Koreliacija neigiama, tai rodo, kad asmenys, kurie pasižymėjo labiau išreikšta pasiekto tapatumo būseną tarpasmeninių santykių srityje, jautė mažiau neigiamo emociingumo.

Tikslingumo komponento įverčiai statistiškai reikšmingai koreliavo su ideologinės ir tarpasmeninių santykių sričių difuzijos ir moratoriumo būsenomis. Koreliacijos neigiamos, tai reiškia, kad jaunuoliai, kurie savęs nepriskiria subkultūroms, pasižymintys labiau išreikšta difuzijos arba moratoriumo būsenomis ideologijos ir tarpasmeninių santykių srityse, pasižymėjo ir mažesniu tikslingumu. Tarpasmeninių santykių srityje pastebima taip pat statistiškai reikšminga teigiama koreliacija su pasiekto tapatumo būseną. Šios tiriamosios grupės asmenys, kurie dažniau išgyveno pasiekto tapatumo būseną tarpasmeninių santykių srityje, pasižymėjo didesniu tikslingumu.

Jokiai subkultūrai savęs nepriskiriančių tiriamųjų grupės pasitenkinimo tarpasmeniniais santykiais rezultatai, satatistiškai reikšmingai koreliavo su ideologinės srities išankstinio sprendimo ir moratoriumo būsenomis. Išankstinio sprendimo ir psichologinės gerovės pasitenkinimo tarpasmeniniais santykiais komponento koreliacija teigiama, tai leidžia teigti, kad asmenys pasižymintys labiau išreikšta išankstinio sprendimo būseną, jautė didesnę pasitenkinimą savo tarpasmeniniais santykiais. Moratoriumo koreliacija neigiama, tai rodo, kad asmenys, dažniau išgyvenantys moratoriumo būseną, jautė mažesnę pasitenkinimą savo tarpasmeniniais santykiais. Ego tapatumo, tarpasmeninių santykių srityje difuzijos ir pasiekto tapatumo būsenų raiškos rezultatai statistiškai reikšmingai koreliavo su pasitenkinimo tarpasmeniniais santykiais komponento įverčiais. Difuzijos būsenos koreliacija neigiama, tai asmenys išgyvenantys didesnės raiškos difuzijos būseną, jautė mažesnę pasitenkinimą savo tarpasmeniniais santykiais, o pasiekto tapatumo teigiama, tai rodo, kad asmenys, pasižymintys didesne šios būsenos išraiška, jautė didesnę pasitenkinimą savo tarpasmeniniais santykiais.

Pasitenkinimo santykiais su artimaisiais komponento įverčiai statistiškai reikšmingai koreliavo su ego tapatumo, ideologinės ir tarpasmeninių sričių, difuzijos ir moratoriumo būsenomis. Šios keturios koreliacijos neigiamos, tai rodo, kad asmenys, pasižymintys labiau išreikštomis difuzijos arba

moratoriumo būsenomis, ideologijos taip pat tarpasmeninių santykių srityse, jautė mažesnę pasitenkinimą santykiais su artimaisiais.

Pasitenkinimas fizine sveikata statistiškai reikšmingai koreliavo su ideologinės srities išankstinio sprendimo būseną, koreliacija teigiama, tai asmenys, kurie pasižymėjo labiau išreikšta šia būseną, jautė didesnę pasitenkinimą savo fizine sveikata. Pastebimas statistiškai reikšmingas ryšys tarp tarpasmeninių santykių srities, pasiekto tapatumo būsenos ir pasitenkinimo fizine sveikata. Koreliacija teigiama, tai asmenys, kurie išgyveno labiau išreikštą pasiekto tapatumo būseną, jautė didesnę pasitenkinimą savo fizine sveikata.

Jokiai subkultūrai savęs nepriskiriančių tiriamųjų grupėje, pastebima, kad pasitenkinimo pragyvenimo lygiu komponentas statistiškai reikšmingai koreliavo su tarpasmeninių santykių srities difuzijos ir moratoriumo būsenomis. Koreliacijos neigiamos, todėl galima manyti, kad šios grupės tiriamieji, kurie pasižymėjo labiau išreikštomis difuzijos ar moratoriumo ego tapatumo būsenomis, jautė mažesnę pasitenkinimą pragyvenimo lygiu.

Pasitenkinimo gyvenimu Lietuvoje komponento įverčiai statistiškai reikšmingai koreliavo su išankstinio sprendimo būseną, ideologijos srityje. Koreliacija teigiama, tai asmenys labiau išgyvenantys šią būseną ideologijos srityje, jautė didesnę pasitenkinimą gyvenimu Lietuvoje. Ego tapatumo tarpasmeninių santykių srityje taip pat pastebimos dvi statistiškai reikšmingos ir neigiamos koreliacijos su pasitenkinimo gyvenimu Lietuvoje komponentu, tai difuzijos ir moratoriumo būsenų. Asmenys, pasižymintys labiau išreikštomis difuzijos ar moratoriumo būsenomis, jautė mažesnę pasitenkinimą gyvenimu Lietuvoje.

Bendras psichologinis pasitenkinimas turi statistiškai reikšmingą ryšį su ego tapatumo ideologinės srities difuzijos ir moratoriumo būsenomis. Koreliacijos neigiamos, tai rodo, kad asmenys, pasižymintys labiau išreikštomis difuzijos ar moratoriumo būsenomis, jautė mažesnę bendrą psichologinį pasitenkinimą. Tarpasmeninių santykių srities difuzijos būsenos koreliacija taip pat neigiama, tai leidžia teigti, kad jokiai subkultūrai savęs nepriskiriantys jaunuoliai, išgyvenantys labiau difuzijos būseną, jautė mažesnę bendrą psichologinį pasitenkinimą. Pasiekto tapatumo būsenos tarpasmeninių santykių srityje ryšys su bendru psichologiniu pasitenkinimu statistiškai reikšmingas, koreliacija teigiama. Šios tiriamųjų grupės jaunuoliai, kurie išgyvena pasiekto tapatumo būseną tarpasmeninių santykių srityje, jautė didesnę bendrą psichologinį pasitenkinimą.

3. 5. Psichologinė gerovė skirtingų jaunimo subkultūrų narių grupėse

Siekiant įgyvendinti dalį ketvirtojo uždavinio, t.y. norint palyginti skirtingų subkultūrų narių psichologinę gerovę ir nustatyti skirtumus, naudotasi Kruskal–Wallis'o neparametriniu kriterijumi.

Lentelė, kurioje buvo pateikiami visi psichologinės gerovės įverčių vidurkių skirtumai skirtingų jaunimo subkultūrų grupėse pateikiama prieduose (priedas nr. 2). Rezultatų skyriuje pateikiami ir nagrinėjami tik statistiškai reikšmingi psichologinės gerovės įverčių vidurkių skirtumai skirtingų subkultūrų grupių imtyse.

7 lentelė. Psichologinės gerovės komponentų įverčių vidurkių skirtumai tarp skirtingų jaunimo subkultūrų grupių (Kruskal–Wallis)

	Jaunimo subkultūros	N	Vidutinis rangas	χ^2	df	p
Kontrolė	Pankai	18	37.31	13.764	4	0.008
	Metalistai	37	47.49			
	Gotai	11	40.50			
	Skinhedai	12	72.79			
	Hipsteriai	16	44.84			
Pasitenkinimas fizine sveikata	Pankai	18	62.61	25.842	4	p<0.001
	Metalistai	37	43.14			
	Gotai	11	29.77			
	Skinhedai	12	72.79			
	Hipsteriai	16	33.81			
Pasitenkinimas pragyvenimo lygiu	Pankai	18	36.06	11.015	4	0.026
	Metalistai	37	49.27			
	Gotai	11	40.05			
	Skinhedai	12	67.96			
	Hipsteriai	16	46.06			
Bendras psichologinis pasitenkinimas	Pankai	18	40.92	9.921	4	0.042
	Metalistai	37	45.07			
	Gotai	11	42.73			
	Skinhedai	12	70.08			
	Hipsteriai	16	46.88			

Pastaba. Statistiškai reikšmingi skirtumai pažymėti paryškintu šriftu.

Matoma, kad 7 lentelėje pateikiami trys statistiškai reikšmingi skirtumai psichologinės gerovės komponentų įverčių ir bendro psichologinio pasitenkinimo, skirtingų jaunimo subkultūrų tarpe ($p<0.05$). Statistiškai reikšmingas skirtumas pastebimas jaučiamos kontrolės įverčiuose ($p=0.008$, $\chi^2=13.764$). Remiantis vidutiniais rangais pastebima, kad didžiausią kontrolę jautė tiriamieji, kurie save priskyrė skinhedų subkultūrai, (vidutinis rangas=72.79). Mažiausią kontrolę jautė pankų subkultūroms save priskiriančių turiamųjų grupės nariai (vidutinis rangas=37.31).

Pasitenkinimo savo fizine sveikata komponento įverčiai statistiškai reikšmingai skyrėsi skirtingų jaunimo subkultūrų tarpe ($p<0.001$, $\chi^2=25.842$). Vidutiniai rangai atskleidžia, kad skinhedai jautė

didžiausią pasitenkinimą savo fizine sveikata, (vidutinis rangas=72.79), o mažiausią pasitenkinimą jautę gotų subkultūrai save priskiriantys jaunuoliai (vidutinis rangas=29.77).

Pasitenkinimo pragyvenimo lygiu komponento įverčiai statistiškai reikšmingai skiriasi tarp pankų, metalistų, gotų, skinhedų ir hipsterių tiriamųjų grupių, ($p=0.026$, $\chi^2=11.015$). Remiantis vidutiniais rangais, didžiausią pasitenkinimą savo pragyvenimo lygiu jautė skinhedų subkultūros nariai (vidutinis rangas=67.96). Mažiausias pasitenkinimas savo pragyvenimo lygiu, pastebimas pankų subkultūros narių grupėje (vidutinis rangas=36.06).

Jaunimo subkultūrų narių tiriamųjų grupių bendras psichologinis pasitenkinimas statistiškai reikšmingai skiriasi, ($p=0.042$, $\chi^2=9.921$). Remiantis ankstesnių komponentų duomenimis ir bendro psichologinio pasitenkinimo vidutiniais rangais, matoma, kad skinhedų subkultūros nariai jautė didesnę bendrą psichologinį pasitenkinimą (vidutinis rangas=70.08). Mažiausias bendras psichologinis pasitenkinimas pastebimas save pankų subkultūrai priskiriančių tiriamųjų grupėje (vidutinis rangas=40.92). Šiems rezultatams įtakos galėjo turėti pankų subkultūros narių jaučiamas mažesnis kontrolės lygis ir pasitenkinimas pragyvenimo lygiu, kaip ir didesni skinhedų kontrolės, pasitenkinimo savo fizine sveikata ir pragyvenimo lygiu įverčiai.

3. 6. Ego tapatumo formavimosi būsenų ypatumai skirtingų jaunimo subkultūrų narių grupėse

Siekiant nustatyti ego tapatumo raiškos skirtumus ideologinio ir tarpasmeninių santykių srityse skirtingų jaunimo subkultūrų imtyse, naudotasi taip pat Kruskal–Wallis'o neparametriniu kriterijumi, nes duomenys neatitiko normalaus pasiskirstymo reikalavimų.

8 lentelė. Ego tapatumo būsenų įverčių vidurkių skirtumai tarp skirtingų jaunimo subkultūrų grupių (Kruskal–Wallis)

		Jaunimo subkultūros	N	Vidutinis rangas	χ^2	df	p
Ideologija	Difuzijos būseną	Pankai	18	31.06	9.215	4	0.056
		Metalistai	37	48.32			
		Gotai	11	54.86			
		Skinhedai	12	56.58			
		Hipsteriai	16	52.22			
	Išankstinio sprendimo būseną	Pankai	18	33.44	10.890	4	0.028
		Metalistai	37	51.57			
		Gotai	11	41.59			
		Skinhedai	12	64.38			
		Hipsteriai	16	45.31			
	Moratoriumo būseną	Pankai	18	24.50	31.483	4	p<0,001
		Metalistai	37	53.18			
		Gotai	11	35.09			
		Skinhedai	12	77.67			
		Hipsteriai	16	46.16			
	Pasiekto tapatumo būseną	Pankai	18	50.39	2.790	4	0.594
		Metalistai	37	43.27			
		Gotai	11	42.32			
		Skinhedai	12	52.08			
		Hipsteriai	16	54.16			
Tarpasmeniniai santykiai	Difuzijos būseną	Pankai	18	40.31	1.861	4	0.761
		Metalistai	37	49.11			
		Gotai	11	45.50			
		Skinhedai	12	50.33			
		Hipsteriai	16	51.13			
	Išankstinio sprendimo būseną	Pankai	18	42.64	5.164	4	0.271
		Metalistai	37	45.55			
		Gotai	11	60.27			
		Skinhedai	12	56.46			
		Hipsteriai	16	41.97			
	Moratoriumo būseną	Pankai	18	38.17	7.556	4	0.109
		Metalistai	37	47.14			
		Gotai	11	43.68			
		Skinhedai	12	65.46			
		Hipsteriai	16	48.00			
	Pasiekto tapatumo būseną	Pankai	18	33.53	12.114	4	0.017
		Metalistai	37	46.59			
		Gotai	11	40.23			
		Skinhedai	12	58.38			
		Hipsteriai	16	62.16			

Pastaba. Statistiškai reikšmingi skirtumai pažymėti paryškintu šriftu.

8 lentelėje pateikti duomenys atskleidžia ego tapatumo būsenų, ideologinės ir tarpasmeninių santykių srityse, raiškos skirtumus skirtingų jaunimo subkultūrų grupėse. Nagrinėjami bus tik statistiškai reikšmingi skirtumai.

Pastebima, kad ideologinėje srityje statistiškai reikšmingai skiriasi išankstinio sprendimo būsenos raiškos įverčiai ($p=0.028$, $\chi^2=10.890$). Skinhedai buvo pasižymėjo didesnės raiškos išankstinio sprendimo būsenos įverčiais (vidutinis rangas=64.38), o pankai buvo mažesniais (vidutinis rangas=33.44). Ideologinėje srityje pastebimas statistiškai reikšmingas skirtumas ir moratoriumo būsenos raiškos pasiskirstyme jaunimo skirtingų jaunimo subkultūrų tarpe ($p<0.001$, $\chi^2=31.483$). Remiantis vidutiniais rangais, galima manyti, kad lyginant skirtingų subkultūrų ego tapatumo būsenų raiškos įverčius, skinhedų subkultūros nariai išgyveno labiau moratoriumo būseną, ideologinėje srityje (vidutinis rangas=77.67), o pankų subkultūros nariai mažiausiai iš tiriamųjų subkultūrų grupių (vidutinis rangas=24.50). Ego tapatumo ideologinėje srityje difuzijos ir pasiekto tapatumo būsenų raiškos pasiskirstymas jaunimo subkultūrų tarpe statistiškai reikšmingai nesiskyrė ($p>0.05$).

Tarpasmeninių santykių srityje pastebimas tik vienas statistiškai reikšmingas skirtumas tarp skirtingų jaunimo subkultūrų vyraujančių ego tapatumo būsenų raiškos įverčių, tai pasiekto tapatumo būsenos pasiskirstyme ($p=0.017$, $\chi^2=12.114$). Pastebima, kad hipsterių jaunimo subkultūros nariai pasižymėjo didžiausia pasiekto tapatumo būsenos raiška, nei kitų subkultūrų nariai (vidutinis rangas=62.16). Iš tyrinėtų jaunimo subkultūrų, pasiekto tapatumo būseną, mažiausiai pasireiškė pankų subkultūros narių grupėje (vidutinis rangas=33.53). Tarpasmeninių santykių srityje difuzijos, išankstinio sprendimo ir moratoriumo būsenų raiškos pasiskirstymas tyrinėtose jaunimo subkultūrose, statistiškai reikšmingai nesiskyrė ($p>0.05$).

3. 7 Psichologinės gerovės vaidmuo prognozuojant jaunimo savęs priskyrimą subkultūrinei grupei

Siekiant nustatyti, kaip priklausymas jaunimo subkultūrinėms grupėms gali būti susijęs su nagrinėtais psichologinės gerovės subkalių įverčiais ir bendru psichologiniu pasitenkinimu, taikytas dvinarės logistinės regresijos kriterijus.

9 lentelė. Savęs priskyrimo subkultūrinėms grupėms prognozė nuo psichologinės gerovės įverčių vidurkių prognostikos išraiška

N	χ^2	p	Cox & Snell R ²	Nagelkerke R ²	Teisingai klasifikuotų atvejų skaičiui
178	52,159	0,000	0,254	0,339	75,8

b. *Prognostiniai rodikliai:* (Konstanta), Pasitenkinimas gyvenimu ir savimi, Neigiamas emocingumas, Tikslingumas, Pasitenkinimas tarpasmeniniais santykiais, Pasitenkinimas santykiais su artimaisiais, Kontrolė, Pasitenkinimas fizine sveikata, Pasitenkinimas pragyvenimo lygiu, Pasitenkinimas gyvenimu Lietuvoje, Bendras psichologinis pasitenkinimas (sumuojant subskales).

Devintoje lentelėje pateikti duomenys atsiskleidžia, kad pilnas modelis įskaitant visus pasirinktus nepriklausomus kintamuosius buvo statistiškai reikšmingai prognozuojantis jaunimo savęs priskyrimą jaunimo subkultūrinėms grupėms ir nepriskyrimą jokiai subkultūrinei grupei, $\chi^2=19,78$, $p=0,000<0,001$. Remiantis lentelės duomenimis šis modelis paaiškina nuo 25,4% (Cox & Snell R²) iki 33,9% (Nagelkerke R²). Šioje imtyje prognozė tikslinga, naudojant šį modelį, teisingai klasifikuota 75,8% tiriamųjų.

10 lentelė. Savęs priskyrimo jaunimo subkultūrinei grupei priklausomybės nuo psichologinės gerovės įverčių vidurkių prognostiniai rodikliai

	B	S.E.	Wald χ^2	df	p	Šansų santykis
Pasitenkinimas gyvenimu ir savimi	0,323	0,109	8,806	1	0,003	1,381
Neigiamas emocingumas	0,299	0,099	9,180	1	0,002	1,348
Tikslingumas	-0,024	0,095	0,063	1	0,802	,976
Pasitenkinimas tarpasmeniniais santykiais	0,149	0,106	1,990	1	0,158	1,161
Pasitenkinimas santykiais su artimaisiais	0,093	0,106	0,776	1	0,378	1,098
Kontrolė	0,283	0,129	4,852	1	0,028	1,327
Pasitenkinimas fizine sveikata	0,083	0,111	0,561	1	0,454	1,087
Pasitenkinimas pragyvenimo lygiu	0,209	0,115	3,287	1	0,070	1,232
Pasitenkinimas gyvenimu Lietuvoje	0,076	0,145	0,274	1	0,601	1,079
Bendras psichologinis pasitenkinimas	-0,161	0,095	2,871	1	0,090	0,851
(Konstanta)	-7,522	2,921	6,632	1	0,010	0,001

a.Priklausomas kintamasis: savęs priskyrimas jaunimo subkultūrai ar ne.

Pastaba: statistiškai reikšmingos prognozės pažymėtos paryškintu šriftu.

Iš lentelėje pateiktų duomenų matoma, kad pasitenkinimas gyvenimu ir savimi ($p=0,003$), neigiamas emocingumas ($p=0,002$), bei kontrolė ($p=0,028$), pasižymėjo statistiškai reikšmingu ryšiu. Tai šie psichologinės gerovės komponentai prognostiškai susiję su jaunuolių savęs priskyrimu jaunimo subkultūrinėms grupėms. Lentelėje pateikti duomenys atskleidžia, kad jaučiamas pasitenkinimas gyvenimu ir savimi labiausiai prognozuoja jaunuolio savęs priskyrimą subkultūrai (Šansų santykis=1,381), neigiamas emocingumas šiek tiek mažiau (Šansų santykis=1,348), o jaučiama kontrolė mažiausiai iš statistiškai reikšmingų (Šansų santykis=1,327). Tyrimo rezultatai rodo, kad esant vienu balu didesniam pasitenkinimui gyvenimu ir savimi, savęs priskyrimo jaunimo subkultūrai tikimybė didėja 1,38 karto. Esant didesniems neigiamo emocingumo įverčiams, savęs priskyrimas į subkultūras turėtų būti taip pat didesnis. Galima manyti, kad jaunuoliai, kurie pasižymėjo vienu balu didesniais neigiamo emocingumo įverčiais, tikimybė priklausyti subkultūrai didėja 1,35 karto. Esant didesniems

kontrolės įverčiams, priklausymo jaunimo subkultūrai tikimybė turėtų būti didesnė, tai atskleidžia, kad kontrolei didėjant vienu balu, tikimybė priklausyti subkultūrai didėja 1,33 karto.

3.8 Ego tapatumo vaidmuo prognozuojant jaunimo savęs priskyrimą subkultūrinei grupei

Siekiant patikrinti ar savęs priskyrimas jaunimo subkultūrinei grupei gali būti susijęs su ego tapatumo būsenomis ideologinėje ir tarpasmeninių santykių srityse, naudotasi dvinarės logistinės regresijos analizės kriterijumi. Pastebėjus, kad ego tapatumo būsenų prognozavimo jaunuolio priskyrimui savęs subkultūrai, lentelių apimtys susidarė didelės, tapatumo būsenų terminai buvo trumpinami.

11 lentelė. Priklausymo subkultūrinėms grupėms prognozė nuo ego tapatumo būsenos ideologijos ir tarpasmeninių santykių srityse prognostikos išraiška

N	χ^2	p	Cox & Snell R^2	Nagelkerke R^2	Teisingai klasifikuotų atvejų skaičiui
178	213,563	0,000	0,699	0,933	96,1

a. *Prognostiniai rodikliai:* (Konstanta), ideologijos srities difuzijos, išankstinio sprendimo, moratoriumo, pasiekto tapatumo būsenos, tarpasmeninių santykių srities difuzijos, išankstinio sprendimo, moratoriumo, pasiekto tapatumo būsenos.

Iš 11 lentelėje pateiktų duomenų matoma, kad modelis įskaitant visus pasirinktus nepriklausomus kintamuosius buvo statistiškai reikšmingai prognozuojantis jaunuolio priklausymą ar nepriklausymą jaunimo subkultūrinėms grupėms, $\chi^2=213,563$, $p=0,000<0,001$. Atsižvelgus į lentelės duomenis galima teigti, kad šis modelis paaiškina nuo 69,9% (Cox & Snell R^2) iki 93,3% (Nagelkerke R^2) tiriamųjų savęs priskyrimo jaunimo subkultūrai. Šioje tiriamųjų imtyje naudojant šį modelį, teisingai klasifikuota 96,1% tiriamųjų.

12 lentelė. Savęs priskyrimo jaunimo subkultūrinei grupei priklausomybės nuo ego tapatumo būsenų ideologijos ir tarpasmeninių santykių srityse prognostiniai rodikliai

		B	S.E.	Wald χ^2	df	p	Šansų santykis
Ideologija	D	-0,367	0,183	4,039	1	0,054	0,693
	IS	0,151	0,159	0,912	1	0,340	1,163
	M	0,16	0,125	1,642	1	0,200	1,173
	PT	-0,051	0,135	0,142	1	0,706	0,950
Tarpasmeniniai santykiai	D	-0,050	0,097	0,269	1	0,604	0,951
	IS	0,555	0,196	8,017	1	0,005	1,742
	M	-0,185	0,146	1,606	1	0,205	0,831
	PT	-0,543	0,190	8,140	1	0,004	0,581
	(Konstanta)	6,051	3,698	2,677	1	0,102	424,435

a. Priklausomas kintamasis: savęs priskyrimas jaunimo subkultūrai ar ne.
Pastaba: statistiškai reikšmingos prognozės pažymėtos paryškintu šriftu.

12 lentelėje pateikti duomenys atskleidžia, kad tik tarpasmeninių santykių srities būsenos pasižymi statistiškai reikšmingais ryšiais, atsižvelgus į reikšmes matome, kad išankstinio sprendimo būsenos statistinis reikšmingumas $p=0,005$, o pasiekto tapatumo būsenos $p=0,004$. Iš lentelės duomenų matome, kad išankstinio sprendimo būsenos išreikštumo įverčiai labiausiai prognozuoja jaunuolio savęs priskyrimą subkultūrai (Šansų santykis=1,742), o pasiekto tapatumo būsenos įvertis statistiškai reikšmingai prognozuoja mažiausiai (Šansų santykis=0,581). Tyrimo rezultatai rodo, kad pasižymint labiau išgyvenamos išankstinio sprendimo būsenos, savęs priskyrimo jaunimo subkultūrai tikimybė turėtų būti didesnė, tai atskleidžia, kad asmenys, kurie pasižymėjo vienu balu stipriau išreikštais išankstinio sprendimo būsenos įverčiais, tikimybė priklausyti subkultūrai 1,742 karto buvo didesnė. Pasižymint vienu balu didesniais pasiekto tapatumo būsenos išreikštumo įverčiams, tikimybė save priskirti jaunimo subkultūrinei grupei buvo 0,581 karto mažesnė.

4. REZULTATŲ APTARIMAS

Siekiant įgyvendinti darbo tikslą, t.y. nustatyti 16 – 25 metų amžiaus subkultūros narių ir jokiai subkultūrai nepriklausančių asmenų ego tapatumo ir psichologinės gerovės sąsajas, buvo užsibrėžti atitinkami tyrimo uždaviniai.

Pirmiausia tyrime buvo lyginama psichologinė gerovė subkultūros narių ir jokiai subkultūrai savęs nepriskiriančių asmenų tiriamųjų grupėse ir nustatyti keli statistiškai reikšmingi skirtumai. Ryan & Deci (2001), Talmage, Peterson & Knopf (2016), tyrimų rezultatai leido tikėtis, kad subkultūrų nariai pasižymės didesniu pasitenkinimu gyvenimu ir savimi, tačiau tai šiame tyrime nepasitvirtino. Nagrinėjant gautus pasitenkinimo savo gyvenimu ir savimi rezultatus, verta paminėti Ryff (1989) Diener & Ryan (2009) ir kitų autorių darbuose pasireiškusius dėsningumus, kurie leido tikėtis, kad asmenys, kurie subjektyviai jaučia didesnę pasitenkinimą savo tarpasmeniniais santykiais ir santykiais su artimaisiais, jaus didesnę pasitenkinimą savo gyvenimu bei savimi, tačiau šio tyrimo metu tai nepasitvirtino. Atrastas subkultūrų narių statistiškai reikšmingai žemesnis pasitenkinimas santykiais su artimaisiais, o jų pasitenkinimo gyvenimu ir savimi rezultatai statistiškai reikšmingai nesiskyrė. Šio tyrimo duomenys atskleidė, kad jaunimo subkultūrų nariai pasižymi didesniu neigiamu emocingumu, nei jokiai subkultūrai savęs nepriskiriantys tiriamieji. Remiantis O'Connor & Portzky (2015) atlikto tyrimo rezultatais, jaunimo subkultūrai save priskiriantys jaunuoliai, turėtų pasižymėti didesniu neigiamu emocingumu, depresinėmis nuotaikomis, liūdesiu, nei jaunuoliai, kurie savęs nepriskiria subkultūroms. Šiame tyrime gauti rezultatai atskleidė tokią pačią tendenciją, parodančią, kad jaunimo subkultūrų nariai pasižymėjo statistiškai reikšmingai didesniu neigiamu emocingumu, ką taip pat buvo pastebėjusi ir Šatūnienė (2009). Cooper & Berwick (2001) atliktame tyrime buvo pastebėta, kad asmenys pasižymintys didesniu neigiamu emocingumu, depresija, kas būdinga subkultūrų nariams pagal Goulding & Saren, Maclaran & Follett (2004) ir Vince (2006) jaunimo subkultūrų tyrimus, taip pat jautė žemesnę pasitenkinimą savo fizine sveikata. Remiantis atliktais moksliniais tyrimais, jaunimo subkultūros nariai, turėtų pasižymėti didesniu neigiamu emocingumu ir mažesnius pasitenkinimu savo fizine savijauta. Šio tyrimo duomenys nepatvirtino ankstesnių tyrimo rezultatų, nes subkultūrų nariai nors ir pasižymėjo statistiškai reikšmingai didesniu neigiamu emocingumu, jų pasitenkinimas fizine sveikata statistiškai reikšmingai nesiskyrė nuo jokiai subkultūrai savęs nepriskiriančių tiriamųjų grupės. Pasitenkinimo fizine sveikata išskylantys skirtumai pastebimi ir Mawson, Best, Beckwith, Dingle & Lubman (2015) tyrinėjimuose, kadangi jaunimo subkultūrose matomas dažnas alkoholio vartojimas, kas turi įtakos dažnesniems nusiskundimams sveikata. Subkultūrų narių ir jokiai subkultūrai savęs nepriskiriančių tiriamųjų tikslingumas ir jaučiama gyvenimo kontrolė turėtų statistiškai reikšmingai skirtis, remiantis

Mayordomo–Rodri'guez et al. (2014) jaunimo subkultūrų tyrinėjimais. Subkultūrų nariai turėtų nesiekti aiškių tikslų, jausti mažesnę tikslingumą ir tuo pačiu pasižymėti didesne savo gyvenimo kontrole. Vis dėlto šiame tyrime tikslingumo ir kontrolės skirtumai tarp šių tiriamųjų grupių neatsiskleidė. Pasitenkinimas pragyvenimo lygiu, pagal Šatūnienę (2009), Peleckį (2011) ir De Roos, De Boer & Bot (2016), Haenfler (2013), Petrusėvičiūtę (2009) turėtų statistiškai reikšmingai nesiskirti tarp jaunimo subkultūrų ir jokiai subkultūrai savęs nepriskiriančių tiriamųjų grupių, o šio tyrimo rezultatai tai patvirtino. Statistiškai reikšmingas skirtumas tarp šių grupių pastebimas pasitenkinimo santykiais su artimaisiais komponento įverčio pasiskirstyme, subkultūrai savęs nepriskiriantys asmenys jautė statistiškai reikšmingą didesnę pasitenkinimą savo santykiais su artimaisiais, nei jaunimo subkultūrų nariai. Remiantis Hazlehurst & Hazlehurst (2018) tyrinėjimais, galimai išsitraukiama į jaunimo subkultūras, nes žmogus nejaučia pasitenkinimo savo santykiais su artimaisiais, kaip šeimos nariais. Jie pabrėžė, kad nejaučiant meilės ir solidarumo su aplinkiniais, kurie jo nepriima ir nepalaiko, vedama prie siekiamybės užpildyti jaučiamą nepasitenkinimą ir tuštumą grupėmis, keliančiomis baimingą susižavėjimą – subkultūromis. Šiame tyrime gauti statistiškai reikšmingi skirtumai patvirtino, kad subkultūrų nariai jaučia mažesnę pasitenkinimą savo santykiais su artimaisiais, kas leidžia manyti, kad tai galėjo būti jų išsitraukimo į šias grupes priežastis. Tyrimas atskleidė, kad subkultūrų nariai nejaučia statistiškai reikšmingai mažesnės bendros psichologinės gerovės, nors jaučia didesnę neigiamą emocingumą ir mažesnę pasitenkinimą savo santykiais su artimaisiais.

Igyvendinant antrąjį uždavinį buvo lyginamos subkultūrų narių ir jokiai subkultūrai savęs nepriskiriančių tiriamųjų ego tapatumo būsenos dviejose srityse: ideologijos ir tarpasmeninių santykių. Ideologinėje srityje pastebėta, kad subkultūrų nariai pasižymi didesne išankstinio sprendimo būsenos bruožų raiška, nes įverčiai buvo statistiškai reikšmingai didesni, o jokiai subkultūrai savęs nepriskiriantys tiriamieji dažniau išgyvena difuzijos ir pasiekto tapatumo būsenas. Asmenys, kurie difuzijos tapatumo būsenos ideologinėje srityje dar netyrinėja, nesvarsto kas jis yra ir ko jis nori, nenagrinėja visuomenėje siūlomų tapatumo variantų (Bubnys ir Rudnickaitė, 2010) profesijos, politikos, religijos bei gyvenimo stiliaus srityse. Muggleton (2000) tyrinėjimai atskleidė, kad jaunuoliai išsitraukia į subkultūras siekiant tyrinėti save socialinėje aplinkoje, kurioje atsispindi jo socialinės klasės pozicija, taip jis siekia save tyrinėti, ir neturėtų išgyventi difuzijos būsenos, kas patvirtino ir šiame darbe. Šiame tyrime jaunimo subkultūrų nariai statistiškai reikšmingai dažniau buvo pasiekę išankstinio sprendimo būseną, ideologinėje ir tarpasmeninių santykių srityse. Galima manyti, kad jie savo pažiūras konstruoja neapmąstydami, o pasisavindami iš autoritetinių asmenų, siekia būti tokiais, kokie yra jų aplinkoje (Vaičiulienė, 1999). Pagal Beaumont (2017) su subkultūromis save siejantis jaunimas taip pat sieja save su kultūrine grupe ir dažniau remiasi kolektyviniu tapatumu. Haenfler (2004) savo akademiniuose darbuose taip pat teigė, kad kontakto su subkultūromis metu, pastebimas ryškus kolektyvinio tapatumo

kūrimas, o Peleckis, (2011) teigė, kad jaunimo subkultūros nario tapatumas formuojasi perimant toje jaunimo grupėje vyraujančią kolektyvinį tapatumą. Šiame tyrime tai atsiskleidė ne tik profesijos, politikos, religijos ar gyvenimo stiliaus srityse, bet ir lyčių vaidmenų, draugystės, laisvalaikio leidimo ir partnerio ieškojimo srityse. Pastebima, kad statistiškai reikšmingai skiriasi pasiekto tapatumo būsenos pasireiškimas ideologinėje ir tarpasmeninių santykių srityse. Jokiai subkultūrai savęs nepriskiriantys tiriamieji pasižymėjo diesne pasiekto tapatumo būsenos raiška, nei subkultūrų nariai. Tikėtina, kad jie remiasi labiau individualiu tapatumu, o ne kolektyviu, galima manyti, kad jie susikonstravo savo tapatumą remiantis savo individualia pasaulėžiūra (Bubnys ir Rudnickaitė, 2010) ideologinėje ir tarpasmeninių santykių srityse. Jhington (2012) atliktame tyrime daugybinės regresinės analizės pagalba taip pat atsispindėjo, kad asmenys labiau remiantys savo asmens individualiu tapatumu, jautė mažiau neigiamo emocingumo. Remiantis Jhington (2012) tyrimo rezultatais, buvo galima tikėtis, panašių rezultatų, o jie pasitvirtino ir šio tyrimo metu, nes tai atsispindėjo ir jokiai subkultūrai savęs nepriskiriančių tiriamųjų grupėje.

Siekiant įgyvendinti trečiąjį uždavinį – nustatyti sąsajas tarp ego tapatumo būsenos reiškos ir psichologinės gerovės komponentų subkultūros narių ir jokiai subkultūrai savęs nepriskiriančių asmenų grupėse, buvo skaičiuotos koreliacijos – taip ieškota sąsajų.

Subkultūroms save priskiriančių tiriamųjų dauguma psichologinės gerovės komponentų, kaip ir bendras pasitenkinimas (subskalių sumos) turi statistiškai reikšmingą ryšį su atitinkamomis ego tapatumo būsenomis ideologinės ir tarpasmeninių santykių srityse.

Šio tyrimo metu, atsiskleidė, kad subkultūroms save priskiriantys jaunuoliai ideologinėje srityje, pasižymintys labiau išreikšta difuzijos būseną taip pat dažniau buvo tikslingi, jautė didesnę kontrolę, didesnę pasitenkinimą savo pragyvenimo lygiu, gyvenimu Lietuvoje ir jautė didesnę bendrą psichologinį pasitenkinimą. Tarpasmeninių santykių srityje, labiau išgyvenantys difuzijos būseną tiriamieji, dažniau taip pat pasižymėjo pasitenkinimu savo tarpasmeniniais santykiais, santykiais su artimaisiais ir bendru psichologiniu pasitenkinimu. Pastebima, kad tai neatsispindėjo Orlofsky, Marcia, Lesser (1973) tyrinėjimuose, nes jų duomenys atskleidė, kad difuzijos būsenos žmonės buvo linkę save izoliuoti nuo aplinkinių, nedalyvauti socialinėje veikloje, nebūti socialinių grupių nariais, veikti netikslingai. Išankstinio sprendimo būsenos išreikštumo rezultatų ideologijos ir tarpasmeninių santykių srityse, koreliacijos buvo teigiamos su daugeliu psichologinės gerovės komponentų įverčiais, tai rodo, kad asmenys, pasižymintys labai išreikšta išankstinio sprendimo būseną, jautė didesnę pasitenkinimą savo pragyvenimo lygiu ir gyvenimu Lietuvoje, tačiau jautė mažesnę pasitenkinimą savo santykiais su artimaisiais. Statistiškai reikšmingai mažesnis pasitenkinimas santykiais su artimaisiais, išgyvenant labiau išankstinio sprendimo būseną, pastebimas ir Barry, Madsen, Nelson, Carroll & Badger (2009), kurio metu, siekiama nustatyti 710 tiriamųjų, kurių amžius buvo nuo 18–26m. ego tapatumo ir draugystės

bei romantiškų santykių savybių sąsajas. Aptarinėjant šio darbo tyrime gautus rezultatus taip pat pastebima, kad labiau išgyvenat moratoriumo būseną subkultūroms save priskiriantys jaunuoliai ideologinėje srityje, dažniau jautė pasitenkinimą savo gyvenimu ir savimi, savo fizine sveikata, pragyvenimo lygiu, jautė mažiau neigiamų emocijų ir pasižymėjo didesniais bendro psichologinio pasitenkinimo įverčiais. Pasiiekto tapatumo būsenos išreikštumo ryšiai tarpasmeninių santykių srityje su psichologinės gerovės sritimis buvo priešingi nei tikėtasi. Šiame tyrime subkultūroms save priskiriantys tiriamieji, kurie išgyveno pasiekto tapatumo būseną, dažniau buvo nepasitenkinę savo gyvenimu ir savimi, jautė daugiau neigiamų emocijų, buvo mažiau pasitenkine savo tarpasmeniniais santykiais ir santykiais su artimaisiais.

Gauti ego tapatumo būsenų ir psichologinės gerovės ryšiai jokiai subkultūrai savęs nepriskiriančių tiriamųjų grupėje, antrino ankstesniems bendros populiacijos tyrinėjimams. Remiantis Waterman (2007) jaunuoliai išgyvenantys labiau išreikštą difuzinę būseną, turėtų pasižymėti prastos psichologinės gerovės rodikliais, tokiais kaip žema savigarba, nepasitenkinimas gyvenimu ir savimi, bloga savijauta ir neigiamomis emocijomis, depresija, stresu, neurotiškumu, nerimu, mažesniu tikslingumu, kontrole. Holt (2007) atliktame tyrime, kuriame buvo nagrinėjamas deviantiniu elgesiu pasižyminčių subkultūrų tapatumas, buvo paminima, kad jaunuoliai tokiose socialinėse grupėse identifikuoja save kaip tos subkultūros nari. Jaunuolis prisiima bruožus, kuriais remiamasi toje subkultūroje, neatitinkančioje visuomenės normų, taisyklių, kas savaime yra nuokrypis nuo bendrų normų. Galima manyti, jog natūralu, kad subkultūros narių rezultatai bus priešingi vyraujančios visuomenės rezultatams, nes pati subkultūra skiriasi nuo jos savo bendravimo forma ir simbolika, vyraujančiomis emocijomis, jaučiamomis problemomis, vyrauja kitokios normos (Libinienė, 2009; Petrusėvičiūtė, 2009). Subkultūrose vyrauja neigiamas emocingumas, nepasitenkinimas gyvenimu, nes jaunuolis jaučiasi nepritapęs prie visuomenės, socialinės aplinkos ir jam keliamų reikalavimų, o tai mažina jo pasitenkinimą savo gyvenimu ir aplinka (Hodkinson, 2011).

Nors subkultūroms save priskiriančių tiriamųjų grupės ego tapatumo ir psichologinės gerovės rezultatai neatitiko ankstesnių mokslinių tyrimų rezultatų, tačiau save jokiai subkultūrai nepriskiriančių tiriamųjų grupės gauti duomenys buvo panašūs į ankstesnių sąsajų tyrinėjimų rezultatus.

Côté & Schwartz (2002), atliktame tyrime, kuriame dalyvavo 276 jaunuoliai, buvo nagrinėjama EOMEIS-2 tapatumo sąsajos su psichologinės gerovės rodikliais. Jie nustatė, kad jaunuoliai, kurie buvo difuzijos ir moratoriumo būsenų, pasižymėjo statistiškai reikšmingomis ir neigiamomis koreliacijomis su nagrinėtais psichologinės gerovės rodikliais, išankstinio sprendimo būsenos statistiškai reikšmingi ryšiai buvo retesni, tačiau taip pat neigiami, o pasiekto tapatumo būsenos jaunuoliai pasižymėjo dažniais ir statistiškai reikšmingais, teigiamomis koreliacijos ryšiais. Šiame tyrime subkultūroms save nepriskiriančių tiriamųjų gauti duomenys iš dalies patvirtino Côté & Schwartz gautus rezultatus, nes

išgyvenančių difuzijos ir moratoriumo būsenų ideologijos ir tarpasmeninių santykių srityse jaunuolių rezultatai turėjo statistiškai reikšmingas neigiamas koreliacijas su subjektyvios psichologinės gerovės rodikliais ir bendru psichologiniu pasitenkinimu (sumuojant subskales). Côté & Schwartz tyrime gauti statistiškai reikšmingi ryšiai atskleidė, kad pasiekto tapatumo būsenos asmenys jautė didesnę pasitenkinimą savimi, mažiau depresiškumo, neigiamų emocijų, buvo tikslingesni, įvertino savo kompetencijos lygį, kaip aukštesnį, pasižymėjo didesne kontrole ir kt., tačiau difuzijos ir moratoriumo būsenų asmenys turėjo priešingus ryšius, kas pasireiškė ir šio tyrimo metu. Lyginant šio tyrimo metu gautus rezultatus galima paminėti ir Meeus (2011) longitudinaliniame tyrime gautų rezultatų panašumus, nes jo metu asmenys, kurie pagal duomenis buvo priskiriami išgyvenantiems moratoriumo būseną, taip pat pasižymėjo vienais mažiausių psichologinės gerovės sričių vertinimais, o tuo tarpu tie, kurie jau galimai pasiekė susiformavusio tapatumo būseną, pasižymėjo didžiausiais. Beaumont & Zukanovic (2005) atsiskleidė, kad išgyvenantis didesnės raiškos difuzijos būseną jaunuolis nuosekliai pasižymės prastos psichologinės gerovės rodikliais, tokiais kaip žema savigarba, nepasitenkinimu gyvenimu ir savimi, bloga savijauta ir neigiamomis emocijomis, depresija, stresu, neurotiškumu, nerimu. Šiame darbe tyrinėtoje jokiai subkultūrai savęs nepriskiriančių tiriamųjų grupėje atsiskleidė panaši tendencija, nes labiau difuzijos būsenos jaunuoliai jautė mažesnę pasitenkinimą savo gyvenimu ir savimi, savo santykiais su artimaisiais, tačiau neigiamo emocingumo ir pasitenkinimo savo fizine sveikata komponentų ryšiai su šia būseną nebuvo statistiškai reikšmingi.

Ketvirtasis tyrimo uždavinys – palyginti skirtingų subkultūrų narių psichologinę gerovę ir ego tapatumo formavimosi būsenų ypatumus. Pirmiausia buvo siekiama išanalizuoti kaip skiriasi psichologinės gerovės komponentų raiška skirtingų jaunimo subkultūrų grupėse.

Tyrime gauti rezultatai atskleidė, kad yra keli statistiškai reikšmingi skirtumai. Pankai pasižymėjo statistiškai reikšmingai mažesne kontrole, o skinhedų subkultūros nariai pasižymėjo didesne. Atsižvelgus į ankstesnius šių subkultūrų tyrinėjimus pastebima, kaip DeLisi ir Berg (2006), kurie pabrėžė, kad atitinkamos jaunuolių grupės, tarp kurių buvo ir pankai, dažnai nepasižymi savikontrole ir negeba laikytis socialinių normų, dažnai užsiima neteisėta veikla, deviantiniu elgesiu, jaučia mažai kontrolės. Galima manyti, kad ankstesni DeLisi ir Berg pastebėjimai atsiskleidžia ir šiame tyrime nagrinėtoje pankų subkultūros grupėje, nes jie iš tyrinėtų subkultūrų pasižymėjo statistiškai reikšmingai mažiausiais kontrolės komponento įverčiais. Skinhedų subkultūros nariai pasižymėjo didžiausiais kontrolės įverčiais, kaip ir Gordijn, Hindriks, Koomen, Dijksterhui ir Knippenberg (2016) tyrime. Jų tyrime buvo pastebėta, kad skinhedų subkultūros asmenys turėjo pasižymėti didesniu savikontrolės lygiu, siekiant išvengti perteikti stereotipinį vaizdą. Didesnė kontrolė tarp skinhedų narių lyginant su likusia populiacija buvo pastebima ir Anderson, Turner, Heath ir Payne (2016) jaučiamos kontrolės tyrinėjimuose. Pasitenkinimas savo fizine sveikata statistiškai reikšmingai skyrėsi tarp jaunimo subkultūrų narių. Pastebima, kad gotai

jautė mažiausią pasitenkinimą savo fizine sveikata, o tam įtakos gali turėti jų neigiamas emocingumas. Galima dar kartą pabrėžti Cooper ir Berwick (2001) atlikto tyrimo gautus duomenis, kad asmenys, linkę į depresiją, savęs žalojimą, savižudybę taip pat jautė mažesnę pasitenkinimą savo fizine sveikata. Gotų subkultūros narius tyrinėjantys Goulding, Saren, Maclaran ir Follett (2004) pabrėžė, kad šios subkultūros nariai dažnai pasižymi depresiška nuotaika, polinkiu žalotis ir išaukština mirtį. Susiejus šiuos pastebėjimus galima tikėtis, kad gotų subkultūros nariai turėtų jausti mažesnę pasitenkinimą savo fizine sveikata, kas pasitvirtino ir šio tyrimo rezultatuose. Šio tyrimo metu atsiskleidė, kad skinhedai jaučiasi labiausiai patenkinti savo fizine sveikata, tam įtakos gali turėti aprašytas jų gyvenimo būdas. Remiantis Kavolio (2008) skinhedų subkultūros tyrinėjimais, jos nariai dažnai būna stiprūs ir sportiški, taip pat jie puoselėja sveiką gyvenimo būdą ir grindžia savo nariams švaraus gyvenimo idėjas, kovą su narkotikais (Pollard, 2016). Galima manyti, kad skinhedų jaučiamas didesnis pasitenkinimas savo fizine sveikata, nei kitų subkultūrų narių, pasitvirtino ir ankstesnių tyrimų rezultatuose. Pasitenkinimas savo pragyvenimo lygiu statistiškai reikšmingai skyrėsi tarp skirtingų jaunimo subkultūrų grupių narių: skinhedai jautė didžiausią, o pankai jautė mažiausią. Pankų subkultūros nariai apibrėžiami, kaip kritikuojantys vartotojiškumą, bereikšmius darbus, kūryboje ar kitoje gyvenimo srityje siekimas finansinės naudos matomas kaip išdavimas savęs ir to, ką jie atstovauja (Ramanauskaitė, 2004; Mattson, 2001; Moore, 2007). Remiantis pankų apibūdinimais, galima manyti, kad jie jaus pasitenkinę savo finansine padėtimi, nes jie neišduoda savo gyvenimo suvokimo, vizijos, kad pinigai yra tik patenkinti pirminius poreikius ir nereikalingi, svarbiau yra kūryba, bendravimas, o ne finansinis stabilumas (Moore, 2007). Šiame darbe kelti apibendrinimai nepasitvirtino, nes pankų subkultūros narių pasitenkinimo savo pragyvenimo lygiu psichologinės gerovės komponento įvertis buvo mažiausiais iš nagrinėtų subkultūrų grupių. Skinhedų subkultūros nariai pasižymėjo didžiausiais pasitenkinimo savo pragyvenimo lygiu įverčiais, tačiau tyrimų, kurie tai patvirtintų ar nuneigtų nepavyko rasti. Tyrimas atskleidė, kad pankų subkultūros nariai jaučia statistiškai reikšmingai mažesnę bendrą psichologinę gerovę, o skinhedai didesnę, tačiau tokiems rezultatams galėjo turėti įtakos tiriamųjų kontrolės, pasitenkinimo savo fizine sveikata ir pragyvenimo lygiu komponentų įverčiai.

Nagrinėjant skirtingų jaunimo subkultūrų ego tapatumo būsenų skirtumus, pastebėta, kad statistiškai reikšmingai skiriasi išankstinio sprendimo būsenos (ideologinėje srityje) išreikštumas jaunimo subkultūrų grupėse. Remiantis Pollard (2016) skinhedų tyrinėjimais, galima tikėtis, kad šios subkultūros nariai remiasi tradicinės šeimos vaizdu, jaunuoliai gali perimti iš išorės grindžiamas nuostatas, kaip savo šeimos, nes susiderina su jaunuolio interesais ir nuomuone politikos, religijos ir gyvenimo stiliaus srityse. Šiame tyrime skinhedų subkultūros narių išankstinio sprendimo būsenos įverčiai statistiškai reikšmingai didesni, todėl prielaida, kad skinhedų subkultūros nariai gali pasižymėti labiau išankstinio sprendimo būseną, buvo patvirtinta. Pankų subkultūros nariai pasižymėjo mažiausiai

išankstinio sprendim būsenos bruožais, nes pasireiškęs būsenos išreikštumas buvo mažiausiai. Remiantis Ryan (2009), pankų subkultūros tyrinėjimais, galima manyti, kad pankų subkultūros nariai nebando niekam įtikti, o siekiama autentiškumo, unikalumo, tikėtina, kad nors jie ir jaunimo subkultūrų nariai remiasi individualiu tapatumu, tačiau šio tapatumo charakteristikos neatsispindėjo jų psichologinės gerovės duomenyse. Šiame tyrime skinhedų subkultūros nariai taip pat pasižymėjo labiau išreikšta moratoriumo būsenos ideologijos srityje, o hipsteriai – pasiekto tapatumo būsenos tarpasmeninių santykių srityje. Pastebėta skinhedų ir hipsterių tendencija galimai atsiskleidžia ir Goren, Plaut (2012) ego tapatumo tyrinėjimuose. Jie pastebėjo, kad asmenys, kurie yra baltaodžiai ir labiau save sieja su savo etnine kultūra ir buvo prieš kultūrų maišymąsi, kas pagal Kavolį (2008) yra skinhedų subkultūros bruožas, kaip nacionalizmo idėjos ir ksenofobija, rečiau pasižymėjo pasiekto tapatumo būsenos, o dažniau išankstinio sprendimo arba moratoriumo. Asmenys, kurie domėjosi įvairiomis kultūromis, jomis žavėjosi ir palaikė kultūrinį maišymąsi, dažniau pasižymėjo pasiekto tapatumo būsenos bruožais, kas pagal Maly ir Varis (2015) būdinga hipsterių subkultūros nariams. Tai gi galima pastebėti, kad Goren ir Plaut (2012) tyrinėjimų rezultatai atsispindėjo ir šiame darbe.

Remiantis psichologinės gerovės rodikliais ar jaunuolis bus linkęs save priskirti subkultūroms ar ne, pastebėtos kelios statistiškai reikšmingos prognozės. Atsižvelgus į rezultatus asmenys, kurie jautė didesnę pasitenkinimą gyvenimu ir savimi, tačiau taip pat daugiau neigiamo emocingumo bei kontrolės, dažniau buvo linkę save priskirti jaunimo subkultūrinei grupei. Šio tyrimo metu gautus rezultatus patvirtina Sinclair ir Dolan (2015) rezultatai, kurie buvo surinkti interviu, 3m. roko subkultūrų koncertų, socialinių susitikimų bei internetinių forumų stebėjimu. Šių autorių tyrime atsiskleidė, kad sunkiosios muzikos subkultūroms save priskiriantys jaunuoliai dažniau išgyveno neigiamas emocijas, tačiau buvimas šioje subkultūrinėje erdvėje jiems leidžia nusiraminti ir pabėgti nuo juos supančios aplinkos, kuri kelia neigiamas emocijas. Tyrinėti subkultūrų nariai taip pat pasižymėjo didesniu pasitenkinimu savimi, nes jų subkultūrinėje aplinkoje buvo grindžiama, kad reikia nekreipti dėmesio į kitus, jei kažkas nutinka iškelti galvą ir bandyti toliau įgyvendinti savo tikslus ir svajones. Subkultūrų narių jaučiama kontrolė galimai atsispindėjo ir Haenfler (2004) pankų, skinhedų ir hipių tyrinėjime. Jo tyrinėjimų metu atsiskleidė, kad šių subkultūrų nariai siekė jausti visišką kontrolę savo minčių, kūno ir sielos, nepaklusti niekieno siekiams juos sukontroliuoti, nevirtoti netinkamų medžiagų, atsižvelgus tik į savo norus rengtis ir tatuiruotis savo kūną, būti savo kūno, minčių ir gyvenimo vadovu.

Siekiant įvertinti ar jaunuolis bus linkęs save priskirti subkultūrinėms grupėms, remiantis jo ego tapatumo būsenomis prognostinę vertę, pastebėtos dviejų ego tapatumo būsenų statistiškai reikšmingos prognozės tarpasmeninių santykių srityje. Rezultatai atskleidė, kad išgyvenantis išankstinio sprendimo būseną, jaunuolis bus labiau linkęs save priskirti subkultūrai, o pasiekto tapatumo būseną, bus mažiau linkęs save priskirti jaunimo subkultūrinėms grupėms. Kroger (2003) jaunimo tyrinėjimuose atsiskleidė,

kad labiau išankstinio sprendimo žmonės turėtų siekti stereotipinių santykių su bendraamžiais, dažniau pasižymėti artimais ryšiais su šeimos nariais, jaučiamu nerimu, kai tenka bendrauti su nepažįstamais žmonėmis, tai tikėtina, kad bus mažiau linkę savęs ieškoti skirtingose socialinėse aplinkose, kaip subkultūrose. Tačiau remiantis Peleckis (2011) pastebėjimais jaunimo subkultūrose remiamasi kolektyviniu tapatumu, kuris taip pat siejamas su išankstinio sprendimo būseną, nes jaunuolis galimai prisiima aplinkinių grindžiamus tikslus, vaidmenis ir vertybes iš dažnai išorės autoritetingų asmenų, (Bubnys ir Rudnickaitė, 2010), o tai gali būti ir iš subkultūros narių. Visgi verta pastebėti, kad šio įvertinimo priežastys gali būti įvairios, tačiau šio darbo rezultatas leidžia prognozuoti, kad jaunuoliai, pasižymintis didesne išankstinio sprendimo būsenos išraiška, bus labiau linkę save priskirti jaunimo subkultūroms. Atsižvelgus į Welton ir Houser 1997m. turimo duomenimis, matoma, kad jaunuoliai, kurie pasižymėjo atitinkamų visuomenės normų nesilaikymu, alkoholio, tabako ar kitų medžiagų vartojimu, tikėtina jau buvo patyrę krizinį periodą ir pasižymėjo pasiekto tapatumo būseną. O pagal Leliūgienė (2002) į subkultūras galimai įsitraukiama dėl jose vyraujančių atitinkamo elgesio formų, kaip alkoholio vartojimas, socialinių normų nesilaikymas, deviantinis elgesys. Galima pastebėti, kad Welton ir Houser net 1997m. atlikto tyrimo gautos išvados yra priešingos šio tyrimo rezultatas, nes logistinė regresija atskleidė, kad dažniau socialinių normų besilaikantys jaunuoliai, pasižymės labiau pasiekto tapatumo būseną.

Šiame tyrime atsiskleidė ne vienas statistiškai reikšmingas skirtumas ir sąsajos, nagrinėjant psichologinę gerovę ir ego tapatumą tarp jaunimo subkultūrų narių ir jokiai subkultūrai savęs nepriskiriančių tiriamųjų. Vis dėlto jaunimo subkultūrų nariai buvo iš įvairių subkultūrų, kurios tarpusavyje skiriasi, tai nagrinėjant dvejomis grupėmis, rezultatai gali būti paveikti vienos ar kitos subkultūros narių. Yra tikimybė, jog jei būtų lyginamos jokiai subkultūrai savęs nepriskiriančių tiriamųjų grupė su kiekvienos subkultūros narių grupe individualiai, rezultatai galėjo būti kitokie, tačiau tai atskleidžia dar vieną šiame tyrime pasireiškiantį ribotumą – imtį. Kiekvienai jaunimo subkultūrai šiame tyrime atstovavo nelygios ir mažos imtys, tai gi rezultatai gali nebūti reprezentatyvūs. Kitas šio tyrimo ribotumas būtų toks, kad gauti rezultatai buvo lyginami tik tarpusavyje, o ne su aiškiais normomis, kas leistų aiškiau suprasti ir atskleisti tiriamųjų grupėse pasireiškiančias charakteristikas. Atsižvelgus, kad tiriamieji buvo tik gyvenantys Lietuvos didmiesčiuose, būtų pravartu nagrinėjant šią temą įtraukti ir mažesniuose miesteliuose, kaimeliuose ir miestų rajonuose gyvenančius asmenis.

IŠVADOS

1. Atlikto tyrimo rezultatai atskleidė, kad statistiškai reikšmingai skyrėsi tyrime dalyvavusių jaunimo subkultūrų ir jokiai subkultūrai savęs nepriskiriančių asmenų grupių psichologinės gerovės komponentų vertinimas. Jokiai subkultūrai nepriklausantys asmenys pasižymėjo mažesniu neigiamu emocijumu ir didesniu pasitenkinimu savo tarpasmeniniais santykiais, nei jaunimo subkultūrų nariai.

2. Statistiškai reikšmingai skyrėsi subkultūrų narių ir jokiai subkultūrai savęs nepriskiriančių asmenų ego tapatumo būsenų išreikštumas. Jokiai subkultūrai nepriklausantys tiriamieji buvo labiau išgyvenantys pasiekto tapatumo būseną ideologinėje ir tarpasmeninių santykių srityse, tačiau taip pat dažniau išgyveno difuzijos būseną ideologinėje srityje nei subkultūrų nariai. Jaunimo subkultūroms save priskiriantys tiriamieji buvo labiau išgyvenantys išankstinio sprendimo būseną ideologinėje ir tarpasmeninių santykių srityse.

3. Rasta nemažai ryšių tarp psichologinės gerovės komponentų įverčių ir ego tapatumo būsenų raiškos skirtingose tiriamųjų grupėse. Jokiai subkultūrai savęs nepriskiriantys jaunuoliai, kurie buvo pasiekę aukštesnes Ego tapatumo būsenas ideologijos ir tarpasmeninių santykių srityse, aukščiau vertino psichologinės gerovės komponentus, o žemesnių būsenų – žemiau. Subkultūroms save priskiriantys tiriamieji, buvę žemesnių ego tapatumo būsenų, pasižymėjo didesniais psichologinės gerovės komponentų įverčiais, o aukštesnių būsenų – prastesniais.

4. Psichologinės gerovės komponentų vertinimas statistiškai reikšmingai skiriasi skirtingų jaunimo subkultūrų grupėse. Nustatyta, kad skinhedai pasižymėjo didesne kontrole, o pankai mažesne. Skinhedų subkultūros nariai jautė didesnę pasitenkinimą savo fizine sveikata, o gotai jautė mažiausią. Pankų subkultūros nariai buvo mažiausiai pasitenkinę savo pragyvenimo lygiu ir jautė mažiausią bendrą psichologinį pasitenkinimą. Skinhedų subkultūros nariai pasižymėjo didesniu pasitenkinimu savo pragyvenimo lygiu ir jautė didesnę bendrą psichologinį pasitenkinimą.

5. Skirtingų subkultūrų tiriamieji, pasižymėjo skirtinga ego tapatumo būsenų raiška ideologijos ir tarpasmeninių santykių srityse. Ideologinėje srityje pankų grupėje didžioji dalis rečiausiai buvo pasiekę išankstinio sprendimo ir moratoriumo būsenas, o skinhedų grupės nariai dažniau išgyveno šias būsenas. Tarpasmeninių santykių srityje pasiekto tapatumo būseną dažniau išgyveno hipsterių subkultūros tiriamieji, o tuo tarpu pankų subkultūros nariai rečiau buvo pasiekę šią būseną.

6. Jaučiamas didesnis pasitenkinimas gyvenimu ir savimi, neigiamas emocijumas ir kontrolė prognozuoja didesnę tikimybę, kad jaunuolis priklausys subkultūrinei grupei. Labiau išreikšta išankstinio sprendimo būseną tarpasmeninių santykių srityje prognozuoja, kad tikimybė priklausyti subkultūrai bus didesnė, o pasiekto tapatumo būsenos – mažesnė.

LITERATŪRA

Anderson, C., Turner, A. C., Heath, R. D., & Payne, C. M. (2016). *On the Meaning of Grit...and Hope...and Fate Control...and Alienation...and Locus of Control...and...Self-Efficacy...and...Effort Optimism...and.... The Urban Review, 48(2), 198–219.*

Arnett, J. J. (2000). A Theory of Development From the Late Teens Through the Twenties. *Emerging Adulthood, 55(5), 469–480.*

Årseth, A. K., Kroger, J., Martinussen, M., & Marcia, J. E. (2009). Meta-analytic studies of identity status and the relational issues of attachment and intimacy. *Identity: An International Journal of Theory and Research, 9(1), 1–32.*

Bagdonas, A., Kairys, A., Liniauskaitė, A., ir Pakalniškienė, V. (2013), *Lietuvos gyventojų psichologinė gerovė ir jos veiksniai.* Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Barry, C. M., Madsen, S. D., Nelson, L. J., Carroll, J. S., & Badger, S. (2009). Friendship and Romantic Relationship Qualities in Emerging Adulthood: Differential Associations with Identity Development and Achieved Adulthood Criteria. *Journal of Adult Development, 16(4), 209–222.*

Beaumont, S. L. (2017). Identity Flexibility and Wisdom in Adulthood: The Roles of a Growth-Oriented Identity Style and Contemplative Processes. *Identity Flexibility During Adulthood.* Springer, Cham 53–69.

Beaumont, S. L., & Zukanovic, R. (2005). Identity development in men and its relation to psychological distress and self-worth. *Canadian Journal of Behavioural Science/Revue canadienne des sciences du comportement, 37(1), 70–81.*

Bennett, A. (1999). Subcultures or Neo-Tribes? Rethinking the Relationship between Youth, Style and Musical Taste. *Sociology, 33(3), 599–617.*

Berrone, P., Surroca, J. & Tribó, J. A., (2007) Corporate Identity, Ethics and Corporate Social Responsibility. *Journal of Business Ethics, 76(1), 35–53*

Berzonsky, M. D. (2011). Social-cognitive perspective on identity construction. *Handbook of identity theory and research.* New York: Springer, 55–76.

Blackman, S. (2005). Youth Subcultural Theory: A Critical Engagement with the Concept, its Origins and Politics, from the Chicago School to Postmodernism. *Journal of Youth Studies, 8(1), 1–20.*

Blackman, S. (2014). Subculture theory: An historical and contemporary assessment of the concept for understanding deviance. *Deviant behavior, 35(6), 496–512.*

Blommaert J. & Varis P. (2013) *Enough is enough: The heuristics of authenticity in superdiversity.* Linguistic Superdiversity in Urban Areas: Research Approaches, 2, 143–159.

- Borgeson, K. & Valeri, R. (2005) Examining differences in skinhead ideology and culture through an analysis of skinhead websites. *Michigan Sociological Review*, 19, 45–62.
- Borgeson, K. (2003), Culture and identity among skinhead women. *Michigan Sociological Review*, 17, 99–118.
- Božilović, N. (2010). Youth subcultures and subversive identities. *Facta universitatis–series: Philosophy, Sociology, Psychology and History*, 9(1), 45–58.
- Bubnys, R., ir Rudnickaitė, G. (2010). Darniose ir socialinės rizikos šeimose gyvenančių paauglių tapatumo ir socialinės adaptacijos mokykloje vertinimas. *Jaunųjų mokslininkų darbai. Socialiniai mokslai. Edukologija*, 2(27), 20–26.
- Chang, W., C., (2017). Fashion illusions: the hipster culture of fashion consumption. *Asian Journal of Social Sciences & Humanities*, 6(4), 51–60.
- Chernoff, N., & Widdicombe, S. (2014). “I was bored so...”: motivational accounts of participation in an online emo group. *Journal of Youth Studies*, 18(3), 305–321.
- Clark, D. (2003). The Death and Life of Punk, the Last Subculture. *Post–subcultures Reader*, 15, 223–236.
- Clarke, J., Hall, S., Jefferson, T., & Roberts B. (2000) *Subcultures, cultures and class. Resistance through Rituals: Youth Subcultures in Post–War Britain*. London: Routledge.
- Cooper, C., & Berwick, S. (2001). Factors affecting psychological well–being of three groups of suicide–prone prisoners. *Current Psychology*, 20(2), 169–182.
- Côté, J. E., & Schwartz, S. J. (2002). Comparing psychological and sociological approaches to identity: identity status, identity capital, and the individualization process. *Journal of Adolescence*, 25(6), 571–586.
- Crocetti, E. (2017). Identity formation in adolescence: the dynamic of forming and consolidating identity commitments. *Child Development Perspectives*, 11(2), 145–150.
- Crocetti, E., Jahromi, P., & Meeus, W. (2012a). Identity and civic engagement in adolescence. *Journal of Adolescence*, 35(3), 521–532.
- Crocetti, E., Klimstra, T. A., Hale, W. W., Koot, H. M., & Meeus, W. (2013). Impact of early adolescent externalizing problem behaviors on identity development in middle to late adolescence: a prospective 7–year longitudinal study. *Journal of Youth and Adolescence*, 42(11), 1745–1758.
- Černevičiūtė, J. (2006). Vartojimas, identitetas ir gyvenimo stilius. *Filosofija. Sociologija*, 3–4, 20–24.
- Diener, E., & Ryan, K. (2009). Subjective Well–Being: A General Overview. *South African Journal of Psychology*, 39(4), 391–406.

- Dijkstra, J. K., Lindenberg, S., & Veenstra, R. (2008). Beyond the Class Norm: Bullying Behavior of Popular Adolescents and its Relation to Peer Acceptance and Rejection. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 36(8), 1289–1299.
- Dornan, T., Pearson, E., Carson, P., Helmich, E., & Bundy, C. (2015). Emotions and identity in the figured world of becoming a doctor. *Medical Education*, 49(2), 174–185.
- Eglash, R. (1998). Cybernetics and american youth subculture. *Cultural Studies*, 12(3), 382–409.
- Eichas, K., Meca, A., Montgomery, M. J., & Kurtines, W. M. (2015). Identity and positive youth development: Advances in developmental intervention science. *The Oxford handbook of identity development*, 337–354.
- Epstein, S. (2003). Cognitive-experiential self-theory of personality. *Handbook of psychology*, 159–184.
- Erentaitė, R., Vosylis, R., Gabrielavičiūtė, I., ir Raižienė, S. (2018). How does School Experience Relate to Adolescent Identity Formation Over Time? Cross-Lagged Associations between School Engagement, School Burnout and Identity Processing Styles. *Journal of Youth and Adolescence* 47(4), 760–774.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity, youth, and crisis*. New York, NY: W. W. Norton
- Espelage, D. L., Holt, M. K., & Henkel, R. R. (2003). Examination of peer–group contextual effects on aggression during early adolescence. *Child development*, 74(1), 205–220.
- Force, R., W. (2009). Consumption Styles and the Fluid Complexity of Punk Authenticity. *Symbolic Interaction*, 32(4), 289–309.
- Fornas, J. (1995). *Cultural theory and late modernity*. Sage Publications.
- Franzese, A. T. (2016). Authenticity: Perspectives and experiences. In *Authenticity in culture, self, and society*, Routledge. 103–118.
- Gavėnaitė A. (2003) Delinkvencijos raiška neformaliose jaunimo grupėse. Sociologija ir kriminologija. Sociologija. *Mintis ir veiksmai*, 2, 103–118.
- Gordijn, E. H., Hindriks, I., Koomen, W., Dijksterhuis, A., & Van Knippenberg, A. (2004). Consequences of Stereotype Suppression and Internal Suppression Motivation: A Self-Regulation Approach. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 30(2), 212–224.
- Goren, M. J., & Plaut, V. C. (2012). Identity Form Matters: White Racial Identity and Attitudes Toward Diversity. *Self and Identity*, 11(2), 237–254.
- Goulding, C., Saren, M., Maclaran, P., & Follett J. (2004). Into the Darkness: Androgyny and Gender Blurring Within the Gothic Subculture. *Gender and Consumer Behavior, Association for Consumer Research*, 7, 1–27.

- Green, J. A., & Shellenberger, R. (1991). *The dynamics of health and wellness: A biopsychosocial approach* (p. 4). Fort Worth, TX: Holt, Rinehart and Winston.
- Gross, J. J., & John, O. P. (2003). Individual differences in two emotion regulation processes: implications for affect, relationships, and well-being. *Journal of personality and social psychology*, 85(2), 335–348.
- Gross, R. L. (1990). Heavy metal music: A new subculture in American society. *Journal of Popular Culture*, 24(1), 119.
- Gutauskas, M. (2012). Cinizmas ir nihilizmas. *Religija ir kultūra*, 10, 22–31.
- Haenfler, R. (2013). *Subcultures: The Basics*. Routledge.
- Haenfler, R. (2004). Collective identity in the straight edge movement: How diffuse movements foster commitment, encourage individualized participation, and promote cultural change. *The Sociological Quarterly*, 45(4), 785–805.
- Haenfler, R. (2004). Rethinking subcultural resistance core values of the straight edge movement. *Journal of contemporary ethnography*, 33(4), 406–436.
- Hairon, S., Zahari, M.S.M., Majid, H.N.A. & Akbarruddin, M.N.A. (2017). Overview of Hipster food culture development in Malaysia. *Journal of Tourism, Hospitality & Culinary Arts*, 9(2), 481–492.
- Hardy, S. A., Bean, D. S., & Olsen, J. A. (2014). Moral Identity and Adolescent Prosocial and Antisocial Behaviors: Interactions with Moral Disengagement and Self-regulation. *Journal of Youth and Adolescence*, 44(8), 1542–1554.
- Henke, K. (2013). *Postmodern Authenticity and the Hipster Identity Forbes & Fifth*, 114–129
- Hill, R. & Spracklen, K., (2010). *Heavy Fundametalisms: Music, Metal and Politics*. United Kingdom: First Edition.
- Hodkinson, P. (2002). *Goth. Identity, style and subculture*. Berg Publishers.
- Hodkinson, P. (2011). Ageing in a spectacular “youth culture”: Continuity, change, and community amongst older goths. *British Journal of Sociology*, 62, 262–282.
- Hodkinson, P. (2016). Youth cultures and the rest of life: subcultures, post-subcultures and beyond. *Journal of Youth Studies*, 19(5), 629–645.
- Holt, T. J. (2007). Subcultural evolution? examining the influence of on- and off-line experiences on deviant subcultures. *Deviant Behavior*, 28(2), 171–198.
- Yuan, R., & Lee, I. (2015). The cognitive, social and emotional processes of teacher identity construction in a pre-service teacher education programme. *Research Papers in Education*, 30, 469–491.
- Yuan, R., & Lee, I. (2016). “I need to be strong and competent”: a narrative inquiry of a student-teacher’s emotions and identities in teaching practicum. *Teachers and Teaching*, 22(7), 819–841.

- Jester, D. (2015). *The Reluctant Hipster: A Subculture Striving for Self Identity in a Changing World*.
- Jhingin, G. (2012). The relationship between identity and intimacy as moderated by culture.
- Johansson, T., Andreasson, J., & Mattsson, C. (2017). From Subcultures to Common Culture: Bodybuilders, Skinheads, and the Normalization of the Marginal. *SAGE Open*.
- Kaffemanas, R., & Gerulaitis, D. (2001). Jaunimo subkultūrų grupės: elgsena, adaptacija, psichologinis vertinimas. *Specialusis ugdymas*, 2(5), 85–105.
- Karaś, D., Ciecuch, J., Negru, O., & Crocetti, E. (2014). Relationships Between Identity and Well-Being in Italian, Polish, and Romanian Emerging Adults. *Social Indicators Research*, 121(3), 727–743.
- Kavolis, T. (2008). Nacionalizmo raiška Lietuvos skinhedų subkultūroje. *Laikas ir žodis*, 1, 67–76.
- Kavolis, T. (2014). *Nacionalistinių pažiūrų grupuočių formavimosi ypatumai Lietuvoje: skinhedų atvejis*. (Doctoral dissertation, Vytautas Magnus University).
- Kerpelman, J. L., & Pittman, J. F. (2018). Erikson and the relational context of identity: Strengthening connections with attachment theory. *Identity*, 18(4), 306–314.
- Kidd, W., & Teagle, A. (2012). *Culture and identity*. Macmillan International Higher Education.
- Kosaka, Y. (2010). Romantic relationships and ego identity formation among university students and their lovers. *Japanese Journal of Developmental Psychology*, 21, 182–191.
- Krenske, L., & McKay, J. (2000). “Hard and Heavy”: Gender and Power in a heavy metal music subculture. *Gender, Place & Culture*, 7(3), 287–304.
- Kroger, J. (2000). Ego identity status research in the new millennium. *International Journal of Behavioral Development*, 24, 145–148.
- Kroger, J. (2003). *Identity in adolescence: The balance between self and other*. Routledge.
- Kroger, J., & Marcia, J. E. (2011). The identity statuses: Origins, meanings, and interpretations. *In Handbook of identity theory and research*. Springer, New York, NY.
- Kumar, R. (2014). Relationship between psychological well-being and values among adolescents. *Indian Journal of Positive Psychology*, 5(4), 496.
- Laghi, F. (2009). Identity status and time perspective in adolescence. *Giornale di Psicologia*, 3, 63–71.
- Lamy, P., & Levin, J. (1985). Punk and middle-class values: A content analysis. *Youth & Society*, 17(2), 157–170.
- Langman, L. (2008). Punk, porn and resistance: Carnivalization and the body in popular culture. *Current Sociology*, 56(4), 657–677.
- Lannegrand-Willems, L., & Bosma, H. A. (2006). Identity development-in-context: the school as an important context for identity development. *Identity*, 6(1), 85–113.

- Legkaskas, V. (2000). Tapatumo būvių ir socialinės adaptacijos mokykloje rodiklių ryšys. *Psichologija*, 22, 54–63.
- Leigh, K., & McKay, J., 2000. “‘Hard and Heavy’ Gender and Power in a Heavy Metal Music Subculture.” *Gender, Place, and Culture: A Journal of Feminist Geography*. 7(3), 287–304.
- Leliūgienė, I. (2003). *Socialinė pedagogika*. Kaunas: Technologija.
- Li, X., Ling, H., & Liu, J. (2011). Relationship between parenting styles, attachment and ego-identity of college students. *Chinese Journal of Clinical Psychology*, 19(1), 81–84.
- Louis, G., R., S., Liem, J.H. (2005). Ego identity, ethnic identity, and the psychosocial well-being of ethnic minority and majority college student. *Identity: an international journal of theory and research*, 5(3), 227–246.
- Lumsden, K. 2010. “Gendered Performances in a Male-Dominated Subculture: ‘Girl Racers’, Car Modification, and the Quest for Masculinity.” *Sociological Research Online* 15(3) 6–17.
- M. DeLisi, M.T. Berg (2006) Exploring theoretical linkages between self-control theory and criminal justice system processing. *Journal of Criminal Justice*, 34, 153–163
- Macdonald, N. (2001). *The graffiti subculture: Youth, masculinity and identity in London and New York*. Springer.
- Marcia, J. E. (1980). *Identity in Adolescence*. New York: Wiley & Sons.
- Marcia, J. E. (1980). Identity in adolescence. *Handbook of adolescent psychology*, 9(11), 159–187.
- Marcia, J.E. (1993). *The Ego Identity Status Approach to Ego Identity, Ego Identity*. Springer-Verlag New York Inc. 3–21.
- Mascolo, M. F., & Fischer, K. W. (2015). Dynamic development of thinking, feeling, and acting. *Handbook of child psychology and developmental science*, 1–49.
- Mattson, K., (2001). *Did Punk Matter?: Analyzing the Practices of a Youth Subculture During the 1980s*. American Studies, American Studies Association. 42(1), 69–97.
- Mawson, E., Best, D., Beckwith, M., Dingle, G. A., & Lubman, D. I. (2015). Social identity, social networks and recovery capital in emerging adulthood: A pilot study. *Substance abuse treatment, prevention, and policy*, 10(1), 45.
- McClelland, M. M., John Geldhof, G., Cameron, C. E., & Wanless, S. B. (2015). Development and self-regulation. *Handbook of child psychology and developmental science*, 1–43.
- Meeus, W. (2011). The study of adolescent identity formation 2000–2010: A review of longitudinal research. *Journal of Research on Adolescence*, 21, 75–94.
- Moore, R. (2004). Postmodernism and Punk Subculture: Cultures of Authenticity and Deconstruction. *The Communication Review*, 7, 305–327.

- Moore, R. (2007). Friends Don't Let Friends Listen to Corporate Rock. *Journal of Contemporary Ethnography*, 36(4), 438–474.
- Mueller, C. A. (2008). *The music of the goth subculture: Postmodernism and aesthetics*. The Florida State University.
- Muggleton, D. (2000) *Inside Subculture: The Postmodern Meaning of Style*. Oxford: Berg.
- Nordström, S., & Herz, M. (2013). “It’s a matter of eating or being eaten’ Gender positioning and difference making in the heavy metal subculture. *European Journal of Cultural Studies*, 16(4), 453–467.
- O’Connor, R. C., & Portzky, G. (2015). The association between goth subculture identification, depression, and self-harm. *The Lancet Psychiatry*, 2(9), 766–767.
- Orlofsky, J. L., Marcia, J. E., & Lesser, I. M. (1973). Ego identity status and the intimacy versus isolation crisis of young adulthood. *Journal of personality and social psychology*, 27(2), 211–219.
- Parkinson, T. (2017). Being punk in higher education: subcultural strategies for academic practice. *Teaching in Higher Education*, 22(2), 143–157.
- Peleckis, M., (2011) *Lietuvos rokas: Ištakos ir raida*. Vilnius: Mintis.
- Petrusevičiūtė, A. (2009). Metalistų subkultūros bruožai. *Grupės ir aplinkos*, 1, 275–299.
- Pilkington, H. (2012). Punk—but not as we know it: Punk in post-socialist space. *Punk & Post Punk*, 1(3), 253–266.
- Pollard, J. (2016). Skinhead culture: the ideologies, mythologies, religions and conspiracy theories of racist skinheads. *Patterns of Prejudice*, 50(4–5), 398–419.
- Protevi, J. (2017). The berserker rage. Louisiana State University Draft of April 6., For Myisha Cherry and Owen Flanagan, eds. *The Moral Psychology of Anger*, 1–17.
- Purcell, N. J. (2015). *Death metal music: The passion and politics of a subculture*. McFarland.
- Ramanauskaitė, E. (2002). Neopagoniškujų identitetų konstravimas Lietuvos jaunimo underground’o kultūroje. *Lietuvos etnologija. Socialinės antropologijos ir etnologijos studijos*, 2(11), 89–124.
- Reeve, M.J., (2013). The hipster as the postmodern dandy: Towards an extensive study. *European Journal of Cultural Studies*.
- Reimeris, R. (2012). „Kūrybinių centrų identitetas: strateginio valdymo ir komunikaciniai aspektai“. *Santalka: filosofija, komunikacija*, 20(1), 61–69.
- Ryan, R. M., Deci, E. L. (2001). To be happy or to be self-fulfilled: A review of research on hedonic and eudaimonic well-being. *Annual Review of Psychology*, 52, 141–166.
- Ryff, C. D. (1989). Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. *Journal of personality and social psychology*, 57(6), 1069.

- Rogers, A. S. (2015). *Women in Hypermasculine Environments: An Analysis of Gender Dynamics in the Heavy Metal Subculture*. University of South Carolina – Columbia.
- Rosen, P., & Skinner, D. (2016). Hell is other cyclists: rethinking transport and identity. In *Cycling and society*. Routledge. 99–112.
- Rosenthal, D. A., Gurney, R. M., & Moore, S. M. (1981). From trust on intimacy: A new inventory for examining Erikson's stages of psychosocial development. *Journal of Youth and Adolescence*, 10(6), 525–537.
- Samman, E. (2007). Psychological and Subjective Well-being: A Proposal for Internationally Comparable Indicators. *Oxford Development Studies*, 35(4), 459–486.
- Schwartz, S. H., & Bilsky, W. (1987). Toward a universal psychological structure of human values. *Journal of personality and social psychology*, 53(3), 550.
- Shapiro, S. (2010). Revisiting the teachers' lounge: Reflections on emotional experience and teacher identity. *Teaching and Teacher Education*, 26(3), 616–621.
- Sinclair, G., & Dolan, P. (2015). Heavy metal figurations: Music consumption, subcultural control and civilizing processes. *Marketing Theory*, 15(3), 423–441.
- Smith, C. B. (2016). Harm reduction hipsters: Socio-spatial-political displacement and the gentrification of public health. *Critical approaches to harm reduction: Conflict, institutionalization, (de-) politicization, and direct action*, 209–229.
- Smith, R., Moul, S., Burge, B. & Turnbull, A., (2010). BrewDog: business growth for punks! International. *Journal of Entrepreneurship and Innovation*, 11(2), 161–168.
- Sokol, J. T. (2009). Identity development throughout the lifetime: An examination of Eriksonian theory. *Graduate Journal of Counseling Psychology*, 1(2), 14.
- Stets, J. E., & Burke, P. J. (2000). Identity theory and social identity theory. *Social psychology quarterly*, 224–237.
- Straw, W. (1984). Characterizing Rock Music Cultures: The Case of Heavy Metal. *Canadian University Music Review*, 5, 104–122.
- Swami, V. (2017). Negative body image and eating disorder symptomatology among young women identifying with goth subculture. *Body Image*, 21, 30–33.
- Šatūnienė, R. (2009). Pankų subkultūrinės tapatybės bruožai Lietuvoje ir Vakaruose. *Grupės ir aplinkos*, 1, 143–163.
- Šatūnienė, R. (2011). "Pasidaryk pats" kultūros reprezentacijos neformalioje jaunimo grupėse (pankų subkultūros atvejais). *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 1, 210–224.
- Šatūnienė, R. (2013). Saugumo jausmo konstravimas neformalioje jaunimo subkultūroje. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 7, 75–83.

Šatūnienė, R. (2014). Tarp modernumo ir postmodernumo: „subkultūros“ ir „subkultūros nario“ sampratų kaita teorijų ir empirinių tyrimų kontekste. *FilosoFija. sociologija*, 2, 109–117.

Talmage, C. A., Peterson, C. B., & Knopf, R. C. (2017). Punk rock wisdom: An emancipative psychological social capital approach to community well-being. In *Handbook of Community Well-Being Research*. Springer, Dordrecht. 11–38.

Ulusoy, E. (2016). Subcultural escapades via music consumption: Identity transformations and extraordinary experiences in Dionysian music subcultures. *Journal of Business Research*, 69(1), 244–254.

Vince, G. (2006). Goth subculture may protect vulnerable children. *British Medical*.

Waterman, A. S., (2007). Doing Well: The Relationship of Identity Status to Three Conceptions of Well-Being. *Identity: An International Journal Of Theory And Research*, 7(4), 289–307.

Waterman, A. S., Schwartz, S. J., & Conti, R. (2008). The implications of two conceptions of happiness (hedonic enjoyment and eudaimonia) for the understanding of intrinsic motivation. *Journal of Happiness Studies*, 9(1), 41–79.

Williams, J. P. (2007). Youth-subcultural studies: Sociological traditions and core concepts. *Sociology compass*, 1(2), 572–593.

Xiao, J. (2015). *Exploring punk subculture in China* (Doctoral dissertation, © Jian Xiao).

Zembylas, M. (2006). *Teaching with emotion: A postmodern enactment*. IAP

SANTRAUKA

Karolina Švanytė. *Jaunimo subkultūros narių ir jokiai subkultūrai nepriklausančių asmenų ego tapatumo ir psichologinės gerovės sąsajos.* Psichologijos magistro baigiamasis darbas. Konsultavimo psichologijos studijų programa. Vadovė prof. A. Liniauskaitė. Klaipėdos universitetas: Klaipėda, 2019 – 77 psl.

Darbe nagrinėjamos 18–25 metų amžiaus subkultūros narių ir jokiai subkultūrai nepriklausančių asmenų ego tapatumo ir psichologinės gerovės sąsajos. Jaunimo subkultūros išsiskiria iš visuomenės, o jų tyrinėjimai, lyginimai su visuomene gali ne tik padėti atskleisti bendrus dėsningumus, bet ir geriau suprasti pačiose subkultūrose vyraujančias bruožus, mąstymą (Ramanauskaitė, 2002). Subkultūrų psichologinės gerovės ir ego tapatumo sąsajų tyrinėjimai ir lyginimai su visuomene gali atskleisti ar priklausydamas jaunimo subkultūrai jaunuolis jaus didesnį pasitenkinimą gyvenimu ir savimi, ar subkultūra yra tik terpė, kurioje formuojamas jaunuolio tapatumas ir kaip skiriasi psichologinė gerovė ir ego tapatumas skirtingų subkultūrų grupėse. Šiam tyrimui atlikti naudoti įvertinimo instrumentai: 1. L. Bennion ir G. R. Adams, asmenybės tapatumo įvertinimo metodika, (EOMEIS–2); 2. Lietuvos gyventojų psichologinės gerovės skalė, skirta jaunimui (LPGS–J); 3. Klausimai, skirti išsiaiškinti socialines – demografines tiriamųjų charakteristikas ir klausimai ar save priskiria jaunimo subkultūrai, bei kokiai subkultūrai save priskiria. Tyrimo duomenys atskleidė, kad jokiais subkultūrai savęs nepriskiriantys jaunuoliai pasižymėjo mažesniu neigiamu emocijumu ir didesniu pasitenkinimu savo tarpasmeniniais santykiais, buvo labiau pasiekto tapatumo būsenos ideologinėje ir tarpasmeninių santykių srityse, tačiau taip pat labiau difuzijos būsenos ideologinėje srityje. Subkultūrų nariai buvo labiau išankstinio sprendimo būsenos, ideologinėje ir tarpasmeninių santykių srityse. Rasta nemažai ryšių tarp tiriamųjų grupių psichologinės gerovės įverčių ir ego tapatumo būsenų, pasiskirstė ryšiai skirtingose grupėse buvo sąlyginiai priešingi. Nagrinėjant skirtingas jaunimo subkultūras nustatyta, kad skinhedų subkultūros nariai pasižymi didesne kontrole, pankai mažesne, jaučia didesnį pasitenkinimą savo fizine sveikata, o gotai jaučia mažesnę. Skinhedai jaučia didesnį pasitenkinimą savo pragyvenimo lygiu ir bendrą psichologinį pasitenkinimą, buvo labiau išankstinio sprendimo ir moratoriumo būsenų ideologinėje srityje, o tarpasmeninių santykių srityje labiau pasiekto tapatumo būsenos buvo hipsterių subkultūros nariai, mažiau pankų subkultūros nariai. Remiantis regresija, nustatyta, kad priklausymas subkultūrinei grupei prognozuoja jaunuolių didesnį neigiamą emocijumą bei didesnį pasitenkinimą gyvenimu ir savimi. Savęs nepriskyrimas jaunimo subkultūrai prognozuoja, kad tarpasmeninių santykių srityje asmuo bus labiau išankstinio sprendimo būsenos, mažiau difuzijos ir pasiekto tapatumo būsenų.

SUMMARY

Karolina Švanytė. *Relationship between ego identity and psychological well-being in members of youth subcultures and individuals not belonging to any subcultures.* Psychology Masters thesis. Counseling Psychology Study Program. Academic supervisor prof. A. Liniauskaitė. Klaipėda University: Klaipėda, 2019 – 77p.

The study examines the links between ego identity and psychological well-being of 18–25 year-old individuals identifying with groups of either a subculture or non-subculture. Youth subcultures stand out from the public, and to study and compare them with the public can not only help to reveal common patterns, but also to better understand the features and thinking dominant in the subcultures by themselves (Ramanauskaitė, 2002). Studies of links between psychological well-being and ego identities of the subculture groups and their comparisons with the popular public can reveal whether identification with the youth subculture group leads to a greater satisfaction with life and self, or the subculture is only a medium where the identity of the young person is formed and how the psychological well-being and the identity of the ego differ in the intersubcultural groups. Assessment tools used for this study are: 1. L. Bennion and G. Adams, Personality Identity Assessment Methodology (EOMEIS–2); 2. Psychological well-being scale for youth of the Lithuanian population (LPGS–J) 3. Questions to find out the social and demographic characteristics of the subjects together with questions whether they identify themselves to the youth subculture and what subculture they identify to. Study data showed, that young people who do not identify with any subculture had less negative emotions and greater satisfaction with their interpersonal relationships, achieved their belief goals in the ideological and interpersonal relations despite larger diffusion. Youth identifying with subcultures were more used to pre-judge in various situations: prominently in ideological and interpersonal relations. A number of links between the psychological well-being estimates and ego identity states of the subculture study groups were found, and the relations between the corresponding to different groups were relatively the opposite. After analysing different youth subcultures, members of the skinhead subculture have been found to have greater control, greater satisfaction with their physical health, while the punks and the goths respectively had this value lower. Skinheads are more satisfied with their level of living and show overall psychological satisfaction, they also are in a pre-decision and moratorium identity state in the sphere of ideology, hipster subculture achieved more in the interpersonal relationships, while punk subculture achieved less. A finding is shown, that belonging to a subcultural group predicts greater negative emotion and a greater satisfaction with life and self, based on the regression principle. Not identifying with any youth subcultures predicts that the person will be less inclined to pre-decision and moratorium identity

states in interpersonal relationships, they will show less diffusion in ideology, and a less achieve in identity realisation.

PRIEDAI

1 PRIEDAS. GAUTI SHAPIRO–WILK REZULTATAI

13 lentelė. Psichologinės gerovės normalumo pasiskirstymas

	Shapiro–Wilk kriterijus		
	Statistika	df	p
Pasitenkinimas gyvenimu ir savimi	0,950	178	0,000
Neigiamas emociingumas	0,979	178	0,009
Tikslingumas	0,957	178	0,000
Pasitenkinimas tarpasmeniniais santykiais	0,970	178	0,001
Pasitenkinimas santykiais su artimaisiais	0,947	178	0,000
Kontrolė	0,976	178	0,003
Pasitenkinimas fizine sveikata	0,949	178	0,000
Pasitenkinimas pragyvenimo lygiu	0,963	178	0,000
Pasitenkinimas gyvenimu Lietuvoje	0,897	178	0,000
Bendras psichologinis pasitenkinimas	0,956	178	0,000

14 lentelė. Ego tapatumo būsenų normalumo pasiskirstymas

		Shapiro–Wilk kriterijus		
		Statistika	df	p
Ideologija	Difuzijos būseną	0,984	178	0,042
	Išankstinio sprendimo būseną	0,950	178	0,000
	Moratoriumo būseną	0,982	178	0,024
	Pasiekto tapatumo būseną	0,980	178	0,012
Tarpasmeniniai santykiai	Difuzijos būseną	0,987	178	0,102
	Išankstinio sprendimo būseną	0,896	178	0,000
	Moratoriumo būseną	0,981	178	0,014
	Pasiekto tapatumo būseną	0,945	178	0,000

**2 PRIEDAS. PSICHOLOGINĖS GEROVĖS KOMPONENTŲ ĮVERČIŲ SKIRTUMAI
SKIRTINGŲ JAUNIMO SUBKULTŪRŲ GRUPIŲ TARPE**

7 lentelė. Psichologinės gerovės komponentų įverčių vidurkių skirtumai tarp skirtingų jaunimo subkultūrų grupių (Kruskal–Wallis)

	Jaunimo subkultūros	N	Vidutinis rangas	χ^2	df	p
Pasitenkinimas gyvenimu ir savimi	Pankai	18	53.86	1.313	4	0.859
	Metalistai	37	46.88			
	Gotai	11	44.95			
	Skinhedai	12	46.08			
	Hipsteriai	16	44.59			
Neigiamas emociingumas	Pankai	18	45.86	3.927	4	0.416
	Metalistai	37	42.61			
	Gotai	11	50.68			
	Skinhedai	12	59.83			
	Hipsteriai	16	49.22			
Tikslingumas	Pankai	18	38.94	9.093	4	0.059
	Metalistai	37	48.74			
	Gotai	11	39.23			
	Skinhedai	12	66.92			
	Hipsteriai	16	45.38			
Pasitenkinimas tarpasmeniniais santykiais	Pankai	18	48.58	3.089	4	0.543
	Metalistai	37	50.32			
	Gotai	11	51.23			
	Skinhedai	12	35.25			
	Hipsteriai	16	46.38			
Pasitenkinimas santykiais su artimaisiais	Pankai	18	46.06	1.292	4	0.863
	Metalistai	37	49.78			
	Gotai	11	43.50			
	Skinhedai	12	41.92			
	Hipsteriai	16	50.78			
Kontrolė	Pankai	18	37.31	13.764	4	0.008
	Metalistai	37	47.49			
	Gotai	11	40.50			
	Skinhedai	12	72.79			
	Hipsteriai	16	44.84			
Pasitenkinimas fizine sveikata	Pankai	18	62.61	25.842	4	p<0.001
	Metalistai	37	43.14			
	Gotai	11	29.77			
	Skinhedai	12	72.79			
	Hipsteriai	16	33.81			
Pasitenkinimas pragyvenimo lygiu	Pankai	18	36.06	11.015	4	0.026
	Metalistai	37	49.27			
	Gotai	11	40.05			

	Skinhedai	12	67.96			
	Hipsteriai	16	46.06			
Pasitenkinimas gyvenimu Lietuvoje	Pankai	18	44.86	5.372	4	0.251
	Metalistai	37	42.77			
	Gotai	11	50.91			
	Skinhedai	12	62.75			
	Hipsteriai	16	47.63			
Bendra psichologinė gerovė (sumuojant subskales)	Pankai	18	40.92	9.921	4	0.042
	Metalistai	37	45.07			
	Gotai	11	42.73			
	Skinhedai	12	70.08			
	Hipsteriai	16	46.88			

Pastaba. Statistiškai reikšmingi skirtumai pažymėti paryškintu šriftu.

3 PRIEDAS. ANKETOS PAVYZDYS

Gerbiamasis (-oji),

Prašau Jūsų įdėmiai perskaityti žemiau pateiktus teiginius ir įvertinti juos remiantis savo individualiu požiūriu. Užtikrinu Jus, kad tyrimas yra anonimiškas ir jokios įtakos Jūsų interesams bei asmeniniam orumui neturės. Jo duomenys bus panaudoti tik studijų tikslais. Tyrimo vertė priklausys nuo Jūsų nuoširdumo bei atvirumo. Jūsų vertinimas nėra nei teisingi, nei klaidingi, jie tiesiog atspindi Jūsų patirtį ir požiūrį į save bei tam tikras gyvenimo sritis. Įvertinkite kiekvieną teiginį ir atsakykite atvirai, nuoširdžiai ir kuo tiksliau pasirinkdami Jums labiausiai tinkantį atsakymą.

Dėkoju Jums už sutikimą dalyvauti tyrime. Karolina Švanytė Klaipėdos universiteto, konsultavimo psichologijos studijų programos II kurso studentė, karolina.svanyte@gmail.com.

- 1) Amžius .....metai (įrašykite)

- 2) Lytis (pabraukite):
Moteris   Vyras

- 3) Išsilavinimas:
  - a) Aukštasis universitetinis
  - b) Aukštasis neuniversitetinis
  - c) Profesinis
  - d) Vidurinis
  - e) Kita (įrašykite).....

- 4) Šeiminė padėtis:
  - a) Nevedęs/ netekėjusi /gyvenu vienas /a/
  - b) Vedęs / ištekęjusi
  - c) Išsiskyęs (-usi)
  - d) Kita (nurodykite).....

- 5) Jūsų dabartinis darbinis statusas:
- a) Turiu pastovų darbą
  - b) Dirbu laikiną darbą
  - c) Esu priimtas bandomajam laikotarpiui
  - d) Nedirbu
  - e) Kita (nurodykite).....
- 6) Ar priskiriate save kuriai nors subkultūrai?
- a) Taip
  - b) Ne
- 7) Jei priskiriate save subkultūrai nurodykite, kuriai?
- a) Pankas
  - b) Metalistas
  - c) Gotas
  - d) Skinas
  - e) Hipsteris
  - f) Kita (nurodykite).....

Nepildykite klausimyno, neperskaite pildymo instrukcijos

Prašau kiekvieną teiginį atidžiai perskaityti ir apibraukti **tik vieną** atsakymą, kuris labiausiai atitinka Jūsų sutikimą ar nesutikimą su tuo teiginiu.

Apibraukite **N** (*Tikrai ne*), jei teiginys Jums visiškai netinka.

Apibraukite **DN** (Daugiau *Ne*, negu *Taip*), jei teiginys šiek tiek netinka.

Apibraukite **A** (Nei *Ne*, nei *Taip*), jei negalite apsispręsti arba abejojate.

Apibraukite **DT** (Daugiau *Taip*, negu *Ne*), jei teiginys šiek tiek tinka.

Apibraukite **T** (*Tikrai taip*), jei teiginys Jums visiškai tinka.

Įvertinkite kiekvieną teiginį ir įsitikinkite, kad jūsų atsakymas pažymėtas tinkamoje vietoje. Jei suklydote arba apsigalvojote, pažymėtą atsakymą užbraukite ženklų „X“. Paskui apibraukite Jums tinkamą atsakymo variantą.

1	Apskritai jaučiuosi laimingas (-a).	N	DN	A	DT	T
2	Mano gyvenimo tikslai aiškūs.	N	DN	A	DT	T
3	Esu patenkintas (-a) santykiais su draugais.	N	DN	A	DT	T
4	Gerai jaučiuosi gyvendamas (-a) Lietuvoje.	N	DN	A	DT	T
5	Dažniausiai man atrodo, kad esu nevykėlis (-ė).	N	DN	A	DT	T
6	Manau esąs (-anti) stiprus žmogus.	N	DN	A	DT	T
7	Man dažnai ką nors skauda.	N	DN	A	DT	T
8	Mano finansinė padėtis gera.	N	DN	A	DT	T
9	Bendravimas su artimaisiais man kelia įtampą.	N	DN	A	DT	T
10	Esu optimistas (-ė).	N	DN	A	DT	T
11	Mano nuotaika dažnai kinta	N	DN	A	DT	T
12	Esu patenkintas (-a) galimybėmis realizuoti savo gyvenimo tikslus.	N	DN	A	DT	T
13	Mano pajamos garantuoja man saugumą.	N	DN	A	DT	T
14	Manau, su manimi dažnai elgiamasi neteisingai.	N	DN	A	DT	T
15	Man malonu leisti laiką su artimaisiais.	N	DN	A	DT	T
16	Turiu mažai priežasčių džiaugtis gyvenimu.	N	DN	A	DT	T
17	Kaskart Stengiuosi įžvelgti teigiamą reikalo pusę.	N	DN	A	DT	T
18	Nepritampu prie savo aplinkos žmonių.	N	DN	A	DT	T
19	Esu patenkintas (-a) galimybėmis kontroliuoti savo gyvenimą.	N	DN	A	DT	T
20	Jaučiuosi gerai būdamas (-a) Lietuvos piliečiu (-e).	N	DN	A	DT	T
21	Gyvenimas man atrodo beprasmis.	N	DN	A	DT	T
22	Esu organizuotas žmogus.	N	DN	A	DT	T
23	Jaučiuosi reikalingas (-a) aplinkiniams.	N	DN	A	DT	T
24	Palyginti su kitais, lengvai įveikiu stresą.	N	DN	A	DT	T
25	Mane tenkina turimos gyvenimo sąlygos.	N	DN	A	DT	T
26	Manau esu sveikesnis (-ė) nei dauguma žmonių.	N	DN	A	DT	T
27	Mano gyvenimas nuobodus.	N	DN	A	DT	T
28	Esu patenkintas savo pasiekimais.	N	DN	A	DT	T
29	Man sunku užmegzti artimus santykius.	N	DN	A	DT	T
30	Jaučiuosi dvasiškai stiprus (-i).	N	DN	A	DT	T
31	Dažnai sergu.	N	DN	A	DT	T
32	Esu patenkintas (-a) savo pajamomis.	N	DN	A	DT	T
33	Mano šeima yra mano ramstis.	N	DN	A	DT	T
34	Apskritai jaučiuosi puikiai.	N	DN	A	DT	T
35	Gyvenime turiu per mažai galimybių atsiskleisti.	N	DN	A	DT	T
36	Visuomet siekiu užsibrėžtų tikslų.	N	DN	A	DT	T
37	Nėra tokių žmonių, kuriems galėčiau pasiguosti.	N	DN	A	DT	T
38	Dažnai patiriu džiaugsmą.	N	DN	A	DT	T
39	Mano kasdienės veiklos yra nereikšmingos.	N	DN	A	DT	T
40	Esu nepriklausomas (-a) nuo kitų.	N	DN	A	DT	T
41	Mano fizinė sveikata puiki.	N	DN	A	DT	T
42	Gyvenimu esu patenkintas (-a).	N	DN	A	DT	T
43	Dažnai jaučiuosi pavargęs (-usi)	N	DN	A	DT	T
44	Manau, kad sugebu kontroliuoti savo jausmus ir elgesį.	N	DN	A	DT	T
45	Abejoju, ar galiu pasitikėti savo šeima.	N	DN	A	DT	T
46	Manau esąs (-anti) laimingesnis (-ė) nei dauguma žmonių.	N	DN	A	DT	T
47	Dažnai jaučiuosi nedarbingas (-a).	N	DN	A	DT	T
48	Yra žmonių, kuriems aš tikrai rūpiu.	N	DN	A	DT	T

49	Pagal pragyvenimo lygį priskiriu save neturtingiesiems.	N	DN	A	DT	T
50	Jaučiuosi gerbiamas (-a) aplinkinių.	N	DN	A	DT	T
51	Nuolat jaučiu įtampą.	N	DN	A	DT	T
52	Gyvenu visavertį gyvenimą.	N	DN	A	DT	T
53	Turiu per mažai artimų draugų.	N	DN	A	DT	T
54	Galiu kontroliuoti savo gyvenimą.	N	DN	A	DT	T
55	Palyginęs (-usi) savo gaunamą atlygį, jaučiuosi nevykėlis (-ė).	N	DN	A	DT	T
56	Apie save esu geros nuomonės.	N	DN	A	DT	T
57	Dažnai būnu nervingas (-a).	N	DN	A	DT	T
58	Giminystės ryšiai man labai svarbūs.	N	DN	A	DT	T
59	Dažnai būnu prislėgtas (-a).	N	DN	A	DT	T
60	Jaučiu pasitenkinimą savo atliekama veikla.	N	DN	A	DT	T
61	Nuolat jaučiuosi vienišas (-a).	N	DN	A	DT	T
62	Esu patenkintas (-a) daugeliu savo savybių.	N	DN	A	DT	T
63	Jaučiuosi nepritapęs (-usi) šioje visuomenėje.	N	DN	A	DT	T
64	Man pavyksta susitvarkyti su iškylančiomis problemomis.	N	DN	A	DT	T
65	Gyvenime nuolat kuo nors nusiviliu.	N	DN	A	DT	T
66	Gerai susidoroju su savo kasdieninėmis pareigomis.	N	DN	A	DT	T
67	Esu patenkintas (-a) savimi.	N	DN	A	DT	T
68	Mane slegia kasdienė rutina.	N	DN	A	DT	T
69	Yra daug žmonių, su kuriais bet kada galiu atvirai pasikalbėti.	N	DN	A	DT	T

Perskaitykite kiekvieną teiginį ir nurodykite kiek teisingai jie atspindi Jūsų mintis ir jausmus. Išsakykite savo nuomonę apie visa teiginį, o ne tik apie atskiras jo dalis, pasirinkdami **vieną** iš pateiktų atsakymų:

A – visiškai sutinku

B – sutinku

C – beveik sutinku

D – beveik nesutinku

E – nesutinku

F – visiškai nesutinku

1	Aš dar nepasirinkau profesijos, kurią iš tikrųjų norėčiau įgyti, aš tik darau tai, ką galiu, kol atsiras kas nors geresnio mano gyvenime.	A	B	C	D	E	F
2	Religijoje aš, tiesą sakant, neradau nieko patrauklaus ir iš tiesų nejaučiu poreikio ieškoti.	A	B	C	D	E	F
3	Aš manau, kad vyrų ir moterų vaidmenys turėtų būti tokie, kaip mano tėvų. Visa, kas tinka jiems, be abejo, tiks ir man.	A	B	C	D	E	F
4	Nėra kokio nors vieno gyvenimo būdo, kuris patiktų man labiau, nei kuris kitas.	A	B	C	D	E	F
5	Žmonės yra labai skirtingi. Aš vis dar svarstau, kaip pasirinkti tinkamus draugus.	A	B	C	D	E	F
6	Kai kiti mane pakviečia, aš kartais dalyvauju pramogose, tačiau pats/pati retai imuosi iniciatyvos.	A	B	C	D	E	F

7	Rimtai aš negalvoju apie “pasimatymų pobūdį”. Man nelabai rūpi, vaikštau aš į juos ar ne.	A	B	C	D	E	F
8	Politika – tai kažkas, dėl ko niekada negaliu būti visiškai tikras(-a), nes viskas labai greitai keičiasi. Tačiau, manau, svarbu žinoti savo politines pažiūras ir tai, kuo pasitikiu.	A	B	C	D	E	F
9	Aš vis dar bandau išsiaiškinti, kokie mano asmeniniai gebėjimai ir koks darbas man tiktų.	A	B	C	D	E	F
10	Aš mažai galvoju apie religiją ir man nerūpi, ar ji tokia, ar kitokia.	A	B	C	D	E	F
11	Santuokinius įsipareigojimus galima pasidalyti labai įvairiai, aš stengiuosi suprasti, kokie būtų mano įsipareigojimai.	A	B	C	D	E	F
12	Aš ieškau tinkamų gyvenimo būdo perspektyvų, tačiau dar neradau.	A	B	C	D	E	F
13	Galima įvairiai pasirinkti draugus, tačiau aš juos pasirenku pagal tam tikras vertybes ir bendrumus, kuriuos įžvelgiu.	A	B	C	D	E	F
14	Kol kas aš nesu nusprendęs(-usi) kaip man leisti laisvalaikį. Aš bandau įvairiai leisti laisvalaikį, kad galėčiau suprasti, kas man tikrai patinka.	A	B	C	D	E	F
15	Remdamasi(s) savo patirtimi, aš pasirinkau tokius pasimatymų santykius, kokie man patinka.	A	B	C	D	E	F
16	Iš tiesų, aš nelabai domiuosi politika. Tai su manimi nesusiję.	A	B	C	D	E	F
17	Aš galvoju apie daugybę įvairiausių profesijų, tačiau tada, kai išklausiau tėvų pageidavimus, daugiau apie tai nesvarsčiau.	A	B	C	D	E	F
18	Kiekvieno žmogaus tikėjimas yra unikalus. Aš daug kartų apie tai galvoju ir žinau, kuo galiu tikėti.	A	B	C	D	E	F
19	Niekada rimtai negalvoju apie vyro ir moters vaidmenis santuokoje. Tai tiesiog man neįdomu.	A	B	C	D	E	F
20	Po tam tikrų svarstymų aš supratau, koks gyvenimo būdas man labiausiai tinka, ir netikiu, kad kas nors gali pakeisti mano požiūrį.	A	B	C	D	E	F
21	Mano tėvai geriausiai žino, kaip man pasirinkti draugus.	A	B	C	D	E	F
22	Aš pasirinkau vieną ar kelis pastovius laisvalaikio leidimo būdus iš daugelio ir esu patenkintas(-a) savo pasirinkimu.	A	B	C	D	E	F
23	Aš mažai galvoju apie pasimatymus. Aš tiesiog labiau linkęs(-usi) elgtis pagal situaciją.	A	B	C	D	E	F
24	Manu, kad mano politinės pažiūros labai panašios į tėvų, tai akivaizdu, pavyzdžiui, balsuojant ir pan.	A	B	C	D	E	F
25	Iš tikrųjų manęs nedomina, kaip susirasti tinkamą darbą. Kuris bus prieinamas, tą ir dirbsiu.	A	B	C	D	E	F
26	Negaliu tiksliai pasakyti, ką man reiškia religija. Norėčiau turėti savo nuomonę, tačiau dar jos nesusidariau.	A	B	C	D	E	F
27	Mano supratimui apie vyro ir moters vaidmenis šeimoje turėjo įtakos tėvai ir šeima. Man nereikėjo žvalgytis kitur.	A	B	C	D	E	F
28	Mano paties / pačios požiūrį į pageidautiną gyvenimo būdą suformavo tėvai ir aš nemanau, kad reikėtų tuo abejoti.	A	B	C	D	E	F
29	Neturiu labai artimų draugų ir jų dabar nieieškau.	A	B	C	D	E	F
30	Kartais aš prisijungiu prie kitų, leisdamas(-a) laisvalaikį, tačiau nemanau, kad reikia turėti kažkokį ypatingą pastovų laisvalaikio leidimo būdą.	A	B	C	D	E	F
31	Mano santykiai pasimatymų metu įvairūs. Dar nenusprendžiau, kas man yra geriausia.	A	B	C	D	E	F

32	Yra tiek daug įvairių politinių partijų ir idealų. Negaliu nuspręsti, kuo sekti, kol visko apie jas (juos) neišsiaiškinsiu.	A	B	C	D	E	F
33	Man reikėjo nemažai laiko, kad suprasčiau, kokią karjerą noriu padaryti, bet dabar aš tikrai žinau.	A	B	C	D	E	F
34	Mano požiūris į religiją šiuo metu nėra susiformavęs, jis nuolat kinta.	A	B	C	D	E	F
35	Aš nemažai laiko svarsčiau apie vyro ir moters vaidmenis santuokoje ir nusprendžiau, kas man labiausiai tinka.	A	B	C	D	E	F
36	Stengdamasi(s) susiformuoti požiūrį į gyvenimą aš nuolat ištraukiu į diskusijas su kitais ir tyrinėju save.	A	B	C	D	E	F
37	Aš renkuosi tik tuos draugus, kurie patiktų mano tėvams.	A	B	C	D	E	F
38	Man visuomet patiko leisti laisvalaikį taip, kaip ir mano tėvai, ir aš niekada rimtai nemąsčiau apie kitokį laisvalaikio leidimo būdą.	A	B	C	D	E	F
39	Aš vaikštau į pasimatymus tik su tokiais žmonėmis, kurie patiktų tėvams.	A	B	C	D	E	F
40	Aš apgalvojau savo politinius įsitikinimus ir supratau, kad jie su tėvų įsitikinimais kai kuriais aspektais sutampa, o kai kuriais - ne.	A	B	C	D	E	F
41	Mano tėvai jau seniai nusprendė, kur man reikėtų dirbti, ir aš pritariu jų planams.	A	B	C	D	E	F
42	Aš ieškojau atsakymų į įvairius tikėjimo klausimus ir dabar galiu pasakyti, kad žinau, kuo aš, kaip asmenybė, tikiu.	A	B	C	D	E	F
43	Pastaruoju metu aš galvojau apie vyro bei žmonos kasdieninius vaidmenis ir bandau apie tai susidaryti nuomonę.	A	B	C	D	E	F
44	Tėvų požiūris į gyvenimą man yra pakankamai priimtinas.	A	B	C	D	E	F
45	Aš palaikiau daug įvairių draugiškų ryšių ir dabar labai gerai žinau, ko man reikia iš draugo.	A	B	C	D	E	F
46	Išbandęs(-iusi) daug įvairių laisvalaikio leidimo būdų aš išsirinkau vieną ar daugiau, kurie man malonūs būnant ir vienam(-ai), ir su draugais.	A	B	C	D	E	F
47	Aš vis dar svarstau, kokie pasimatymai man labiau patiktų. Dar nesu galutinai nusprendęs(-usi).	A	B	C	D	E	F
48	Nesu tikras(-a) dėl savo politinių įsitikinimų, tačiau bandau išsiaiškinti, kuo aš neabejotinai galiu pasitikėti.	A	B	C	D	E	F
49	Man reikėjo daug laiko mąstyti, kaip siekti karjeros, tačiau dabar aš tikrai žinau.	A	B	C	D	E	F
50	Aš vaikštau į tą pačią bažnyčią kaip ir mano šeima ir niekada nekėliau klausimo, kodėl.	A	B	C	D	E	F
51	Yra daug įvairių būdų, kaip sutuoktiniai gali dalytis pareigomis šeimoje. Aš apgalvojau daug įvairių variantų ir dabar tiksliai žinau, kokias pareigas norėčiau atlikti.	A	B	C	D	E	F
52	Manau, kad man tiesiog patinka džiaugtis gyvenimu ir aš neįsivaizduoju savęs, besilaikančio(-ios) kokio nors požiūrio į gyvenimą.	A	B	C	D	E	F
53	Aš neturiu artimų draugų. Man tiesiog patinka slampinėti minioje.	A	B	C	D	E	F
54	Aš išbandžiau daugybę įvairių laisvalaikio leidimo būdų, stengdamasi(-s) rasti vieną ar daugiau, kurie man iš tiesų kartais patiktų.	A	B	C	D	E	F

55	Aš susitikinėjau su įvairiais žmonėmis ir dabar tiksliai žinau savo nerašytas pasimatymų taisykles bei su kokiais žmonėmis man susitikinėti.	A	B	C	D	E	F
56	Iš tiesų, aš niekada nebuvo įsitraukęs(-usi) į politiką taip, kad galėčiau susiformuoti tvirtas vienokias ar kitokias pažiūras.	A	B	C	D	E	F
57	Aš tiesiog negaliu apsispręsti, kurį darbą pasirinkti. Yra tiek daug įvairių galimybių.	A	B	C	D	E	F
58	Aš niekada neabejojau dėl savo religinių įsitikinimų. Jeigu jie priimtini tėvams, priimtini ir man.	A	B	C	D	E	F
59	Nuomonės apie vyro ir moters vaidmenis labai įvairios. Aš mažai apie tai galvoju.	A	B	C	D	E	F
60	Aš ilgą laiką tyrinėjau save ir tapo aišku, koks bus mano gyvenimo būdas.	A	B	C	D	E	F
61	Aš tikrai nežinau, kokie draugai man būtų geriausi. Aš bandau suvokti, ką iš tiesų man reiškia draugystė.	A	B	C	D	E	F
62	Aš perėmiau visus laisvalaikio pomėgius iš savo tėvų ir iš tikrųjų nebandžiau nieko kito.	A	B	C	D	E	F
63	Aš vaikštau į pasimatymus tik su tokiais žmonėmis, kurie patiktų mano tėvams.	A	B	C	D	E	F
64	Mano tėvai visada turėjo tvirtus politinius ir moralinius įsitikinimus tokiais klausimais kaip, pavyzdžiui, abortai ar eutanazija, ir aš visuomet pritariu jiems.	A	B	C	D	E	F

Dėkoju už atsakymus